

T.C.
BAŞBAKANLIK
AİLE VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

T.C.
BAŞBAKANLIK
ÖZÜRLÜLER İDARESİ
BAŞKANLIĞI

AİLE EĞİTİM REHBERİ

ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLER

ANKARA 2007

AİLE EĞİTİM REHBERİ

ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLER

Aile Eğitim Serisi : 3

ANKARA 2007

**T.C. BAŐBANKANLIK
AİLE VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
YAYINLARI**

Genel Yayın No : 128

Seri : Eğitim Serisi

ISBN : 975-19-3889-9

«kinci Baskı»

Baskı Adedi : 1700

Yayına Hazırlayan : Ahmet Rasim KALAYCI

Dizgi - Baskı : Aflaroılu Matbaası
425 22 44 • Ankara
afsaroglumatbaa@gmail.com

SUNUŞ

Özürli ve ailesinin yaşadığı sorunlara çözüm bulmak, özürli bireylerin kendilerine yetebilen ve üretken bireyler olarak toplumsal hayata tam katılımlarını sağlamak ve yaşam kalitelerini arttırmak hedeflerimizden biridir.

Özürli insanlarımızın yaşadığı sorunlar, yalnızca kendilerine ait sorunlar değildir. Bu sorunlar, kurumları, toplumu, aileleri, yakın çevreyi kısacası tüm insanlarımızı ilgilendiren ortak sorunlardır. Her insan gibi özürliülerin de hayatın her alanında, kimseye muhtaç olmadan varlıklarını sürdürmesi, Anayasamızda ve uluslararası sözleşmelerde de belirtildiği gibi temelde insan hakları konusudur.

Özürliülere yönelik hizmetleri düzenli, etkin ve verimli bir şekilde sunabilmek için; ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, özürliüler ile ilgili ulusal politikanın oluşmasına yardımcı olmak, özürliülerin problemlerini tespit etmek ve bunların çözüm yollarını araştırmak amacıyla kurulan Başbakanlık Özürliüler İdaresi Başkanlığı tarafından; her özür grubu ve ailelerini bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve yönlendirmek amacıyla Aile Eğitim Rehberi hazırlanmıştır.

Özürli birey ve ailelerinin yaşamını kolaylaştırmak, bilinçlendirmek mutluluk ve huzur içinde olmalarını sağlamak, yaşam kalitesini arttırmak ve toplumsal bilinç oluşturmak üzere yapılan bu çalışmanın hedefine ulaşmasını temenni ederim.

Bu çerçevede, Aile Eğitim Rehberi'nin basımını gerçekleştirerek kamuoyunun yararlanımına sunan Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'ne, bu çalışmada görev alan tüm komisyon üyelerine ve Başbakanlık Özürliüler İdaresi Başkanlığı çalışanlarına ve emeği geçenlere teşekkür ederim.

Nimet ÇUBUKÇU
Devlet Bakanı

AİLE EĞİTİM REHBERİ - ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLER
HAZIRLAMA KOMİSYONU

Koordinatör	Renan BÖLÜKBAŞI	Şube Müdürü	Özürlüler İdaresi Başkanlığı
Grup Sorumlusu	Yurdağul GÜNEŞ	Eğitim Uzmanı	Özürlüler İdaresi Başkanlığı
Grup Sorumlusu	Bahar UĞURLU	Özürlüler Uzmanı	Özürlüler İdaresi Başkanlığı
Komisyon Başkanı	Mine UYANIK	Profesör Doktor	Hacettepe Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksek Okulu
Komisyon Başkan Yardımcısı	Selma METİNTAŞ	Profesör Doktor	Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı
Raportör	Begümhan YELLİCE YÜKSEL	Öğretim Görevlisi Uzman	Akdeniz Üniversitesi
Raportör	Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN	Sosyal Hizmet Uzmanı	Başkent Üniversitesi
Komisyon Üyesi	Ayten EGEMEN	Profesör Doktor	Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Sosyal Pediatri Bilim Dalı
Komisyon Üyesi	Dilara ÖZER	Yardımcı Doçent Doktor	Akdeniz Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu
Komisyon Üyesi	Emine GÜLTEKİN SEYLAN	Özel Eğitim Uzmanı	TSK Gülsav Özel Eğitim İlköğretim Okulu
Komisyon Üyesi	Gökhan SEYLAN	Özel Eğitim Öğretmeni	TSK Gülsav Özel Eğitim İlköğretim Okulu
Komisyon Üyesi	Gülşen ERDEN	Doçent Doktor	Ankara Üniversitesi Psikoloji Bilim Dalı
Komisyon Üyesi	Gülten SEBER	Profesör Doktor	Osman Gazi Üniversitesi
Komisyon Üyesi	Hacı GEDİK	Öğretmen	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Saray Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi
Komisyon Üyesi	Kasım KARATAŞ	Doçent Doktor	Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu
Komisyon Üyesi	M. Abdullah TUNCAY	Beden Eğitimi Öğretmeni	Özürlüler İdaresi Başkanlığı
Komisyon Üyesi	M. Hamza MÜSLÜMANOĞLU	Yardımcı Doçent Doktor	Osmangazi Üniversitesi
Komisyon Üyesi	Melike DOĞANAY	Şube Müdürü	Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları
Komisyon Üyesi	Musa İKİZOĞLU	Doktor	Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu
Komisyon Üyesi	Mustafa Galip DUZCU	Öğretmen	Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Komisyon Üyesi	Polat TOPAL	Şube Müdürü	Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Komisyon Üyesi	Semra ŞAHİN	Öğretim Görevlisi Doktor	Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı
Komisyon Üyesi	Sevilhan ARTAN	Profesör Doktor	Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Genetik Anabilim Dalı
Grafik Tasarımcı	Derya GÜZEL		

Değerli Anneler Babalar,

Çocuğunuz çeşitli nedenlerden dolayı özürlü olabilir. Durumu ne olursa olsun, çocuğunuzun yaşlıları gibi duyguları, düşünceleri, ihtiyaçları ve sorunları olduğunu, onlardan temelde farklı olmadığını, onlar kadar sevgiye ve şefkate muhtaç olduğunu, güçsüz olduğu yönler kadar güçlü olabileceği yönlerinin bulunduğunu, yapamayacağı beceriler kadar yapabileceği becerilerinin de bulunduğunu unutmayınız.

İçindekiler

1- Zihinsel Özur (Mental Retardasyon)	9
A- Doğum Öncesi	9
B- Doğum Sırası	9
C- Doğum Sonrası	10
D- Genetik Nedenler	10
2- Zihinsel Özrün Teşhisi	10
3- Zihinsel Özürlü Bireylere Sahip Ailelere Genetik Danışma	15
4- Çocuğun İzlenmesi	17
5- Zihinsel Özürlülerde Görülebilecek Sağlık Problemleri	17
6- Down Sendromu	18
A- Down Sendromuna Neden Olan Etmenler	18
B- Down Sendromlu Bireylerin Fiziksel Özellikleri	19
C- Down Sendromlu Çocukların Ailelerine Öneriler	19
7- Normal Gelişim Aşamaları	21
A- Motor Gelişim	22
B- Bilişsel (Zihinsel) Gelişim	24
C- Dil Gelişimi	26
D- Sosyal Gelişim	27
8- Özürlü Bir Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadıkları Duygular	28
9- Anne-Babaların Zihinsel Özürlü Bireylerde Görülen Problem Davranışlarla Başetme Yöntemleri	29
10- Çocuğa Beceri Kazandırmada Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar	31
11-Zihinsel Özürlü Bireyin Eğitimi	32
12-Zihinsel Özürlü Bireylerin Eğitim Programı	33

A- Bireysel Eğitim	33
B- Grup Eğitimi	34
C- Kaynaştırma	34
13-Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmetlerini Veren Kurum ve Kuruluşlar	36
A- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Genel Müdürlüğüne Bağlı Özel Eğitim Okulları	37
B- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na Bağlı Rehabilitasyon Hizmetleri	38
14-Zihinsel Özürlü Bireylerin Rehabilitasyonu	39
15-Zihinsel Özürlülerde İş ve Uğraş Tıdavisı ve Mesleki Rehabilitasyon	43
16-Zihinsel Özürlü Çocuk ve Okul	44
17-Zihinsel Özürlü Bireylerin Sosyal Becerileri	45
18-Zihinsel Özürlü Bireylerde Cinsel Gelişim	47
19-Zihinsel Özürlü Bireyler ve Beden Eğitimi/Spor	49
20-Zihinsel Özürlü Çocukların Ailelerine Eğitimsel Öneriler	50
A- Bebeğim 0-12 Aylık	50
B- Bebeğim 12-36 Aylık	55
21-Zihinsel Özürlü Bireylerin Sosyal Yaşama Katılımında Ailelerin Karşılaşılabileceğı Durumlar ve Öneriler	59
22-Eğitilen Aile ve Toplum	70
23-Yasal Düzenlemeler	70
24-İlköğretim Okulları	88
25-Eğitim Uygulama Okulları	90
26-Mesleki Eğitim Merkezleri	94
27-İş Eğitim Merkezleri	97
28-Sivil Toplum Örgütleri	101
29-Kaynaklar	107

1- ZİHİNSEL ÖZÜR (MENTAL RETARDASYON)

Zeka, zihinsel birçok yeteneğin uyumlu çalışması sonucu ortaya çıkan bir yetenekler bileşimidir. Bu yetenekler algılama, bellek, düşünme, öğrenme, mantık yürütme gibi yeteneklerdir ve bunların birbiriyle uyumlu ve ilişkili çalışması sonucu zihinsel fonksiyonlar yürütülmektedir.

Zihinsel özür, kişinin yaşadığı toplum içerisinde sorunlarla başa çıkma yeteneğini etkileyen, zihinsel bir kısıtlama ya da sınırlanmadır. Bir çocuk ya da yetişkine zihinsel özürlü tanısı konulabilmesi için ortalamanın altındaki zeka işlevi ile birlikte iletişimde, öz bakımda, evdeki yaşamda, toplumsal becerilerde, toplumsal yararlılıkta, kendini yönlendirmede, sağlığı korumada, akademik becerilerde ve çalışma alanlarında iki veya daha fazla bozukluğun bir arada olması ve bu durumun 18 yaşından önce başlaması öngörülür. Zihinsel özür, ülkemizde yaygın olarak karşılaşılan özür gruplarından birisidir. Çocuğunuzun zihinsel özürlü olmasına neden olan çeşitli etmenler vardır. Bunlar dört grupta incelenebilir:

A. Doğum öncesi

- Gebeliğin özellikle ilk üç ayında uzun süren yüksek ateş,
- Gebelik döneminde geçirilen çeşitli hastalıklar,
- Gebelikte doktor denetimi dışında ilaç kullanımı,
- Alkol, sigara ve benzeri madde kullanımı,
- Annenin kansızlığı,
- Annenin geçirdiği bazı kronik hastalıklar (hipotroidi vb),
- Yetersiz ve dengesiz beslenme,
- Gebelik sırasında geçirilen kazalar.

B. Doğum sırası

- Doğum sırasında çocuğun oksijensiz kalması (anoksi),

- Zor ve uzun süren doğum,
- Doğum sırasında beyin zedelenmesi,
- Erken doğum,
- Düşük doğum ağırlıklı bebek.

C. Doğum sonrası

- Yeterli miktarda anne sütü almaması,
- Çevre kirliliğine maruz kalması,
- Uyarıcı eksikliği,
- Demir eksikliği,
- Merkezi sinir sisteminin enfeksiyon hastalıkları (menenjit gibi),
- Metabolik hastalıklar (fenilketonüri, hipotroidi vs),
- Geçirilen kazalar sonucu beyin zedelenmesi.

D. Genetik nedenler

- Akriba evlilikleri (ailede zihinsel özrürlülük nedeni olan genlerin varlığında hastalık ortaya çıkar),
- Kromozom hastalıkları (Down Sendromu gibi).

Yukarıda belirtilen nedenlerin bazıları her zaman özre yol açmayabilir; ancak bir etken olarak dikkate alınması gerekir.

2-ZİHİNSEL ÖZRÜN TEŞHİSİ

A) Tıbbi açıdan değerlendirmeler yapılır; kişinin beyninin öğrenme, problem çözme ve IQ veya entelektüel fonksiyonlarını yerine getirme yeteneği genellikle IQ testleri ile ölçülür. Ortalama puan 100 dür. 70-75'in altında puan alanlarda zihinsel özür vardır.

B) Eğitimsel açıdan değerlendirmeler yapılır; kişinin bağımsız olarak yaşamak için ihtiyaç duyulan becerileri yerine getirip getiremediği (adaptif davranışlar veya adaptif fonksiyonlar) incelenir. Bu becerilere örnek verirse, giyinme, kendi kendine yemek yeme gibi günlük yaşam aktiviteleri, anlama ve cevap verme gibi iletişim becerileri, aile üyeleri, yetişkinler ve yaşlıları ile sosyal becerileri değerlendirilir.

- **çocuğun, zeka puanı (IQ) tespit edilir.**
- **çocuğun gelişim değerlendirmesi (motor, dil, bilişsel, sosyal-duygusal gelişim ve özbakım alanlarında) yapılır.**

Zihinsel özürlü bir çocuğun kesin tanısı ve özür durumunun değerlendirilmesi birçok bilim dalının (multidisipliner) incelemesiyle yapılır.

Zihinsel gelişme geriliği çocuğun yaşlarına göre algılama, problem çözme, bellek, soyut düşünme yeteneği, neden sonuç bağlantısı kurabilme, gerçeği değerlendirme, yargılama, anlama ve anlatabilme, öğrenme gibi bilişsel yeteneklerinde eksiklik, yetmezlik ya da bozukluk olması ile belirlenir.

Zihinsel özürlülüğün birçok belirtisi vardır. Başlıcaları şunlardır:

- Oturmayı, emeklemeyi ve yürümeyi diğer çocuklardan daha geç öğrenebilirler.
- Konuşulan dili anlamada güçlük yaşayabilirler.
- Konuşmayı daha geç öğrenebilirler. Sınırlı sözcük dağarcıkları ile dikkati çekerler.
- Sesleri doğru olarak çıkarabilme (artikülasyon) ile ses bozuklukları ve kekemelik görülme sıklığı normal gelişim gösteren çocuklara göre daha fazladır.
- Hatırlamada zorlanabilirler.
- Anlamada güçlükleri olabilir.
- Sosyal kuralları anlamada güçlük çekebilirler.
- Problem çözmede zorlanabilirler.
- Mantıklı düşünmede zorlanabilirler.
- Dikkat süreleri kısa olabilir.
- Okuma-yazma, matematik gibi akademik becerilerde güçlükler görülebilir.
- Kendi başlarına karar verme ve uygulamada zorlanırlar.
- Yetişkin tarafından yönlendirilmeye gereksinim duyarlar.

Yeterli destek verildiğinde, zihinsel özürlü çocukların çoğu öğrenebilir, gelişebilir ve büyüebilir.

Zihinsel özürlü çocuklar toplumdaki diğer çocuklardan farklıdır. Bu farklılığın zihinsel bir özürlü olduğunu söylemek için, çeşitli testler kullanılır. Bu testler ile bireyin/çocuğun düşünme, öğrenme ve sorun çözme ile ilgili yetenekleri ölçülür.

Zeka Özürlünün Sınıflandırılması

A-Hafif düzeyde zihinsel gelişme geriliği	: IQ düzeyi 50-55 ile yaklaşık 70 arası.
B- Orta düzeyde zihinsel gelişme geriliği	: IQ düzeyi 35-40 ile yaklaşık 50-55 arası.
C- Ağır düzeyde zihinsel gelişme geriliği	: IQ düzeyi 20-25 ile yaklaşık 35-40 arası.
D- İleri derecede ağır zihinsel gelişme geriliği:	IQ düzeyi 20-25'in altında.

Yukarıda verilen sınıflandırmalar tek başına çocukların değerlendirilmesinde yeterli değildir.

A. Hafif düzeyde zihinsel gelişme geriliği:

Hafif düzeyde zihinsel özürlü olan bireyler, "eğitilebilir" olarak nitelendirilen gruba işaret eder. Hafif düzeyde zihinsel özürlü olan çocuklar, toplumsal ve konuşma yeteneklerini okul öncesi yıllarda 0-5 yaş arasında kazanırlar. Duyusal ve motor alanlardaki bozuklukları çok azdır ve çoğunlukla daha ileri yaşlara kadar zihinsel özürlü olmayan çocuklardan ayırt edilemezler. Bu çocuklar, on yaşın sonuna doğru, altıncı sınıf düzeyinde okul becerileri kazanabilirler. Erişkin yaşlarda, ancak kendi başına yaşayabilmeye yeten toplumsal ve mesleki yetenekler kazanırlar. Ancak, alışılmışın dışında toplumsal ve ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kaldıklarında rehberliğe gereksinim duyarlar. Hafif

düzeyde zihinsel özürlü olan bireyler, uygun destekle çoğunlukla kendi başlarına ya da bir yetişkinin denetimiyle toplum içinde bağımsız olarak yaşamlarını sürdürebilirler. Hafif düzeyde zihinsel özürde hareket, bedeni kullanmaya ilişkin (motor) problemler az görülür ya da yoktur. İletişim, öz bakım, ev yaşamı, sosyal etkileşim, toplum içinde yaşayabilme, kendini yönlendirme, sağlık ve emniyeti gözetebilme, akademik/okula ilişkin beceriler, boş vakitlerini değerlendirme, iş becerileri gibi özellikler yaşatlarına çok yakın değerlerde gözlenir.

B. Orta düzeyde zihinsel gelişme geriliği

Orta düzeyde özürlü olan bireyler, "öğretilebilir" olarak sınıflandırılan gruba eşdeğerdir. Orta düzeyde zihinsel özürlü olan çocuklar, konuşma becerilerinin çoğunu erken çocukluk yıllarında kazanırlar. Mesleki eğitimden faydalanır ve belirli bir denetimle kişisel bakımlarını yapabilirler. Aynı zamanda toplumsal ve iş ve uğraşı alanlarındaki eğitimden de yararlanırlar. Örneğin duyu-algı-motor bütünleştirme ve bilişsel gelişim için aktivite eğitimi, iş ve uğraşı yaklaşımı olarak uygulanır. Ancak akademik olarak ilkokul ikinci sınıf düzeyinden ileri gitmekte zorlanırlar. Ergenlik döneminde, toplumsal kuralları öğrenmedeki zorlukları, yaşlıları ile ilişkilerini bozabilir. Erişkinlikte, çoğunluğu beceri istemeyen işlerde ya da uygun destekle yarı beceri isteyen işlerde çalışabilirler. Yeterli destek ile toplumsal hayata uyum sağlarlar.

C. Ağır düzeyde zihinsel gelişme geriliği

Ağır düzeyde zihinsel özürlü olan bireyler, erken çocukluk yıllarında konuşma becerilerini ya çok az kazanırlar ya da hiç kazanamazlar. Okul dönemi boyunca konuşmayı öğrenebilirler ve ancak temel (öz bakım) ihtiyaçlar konusunda eğitilebilirler. Sadece okul öncesi eğitim düzeyinde (gerekli işaret ve harfleri tanıma gibi) bir eğitim alabilirler. Erişkinliklerinde yakın bir denetimle basit işleri yapabilirler. Zihinsel özre eşlik eden başka bir sorun nedeni ile özel bir bakıma gereksinimleri yoksa, aile içinde ya da küçük gruplardan oluşturulmuş grup evlerinde toplum hayatına uyum sağlayabilirler

D. İleri derecede ağır zihinsel gelişme geriliği

Çoğunda zihinsel özre neden olan özel bir nörolojik sorun vardır. Erken çocukluk yıllarında duyu-motor işlevlerinde uyarı eksikliği nedeniyle önemli gerilikler vardır. Devamlı yardıma ve bakıma ihtiyaç duyarlar. Eğer uygun bir şekilde eğitilebilirlerse motor gelişmeleri, kendine bakım ve konuşma becerileri geliştirilebilir. Çok yakın denetim ve koruma altında basit işleri yapabilirler.

Zihinsel özürlü çocuklarda tıbbi tanı konulduktan sonra eğitim-sel açıdan gelişimsel değerlendirmenin yapılarak erken eğitim programına katılımının sağlanması ve rehabilitasyon sürecine başlanması önemlidir.

Zihinsel özür, erken çocukluk döneminde ve okul öncesi yaşlarda gelişim geriliği ile kendini gösterir. Bu çocukların çoğu gelişim alanlarında (bilişsel, motor, özbakım, dil, sosyal-duygusal) yavaş bir gelişme gösterir ve kronolojik takvim yaşına göre geri kalırlar. Bu nedenle ağır düzeyde zihinsel özürlü bireyler genellikle erken çocukluk döneminde tanınır.

Zihinsel özürllükte tanının erken konması çocuk, aile ve toplum açısından önem taşır. Sorunun bütün yönleriyle bilinmesi için doğumdan itibaren, ergenlik dönemi de dahil, çocuğun düzenli ve kaliteli bir sağlık hizmetiyle izlenmesi gerekir.

Ancak hafif düzeyde zihinsel özürlü olan çocuklarda tanı okul çağına kadar gecikebilir.

Zihinsel özürlü bir çocukta, öğrenmede güçlükler vardır. Bu çocukların sosyal becerilerinin gelişmesi (diğer kişilerle iletişim kurma, arkadaş olma) ve kendilerini idare etmeleri uzun zaman alır ve sabır gerektirir. Bu çocukların da sevgi ve şefkate gereksinimleri vardır. Buna karşın bazen anlayılamayabilirler ve istenmedik davranışlarla karşılaşabilirler. Öğrenmek, okula gitmek, eğlenmek isterler. Ancak, desteğe ge-

reksinimleri vardır, bu da onları anlayabilecek uygun davranışlar gösterebilecek eğitim ortamlarında olabilir. Gerekli eğitim ve destek aldıklarında, birçok zihinsel özürlü olan çocuk, iş sahibi olabilir ve bağımsız yaşayabilirler.

Erken tanı, beraberinde erken eğitim ve rehabilitasyonu mümkün kılar. Ancak, bazı durumlarda çocuğun mevcut sorunlarının ve mevcut kapasitesinin ortaya konması zaman gerektirir. Bu zaman sürecinde, çocuğun gelişiminin değerlendirilmesi önemlidir.

Okul öncesi yaşlarda gelişim geriliğine dikkat çeken ve en çok karşılaşılan belirtiler şu şekilde özetlenebilir:

***İlk aylarda:* Emme güclüğü,**

Hareket azlığı,

Çevresel uyarılara işitsel veya görsel tepkilerin zayıf olması veya olmaması,

6 aydan sonra: Oturma, emekleme, yürümede gecikmeler,

2-3 yaşında: Dil gelişiminde gecikme ve davranış bozukluğu,

4-6 yaşında: Öğrenme güclüğü, dikkat eksikliği ve hiperaktivite.

3- ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ BİREYLERE SAHİP AİLELERE GENETİK DANIŞMA

Genetik hastalıklar çok çeşitlidir ve büyük bölümünde zihinsel özürlülük gözlenir. Bu nedenle çocuğunuzda, akrabalarınızda ağır seyreden zihinsel özürlülük varsa; gelişimi ve davranışları diğer yaşlılarına göre farklı ise (Örneğin üniversiteler bünyesinde bulunan) bir genetik merkezine başvurmanız gerekir.

Genetik merkezine başvurmanız gereken durumlar;

1. Ailenizde ve yakın akrabalarınız arasında nedeni bilinmeyen zihinsel özürlü bireyler var ise,

2. Önceki çocuklarınızda Down Sendromu gibi kromozom bozuklukları nedeniyle oluşan hastalıklar var ise,
3. Çok sayıda (2 ve daha fazla) düşük yaptıysanız,
4. Tüm gebelikleriniz düşük ya da ölü doğumla sonuçlanıyorsa,
5. Nedeni belirlenemeyen büyüme düzensizliği var ise,
6. Nedeni belirlenemeyen cinsel organ, göğüs gelişim bozuklukları var ise,
7. Gebe olma yaşıınız 35 ve daha üstü ise,
8. Anne ya da babada bilinen bir kromozom ya da gen düzensizliği var ise,
9. Ailenizde zihinsel ve gelişim özürlü bireyler var ve siz akraba evliliği yapmış iseniz,
10. Gebeliğiniz sırasında anne karnındaki bebeğin ultrason ile değerlendirilmesinde bir problem ile karşılaşmış ise.

Eğer yukarıdaki maddelerden en az biri sizde bulunuyorsa bir genetik merkezine başvurun.

Gebelik döneminde anne karnındaki bebeği (fetus) çevreleyen zar ya da sıvıdan ultrason eşliğinde alınan bir miktar parça/sıvıda genetik testler yapılır ve doğacak olan bebeğinizin test edilen hastalığa sahip olup olmadığı söylenir. Eğer bebeğiniz hasta doğacak ise nelerle karşılaşacağınız genetik uzmanlarınca size anlatılır ve yardımcı olunur.

Doğum sonrasında yapılan genetik analizlerde, kolunuzdan alınacak ufak bir miktar kan ile genetik testler yapılır ve sizlere ilgili hastalık hakkında bilgi verilir.

Anne-baba adayları, akraba evliliği yapmamış olsalar bile, zihinsel özürlülüğe yol açan risklerin olup olmadığını araştırmalı ve ilgili testleri yaptırmayı ihmal etmemelidirler. Çünkü testlerle ortaya konacak olan durumlarda erken tanı ve tedavi ile birçok zihinsel özürlülük önlenebilir. Bu testlerin bir kısmı annenin gebeliği döneminde yapılır.

Sağlıklı çocuklar ve sağlıklı bir toplum için; üniversiteler bünyesindeki genetik danışmanlık merkezleri/servisleri ile ilişki içerisinde olun.

4- ÇOCUĞUN İZLENMESİ

Zihinsel özürlü çocukların da yenidoğan bebekler gibi bir sağlık kuruluşunda büyüme ve gelişme, beslenme ve aşılarının düzenlenmesi açısından izlenmesi gerekir. Uygun beslenmemesi durumunda mevcut sorunlarına beslenme bozuklukları da eklenebilir. Ayrıca, beslenmenin de zihinsel gelişimle ilişkisi vardır.

Bebeğinizin yutma sorunları varsa en yakın sağlık kuruluşuna başvurunuz.

Aşılar, her çocuğun enfeksiyon hastalıklarından korunması için önemlidir. Ancak bakım, beslenme sorunu olan ve enfeksiyonlara daha duyarlı olan zihinsel özürlü çocuklarda daha da önemlidir. Bu nedenle, aşılarının zamanında yapılması gerekmektedir. Aksi durumda enfeksiyon geçirirlerse, mikroorganizmalar ve yüksek ateş, zihinsel gelişimini olumsuz etkiler.

5- ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLERDE GÖRÜLEBİLECEK SAĞLIK PROBLEMLERİ

- Zihinsel özürlü bebeklerin/çocukların oturmasını, dönmesini ve yürümesini zorlaştıran kas tonusundan (gerginliğinden) ileri gelen sorunlar olabilir.
- Beslenme, yutma, kusma, mide ve barsaklarda sorunları olabilir.
- Görme ve /veya işitme sorunları olabilir (Doğuştan katarakt gibi).
- Kemiklerinde ve eklemlerinde sorunlar olabilir. Dişleri geç çıkabilir.
- Kalpte ritim bozuklukları görülebilir. Troid bozuklukları olabilir.
- Solunum yolları, kulak, akciğer rahatsızlıkları, soğuk ve enfeksiyonlara karşı dirençlerinin düşük olması nedeniyle oluşabilir.
- Havale geçirebilir.

Bütün bu bulguların bir ya da daha çoğunun zihinsel yetersizliğe eşlik etmesi, sorunu daha da ağırlaştırır, baş etmeyi güçleştirir. Çocuğun var olan sorunlar açısından ilgili uzmanlar tarafından muayene edilmesi ve gerekenlerin yapılması ihmal edilmemelidir.

Ayrıca, zihinsel özre eşlik eden sağlık sorunlarına travmalar, zehirlenmeler gibi yeni sorunlar da eklenebilir. Yeni özürülük durumları ortaya çıkabilir. Bu nedenlerle "çok destekli, çok yönlü, düzenli, aralıksız" izleme zorunludur. Ancak, kaliteli bir izleme sonunda en üst düzeyde başarıya ulaşmak için öncelikle, tanısının doğru konması, sorunun boyutlarının iyi belirlenmesi ve uygun eğitim programları ile rehabilitasyon programlarının uygulanması gerekmektedir.

6- DOWN SENDROMU

Her insanda 23'ü anneden, 23'ü babadan olmak üzere toplam 46 kromozom vardır. Down Sendromunda kromozom sayısı artmıştır ve 46 yerine 47 olmuştur. Üç tipi bulunur: Trizomi 21, Mozaik Tip, Translokasyon

Çocuğunuzun Down Sendromunun hangi tipi olduğu kromozom analizleri sonucu belirlenir.

A- Down Sendromuna Neden Olan Etmenler;

Down Sendromu dünyadaki bütün ülkelerde ve çeşitli sosyal ve ekonomik düzeydeki topluluklarda görülebilmektedir. Down Sendromlu bireyler zihinsel özürülüler grubu içinde en büyük bölümü oluşturmaktadır. Down Sendromuna neden olan etmenler hakkında kesin olarak belirlenmiş görüşler olmamakla beraber, **viral enfeksiyonlar, hormonal bozukluklar, röntgen ışınları, yoğun ilaç kullanımı, genetik yatkınlık** gibi etmenlerin olabileceği düşünülmektedir.

Bunlardan başka **anne yaşı**, Down Sendromuna neden olan en yaygın etmen olarak kabul edilmektedir. Anne yaşı ilerledikçe, başka bir deyişle kromozom yapılarında deformasyonlar arttıkça, Down Sendromlu çocuğa sahip olma riski artmaktadır. 35 yaş ve üstü anne-

ler daha yüksek oranda Down Sendromlu bebek sahibi olma riski ile karşı karşıyadırlar. Yaş ilerledikçe Down Sendromlu bebeğin doğma oranı artmaktadır. 30 yaşın altında da Down Sendromlu çocuğa sahip anneler olabilmektedir. 18 yaşın altındaki çok genç annelerin de Down Sendromlu bebeğe sahip olma oranı yüksektir. Ancak unutulmamalıdır ki, Down Sendromuna neden olan tek etmen anne yaşı değildir, diğer faktörler de etken olabilmektedir.

Down Sendromlu bebekler, normal bebeklere göre ayırt edici fiziksel özellikleri sayesinde erken tanınabilmektedir. Böylece tıbbi yönden gerekli kontrol ve gereksinimlerin karşılanması sonucu erken eğitim ve aile danışmanlık hizmetlerinden yararlanmaları söz konusu olabilecektir.

B- Down Sendromlu Bireylerin Fiziksel Özellikleri

Down Sendromlu çocukların tipik bir yüz görünümü vardır. Yüz yuvarlak ve basık, gözler çekik, göz iç köşesinde küçük bir deri kıvrımı bulunur, göz kapaklarında kıvrım mevcuttur. Gözler birbirinden ayrı durur. Burun kökü basık, burun kalkıktır. Şaşılık görülebilir. Özellikle bebeklerde ağız küçük ve dil dışarıdadır. Bu nedenle salya akar ve ağız kenarında çatlaklar oluşur. Kulaklar aşağıda ve kulak yolu dardır. Baş basık, saç, kaş, kirpikler seyrek. Boyun kısa ve geniştir. Gövde kısa ve geniş, karın geniştir. Kol ve bacaklar genellikle gevşektir. El ve ayak parmakları kısa ve künüttür. Avuç içi çizgisi (Simian Çizgisi) avucu baştan başa geçer. Bu çocuklarda kalpte anatomik bozukluklar görülür. Ayrıca, hipotiroidi ve bağışıklık sisteminin zayıf olması nedeniyle enfeksiyon hastalıkları da sık görülür. Down Sendromlu çocuklarda hafiften ağıra kadar giden zihinsel ve gelişme geriliği olur.

C- Down Sendromlu Çocukların Ailelerine Öneriler

Yenidoğan Dönemi

- Down Sendromundan şüphelenildiğinde detaylı fizik ve nörolojik muayene ile kromozom analizi yapılarak tanı konulmalı,
- Üniversiteler bünyesinde bulunan genetik merkezlerden danışmanlık alınmalı,

- İlgili dernekler ve yardım kurumları öğrenilmelidir.

Erken Bebeklik Dönemi

- Sindirim sistemi, kalp ve dolaşım sistemi ve kan muayenesi yapılmalı,
- Göz muayenesi yapılmalı ve gereken tedbirler alınmalı,
- Troid fonksiyonları incelenmeli,
- Motor gelişimin desteklenmesi için yardım alınmalı,
- Çevresi aktif tutulup gelişimi için eğitimcilere başvurulmalı,
- Anne sütü ile beslenmeli, diğer besinlere normal zamanında geçilmelidir.

Bebeklik Dönemi

- Beslenme ve aşıları düzenlenmeli,
- Göz (göz kanalı, göz kapakları, şaşılık, kırma kusurları vb) ile dış kulak ve işitme muayenesi yapılmalı, mümkünse düzenli çocuk hekim muayenesi yapılmalıdır.

Çocukluk Dönemi

- Çocuk doktorlarından danışmanlık alma ile ortopedik muayene yapılmalı,
- Göz, dış kulak ve işitme muayenesi ile diş muayenesi ve bakımı yapılmalı,
- Grip, hepatit gibi aşılar yapılmalı,
- Yıllık troid testleri yapılmalı,
- Konuşma ve dil gelişimi için yardım alınmalı, motor gelişim desteklenmelidir.

Çocukluk Ergenlik Dönemi

- Boy ve ağırlık gelişimi yakından izlenmeli, kilo alımı halinde doktora danışılmalı, ortopedik muayene ihmal edilmemeli,

- Aile, gereksiz beslenme yerine yeterli ve dengeli beslenmeyi sağlamalı,
- Yıllık tiroid testleri ve işitme kontrolleri yapılmalı,
- Diş bakımı ve destek düzeltici tedavi yapılmalı,
- Tonsillit (bademcik iltihabı), obezite, solunum yollarının dar olması nedeni ile uykuda solunum düzensizlikleri olabileceği unutulmamalı,
- Davranış bozuklukları konusunda dikkatli olunmalı, yardım alınmalıdır.

Sonraki Yaşlar

- İşitme iki yılda bir, görme iki yılda bir, Tiroid fonksiyonları her yıl kontrol edilmelidir.

7- NORMAL GELİŞİM ALANLARI

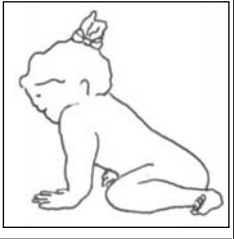

0-6 yaş dönemi, çocukların hızla geliştikleri, kişiliğin temel özelliklerinin oluştuğu kritik bir dönemdir. Bu dönemde çocukların sağlıklı gelişip gelişmediklerinin bilinmesi hayati bir önem taşımaktadır. Gelişimsel bozukluklar ne kadar erken fark edilip, tanı konursa, uygun tedavi ya da eğitim programları ile çocuğun bu bozukluktan daha az düzeyde etkilenmesi sağlanmış olur. Çocuğu en yakından tanıyan kişiler olarak siz anne- babaların yaşlara özgü gelişim özellikleri hakkında bilgi sahibi olması, çocuğun olası gelişimsel bozukluklarının erkenden tanınması açısından son derece önemlidir. Zamanında önlem alarak çocuğunuzun geleceğini kurtarabilirsiniz. Bu bölümde 0-3 yaş normal gelişim gösteren çocukların özellikleri, zihinsel (bilişsel) gelişim, motor gelişim, sosyo-duygusal gelişim, dil gelişimi ve günlük yaşam becerilerinin gelişimi açısından tek tek ele alınmıştır. Çocuğunuzu, tüm bu alanlarda bulunduğu yaş grubunun özellikleri ile karşılaştırınız. Karşılaştırmalarınız sonucu bazı farklılıklar belirlerseniz hemen telaşlanmayın. Çünkü çocuklar kendilerine özgü bir hızla gelişirler. Gözlemlediğiniz farklılıklar bireysel farklılıklardan kaynaklanabilir. Ancak bir yandan

izlemeye devam edin, öte yandan çocuğunuzun gelişimini destekleyici bilgiler edinerek bunları uygulayın..

Bu gelişim çizelgelerini aynı zamanda çocuğunuzun gelişimini desteklemek için de kullanabilirsiniz. Gözlenecek davranışlar bölümünü inceleyerek çocuğunuzu ay ya da yaşına uygun materyallerle tanıştırmayı becerilerini geliştirebilirsiniz. Örneğin, çizelgeye göre 24-32 aylık çocuğunuza kalem kağıt vererek çizimler yapması için yönlendirebilir, bardaktan suyunu içmesi için fırsat verebilirsiniz.

Ancak bu farklılığın olağan olup olmadığından emin olabilmek için çocuğunuz 0-3 yaş arasında ise evinize en yakın Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması (AÇSAP) Merkezine, 3-6 yaş arasında ise İl/ilçe Milli Eğitim Rehberlik ve Araştırma Merkezine (RAM) başvurunuz.

A- Motor Gelişim

Yaş	Motor Gelişim Becerileri	
1. Hafta	Başını bir taraftan diğer tarafa çevirir.	
1. Ay	Yüz üstü durumda başını kısa süre kaldırabilir.	
2. Ay	Yüz üstü durumda göğsünü kısa süre yerden kaldırabilir. Başını aniden kaldırıp düşürse bile oturma durumunda başını dik tutabilir.	
3. Ay	Görme alanı içindeki bir nesneye kolunun tüm hızıyla vurur, fakat topuk olarak isabet ettiremez.	

Yaş	Motor Gelişim Becerileri	
4. Ay	Destekle oturabilir, sırtı dengesizdir. Karın üzerinden yana ya da arkaya yuvarlanabilir. Görme alanı içindeki nesneyi takip edebilir. Gözlerini uzak ve yakındaki nesne üzerine sabitleyebilir.	
5. Ay	Nesneye uzanabilir ve kavrayabilir. Aşına olduğu nesnelere tanır.	
6. Ay	Mama sandalyesi üzerinde kolayca oturur, sallanan nesnelere kavrar. Nesneyi bir elinden diğerine geçirir	
7. Ay	Desteksiz oturur. Erişme alanı dışındaki oyuncaklara ısrarla uzanır. İlk kupa eline aldıktan sonra ikinciyi alır.	
8. Ay	Kendi kendine oturma durumuna geçer. Yardımla ayakta durur.	

Yaş	Motor Gelişim Becerileri	
12. Ay	<p>Çömelme durumundan kendini yukarı kaldırarak dizler bükülü ayakta durur.</p> <p>Düzgün şekilde oturur.</p> <p>Giyinmeye katılır.</p>	
13-18 aylık	<p>Karalamalar yapar.</p> <p>3-4 küp kullanarak (üst üste koyarak) kule yapar.</p> <p>Ayakta dururken yere eğilip bir nesneyi alır.</p>	
19-24 aylık	<p>6-8 küp kullanarak kule yapar.</p> <p>Çift ayak atlar.</p> <p>Duran topa ayakla vurur.</p>	
24-32 ay	<p>Bir ayağının yanına diğerini getirerek merdivenleri inip-çıkartır, koşar.</p> <p>Dik, yatay ve dairesel çizimler yapar.</p> <p>Kaşıkla dökmeden yer.</p> <p>Bardakla kendisi içer.</p> <p>İri delikli ortalama 4 boncuğu ayak-kabı bağcığı gibi kalın iplere geçirir.</p> <p>Tuvalet ihtiyacını söyler.</p>	

B- Bilişsel (Zihinsel) Gelişim

Yaş	Zihinsel Gelişim Becerileri
0-1 aylık	<p>Eline aldığı nesnelere önüne alarak inceler ve keşfeder.</p> <p>Yakalama refleksi, deneyimler sonucu istekli yakalamaya dönüşür.</p> <p>30 dereceden 60 dereceye kadar hareketli nesnelere yatış pozisyonunda takip eder.</p>

Yaş	Zihinsel Gelişim Becerileri
1-4 aylık	Hareket eden nesnelere gözü ile takip eder. Görme alanı içindeki nesnelere takip eder. Sesin geldiği yönü araştırır. Müziği sever, sesler çıkarır.
4-8 aylık	Mimikleri ve hareketleri taklit eder. Görme alanından uzaklaşan bir nesnenin varlığını devam ettirdiğini bilir. Saklanan nesnelere arar. 5 aylıkta saklanan nesneyi unutmuş gibi gözükürler. 5-8 aylıkta saklanan nesneyi bulma oyununa katılır. "Cee" oyunu oynar.
8-12 aylık	Tanıdığı kişileri yabancılardan ayırır ve yabancılara tepki gösterir. Hedefe ulaşma yolları bulurlar. Örneğin bir nesneyi almak için diğer bir nesnenin üstüne çıkması gibi. Nesneleri inceler, tanımaya çalışır. Bir kutu ya da bardak içinden küçük nesnelere çıkarır.
12-18 aylık	Problemlerin çözümü için denemeler yapar. Diş fırçalama, çatal-kaşık kullanımı gibi becerileri taklit eder.
18-21 aylık	Nesneleri ayırt eder ve ortak özelliklerini bulur. Farklı oyuncak grupları içinde aynı renktekileri ayırır. Resim üzerinde ağız, burun kulak gibi organları gösterir. Nesneleri sembolik oyunlarında farklı özelliklerde kullanır. Örneğin bir bebeği direksiyon yapar.
24-36 yaş	Keşfetme, sorgulama, araştırma ve adını bilme dönemidir. Nesneleri şekilleri, boyutları, renkleri açısından sınıflandırır. Daire, kare, üçgen şekilleri olan şekil panosunda daire, üçgen ve kare parçaları yerine yerleştirir.

C- Dil Gelişimi

Yaş	Dil Gelişimi Becerileri
3-6 aylık	Konuşan kişiyi gözleri ile arar. İsmi söylendiğinde sesin geldiği yöne bakar.
6-12 aylık	İşittiği sesleri taklit eder. Çıngırak gibi oyuncakların sesinden hoşlanır. Da da, ba ba gibi sesleri tekrarlar.
<i>Konuşma Dönemi</i>	
12-18 ay	Kelime hazinesi artar. Sesin iniş-çıkışları vardır. Sevdiği oyuncakların, eşyaların adı söylenince işaretlerle gösterir.
18-24 ay	İsteklerini sözcüklerle ifade etmeye çalışır. İşaretle göstermeler azalmıştır. "Baba al" gibi. 5 nesne arasından istenileni verir. Basit cümlelerle konuşur.
24-36 yaş	Zamirler kullanır. Ben, sen gibi. Kapıyı kapat, onu bana getir, gibi yönergeleri yerine getirir. Resimleri inceler, Kim? Nerede? Ne? Sorularını sorar.

Yaşamın ilk bir yılında bebekler temel güven duygusunu geliştirirler. Ancak bebeğin sevilme, dokunulma, beslenme ve temizlik gibi temel ihtiyaçları yeterli oranda ve zamanında karşılanmazsa, bebek temel güven duygusundan yoksun yetişir. İleriki yaşamlarında sosyal ilişki kurmada çekingen ve kendine güvensiz bireyler olabilir.

D- Sosyal Gelişim

Yaş	Sosyal Gelişim Becerileri
1- 2 aylık	Kucağa alındığında sakinleşir. Kendisiyle konuşulduğunda gülümser.
3-5 aylık	Konuşma seslerine tepki verir. Kahkaha atar.
8 aylık	"Cee" oyunlarına katılır.
9-12 ay	Yaptığı bir hareket karşılığında yetiştikinden gülümseme ya da alkış bekler.
12-18 ay	Çevredeki olaylar ve insanlarla ilgilidir. Konuşurken göz kontağı kurar.
19 - 22 ay	Bağımsız yemek yeme konusunda girişimcidir. İstediginde su ve benzeri sıvıları içebilir. Basit ev işlerinde yardımcı olabilir.
23-25 ay	Giyeceklerini tamamen kendisi giyebilir.
18-36 ay	Meraklıdır, çevreyi ve kendisini keşfeder. Tuvalet eğitimine başlar. Kendi başına oyun oynar. Oyuncaklarını paylaşma konusunda yetiştikinın yardımına gereksinim duyar.

8- ÖZÜRLÜ BİR ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN YAŞADIKLARI DUYGULAR

Hangi aşamadasınız?	Yaşadığınız Duygular-Gösterdiğiniz Davranışlar
Şok	Çaresizlik, Aşırı ağlama, Aşırı konuşma, Hiç konuşmama vb,
İnkâr	Özrü görmezden gelme, kabul etmeme,
Acı ve Depresyon	Hayal kırıklığı,
Çelişki	Ümitsizlik, Özrün derecesini reddetme (Benim çocuğum biraz tembel), Tedaviyi, eğitimi reddetme,
Suçluluk	Kendini suçlama (keşke sigara içmeseydim), Eşini ve/veya akrabalarını suçlama,
Kızgınlık	Kendine kızma (Neden ben?), Diğerlerine kızma (özürlü çocuğa, eşine ya da diğer çocuklarına kızgınlığa yansıtma),
Utanç ve sıkıntı	Çocuğunu diğer kişilerden ve çevresinden saklama, Çocuğundaki özrü kendisinde görüp, kendisine olan saygısını kaybetme,
Pazarlık etme	Tanrıyla pazarlık etme (Sen benim çocuğumu iyileştirirsen kendimi dine adayacağım), Doktorla ve öğretmenle pazarlık etme (Sen benim çocuğumu iyileştirirsen, öğretirsen. yaparım),
Kabul ve uyum	Başkalarının güçlü ve zayıf yanlarının olduğunu kabul etme, Çocuğunun durumunu kabul etme, Çocuğuyla ilgili beklenti ve isteklerini sıraya koyma veya değiştirme,

Anne baba olarak bu aşamalardan farklı zamanlarda ve farklı yoğunlukta geçebilirsiniz.

Bu aşamalarda yaşadığınız duygular normaldir.

Hastanelerin psikiyatri bölümlerinden ve klinik psikologlardan ya da en yakın sağlık merkezindeki sosyal hizmet uzmanlarından, psikolojik-sosyal-eğitsel destek almanız bu aşamalardan sağlıklı bir şekilde geçmenize neden olacaktır.

Gerekli desteği alarak bir an önce çocuğunuzun eğitimine katılmayı hedeflemelisiniz.

9- ANNE-BABALARIN ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ BİREYLERDE GÖRÜLEN PROBLEM DAVRANIŞLARLA BAŞETME YÖNTEMLERİ

Özürlü ya da normal gelişim gösteren çocuğa sahip olan anne babalar çocuklarına bir şey öğretirken ya da davranışlarını kontrol ederken sorunlar yaşarlar ve bu konuda yardıma gereksinim duyarlar. Bu sorunlarla baş etme yolları öğretilirse, çocuklarının eğitiminde ortaya çıkabilecek sorunları önleme ve ortaya çıktığında da çözme becerilerine sahip olabilirler. Bu nedenle, çocuğun eğitiminin yanı sıra, anne-babanın da desteğe ihtiyacı vardır. Bu destek ilgili kurum ve uzman kişilerden talep edilebilir.

Zihinsel özürlü çocuklarda sık görülebilen problemlerle davranışlarla başetmek için, ilk olarak davranışın açık, net bir şekilde herkesin anlayacağı dilde ifade edilmesi gerekir. Böylece zihinsel özürlü çocukların öğretmenlerinden ve uzmanlardan uygun yardımlar alabilirsiniz.

Aşağıdaki sorulardan bir ya da birden fazlasına "evet" cevabını veriyorsanız çocuğunuzun davranışı, problemlerle bir davranıştır.

Sorular;

1. Çocuğunuz bu davranışı yaparak kendisine ve başkalarına zarar veriyor mu?

2. Çocuğunuzun bu davranışı çok sık, şiddetli ya da uzun sürüyor mu?
3. Çocuğunuz bu davranışı yaptığında çevresindeki kişilerin garipsemelerine, ondan uzaklaşmalarına ya da etkileşime girmemelerine neden oluyor mu?
4. Çocuğunuzun bu davranışı yapması onun, kardeşinin ya da arkadaşlarının öğrenmesini olumsuz şekilde etkiliyor mu?

Çocuğun bir davranışı yaptıktan hemen sonra hoşuna giden durumlarla karşılaşması davranışı artırırken, hoşuna gitmeyen durumlarla karşılaşması da davranışı azaltır. Çocuğunuzun bir davranışını artırmak ya da azaltmak için gösterdiğiniz tepkilerin farkına varmanız son derece önemlidir. Bu olayların farkına vararak çocuğunuzun davranışlarını değiştirebilirsiniz. Görüldüğü gibi, davranışlar belli amaçlarla yapılır ve çocukların davranışları verilen tepkilere ve elde ettiklerine göre azalır ya da artar. Her davranış bir amaç için yapılır ve sonucunda bir şey elde edilir. Eğer biz, çocuğun yaptığı davranış sonucunda neyi elde ettiğini anlarsak, o davranışı değiştirebiliriz. Genel olarak, davranışlar, dört farklı amaca hizmet edebilir.

1. İlgil ve dikkat çekme isteği.
2. Kaçma/kaçınma.
3. İstediği bir etkinliği, nesneyi elde etme.
4. Duyumsal davranışlar.

Ortama ve burada bulunan kişilere, yapılan etkinliğe göre yapmasını istediğiniz davranış/davranışları o ortama girmeden önce çocuğunuza ifade edin.

Bunu yaparken;

- Çocuğunuzun sizi dinlediğinden emin olun (Gözlerinin içine bakın, sessiz beklemesini sağlayın örneğin, "şimdi bana bak, sessizce beni dinle, markette neler yapman gerektiğini söyleyeceğim")

- Yapmasını istediğiniz davranışın/davranışların neler olduğunu açıkça ve olumlu ifadeler kullanarak söyleyin. (Örneğin, "Ellerin yanda yürü, benim yanımda yürü, sessizce yürü" gibi)
- Kararlı bir ses tonu kullanarak ne yapması gerektiğini ifade edin.
- Bu davranışı yaptığında ne kazanabileceğini açıklayın. (Örneğin, "Eğer ellerin yanda yürürsen, benim yanımda yürürsen, sessizce yürürsen. 'yı kazanabilirsin")

Çocuğunuz uygun davranışı gerçekleştirdiğinde, hemen

- Yaptığı davranışın ne olduğunu açıkça ifade ederek,
- Gözlerine bakarak,
- Coşkulu ve abartılı bir ses tonu ile konuşarak önceden belirlediğiniz sevdiği şeyle (oyuncak, etkinlik, yiyecek, övgü dolu sözcükler, dokunma) ödüllendirin.

Çocuğunuz kendisine ve çevresine zarar verdiğinde, gözlerine bakmadan ve konuşmadan yaptığı davranışı durdurun.

Eğer istediği şeyi kendi çabasıyla elde etmişse, hiçbir şey söylemeden ve bakmadan elinden alınız.

Çocuğunuzun kaçınmak için gösterdiği davranışa son verdiği ya da azalttığı bir anda (ağlamayı, masaya vurmaya bıraktığında, ya da şiddetini azalttığında) yapmasını istediğiniz işi tekrar ifade edin ve istediğiniz işin en azından bir kısmını tamamlamasını sağlayın ve ödüllendirin.

Uygun davrandığı anda onu ödüllendirin ve uygun davranış gösterirken farklı bir etkinliğe yönlendirin.

10- ÇOCUĞA BECERİ KAZANDIRMADA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR

Her beceri yapılırken belli bir sırada, birbirini izleyen basamaklarla yapılır. Çocuğunuz o beceri içindeki bazı basamakları sizin çok küçük yardımınızla yapabilirken, bazı basamaklarda daha fazla yardıma ge-

reksinim duyabilir. Bunu düşünerek, çocuğunuza sadece gereken yerde, gereken şekilde yardım edebilir ve onu, beceriyi yardımsız olarak yapabilir hale getirebilirsiniz.

Çocuğunuzla neyi çalışırsanız çalışın, hangi etkinliği yaparsanız yapın unutmamanız gerekenler şunlardır:

1. Çocuğunuza bir beceriyi öğretirken neden o beceriyi öğrenmesi gerektiğini açıklamaya çalışın.
2. Öğreteceğiniz beceriyi basamaklara ayırın.
3. Çocuğunuzla çalışırken annesi babası olduğunuzu unutmadan iletişim kurun.
4. Onu yaptığı her basamakta sözel olarak, başını okşayarak ödüllendirin. Örneğin, "oğlum/kızım, aferin, kıyafetlerini çok güzel katlamışsın" gibi.
5. Çocuğunuzun öğretmeni olmadığını, sadece öğrenmelerine destek olduğunuzu unutmayın. Onunla çalışırken her zaman güler yüzlü olun, doğal ortamda o beceriye yönelik çalışın. Örneğin giyinme becerisi konusunda çalışmak için; sabah giyinirken, akşam yatmaya hazırlanırken ya da gezmeye giderken yapılan giyinme- soyunma zamanlarını değerlendirebilirsiniz.
6. Çocuğunuzun gelişim düzeyini dikkate alarak, yapabileceği beceriler konusunda üst düzeyde başarı bekleyin.
7. Bir kez yapılan bir çalışma sonucu çocuğunuzun bir beceriyi hemen öğrenmesini beklemeyin. Beceriyi değişik zamanlarda tekrar tekrar çalışın ve her çalışmada yardımlarınızı azaltın. Böylece bir süre sonra sizin yardımınıza gerek olmadan kendisi yapar hale gelecektir.

11- ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ BİREYİN EĞİTİMİ

Bütün çocukların eğitiminde olduğu gibi zihinsel özürlü çocukların eğitiminde de onların ileride başkalarına bağımlı olmadan yaşamlarını sürdürmeleri, kendi kendilerine yeterli duruma gelmeleri ve toplumla

bütünleşmeleri amaçlanmaktadır. Zihinsel özürlü bireylerin tam bağımsızlık kazanmaları ve toplumsal rolleri üstlenebilmeleri için, bireysel farklılıkları ile yapabildikleri dikkate alınarak eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi ve gereksinimlerine uygun eğitim ortamlarının sunulması gerekir.

Zihinsel özürlülerin eğitim gereksinimleri onların bireysel özelliklerine göre farklılaşabilmektedir. Diğer bireylerin kendi başlarına ya da çok az yardımla öğrendikleri birçok beceriyi, zihin özürlü bireyler kendi başlarına öğrenmede ya da az bir yardımla üstesinden gelmede güçlük çekebilmektedirler. Zihinsel özürlü bireylerin eğitim gereksinimlerinin belirlenebilmesi için, çok yönlü (aile, çocuk gelişimi ve eğitimci, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, doktor, fizyoterapist, özel eğitim öğretmeni gibi) bir yaklaşımla yapılacak bir değerlendirmeye ihtiyaç vardır.

Birçok zihinsel özürlü birey bağımsız yaşamayı öğrenebilir. Böylece birçoğu kendi bakımını sağlayabilir, ev işlerini yapabilir, evdeki eşya ve cihazları kullanabilir, temizliğini yapabilir, yiyecek hazırlayabilir, kısaca kendi yaşamını bağımsız olarak sürdürebilir. Dolayısıyla zihinsel özürlülerin eğitiminde en üst amaç, onların bağımsız yaşam becerilerini bireysel özelliklerini gözönünde tutarak geliştirmek olmalıdır.

12- ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ BİREYLERİN EĞİTİM PROGRAMI

Zihinsel özürlü çocuğun gelişim düzeyi dikkate alınarak bireysel, grup, kaynaştırma eğitim ve rehabilitasyon programlarından hangisine ihtiyacı olduğuna aileler, özel eğitim uzmanı, çocuk gelişimi ve eğitimci, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, doktor, fizyoterapist, öğretmen gibi uzmanlarla birlikte karar vermelidir.

A- Bireysel Eğitim

Zihinsel özürlü çocukların bireysel olarak gelişim özellikleri dikkate alınarak gereksinimlerinin eğitimci tarafından çocuğa bireysel olarak verilmesidir.

B- Grup Eğitimi

Grup eğitim programı zihinsel özürlü bir grup çocuğun sosyal bir ortam içinde ortak gereksinimlerinin karşılanması, sosyal hayata uyumun sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

Grup eğitim programı yarım günlük eğitim programını kapsamaktadır. Bu süre içinde; drama, müzik, sanat, jimnastik çalışmalarına ağırlık verilmektedir.

- Drama çalışmaları hareket, konuşma, taklit gibi unsurlardan yararlanılarak doğa ve toplum olaylarının hayali bir ortam içinde canlandırılması etkinliklerini kapsar. Yaşanılan, okunan, görülen olayların bireysel veya grup halinde canlandırılıp dramatize edilmesi, çocukların hareket etme, yaratma ve canlandırma ihtiyaçlarını etkili bir şekilde karşılar.
- Müzik, zihinsel özürlü çocukların duygusal, zihinsel, motor gelişim, yaratıcılık, iletişim, farkında olma ve dil gelişimini desteklemektedir. Bu amaçla eğitimde müzik ile ilgili yapılan çalışmalarda; müzikli öyküler, şarkı söyleme, ritim, yaratıcı hareket ve dans yer almaktadır.
- Sanat çalışmaları, çocukların rahatlamaları, duygusal olarak kendilerini rahat ifade edebilmeleri, yaratıcı düşüncelerini sağlamak için büyük önem taşımaktadır. Ünite çalışmalarında sanat, her türlü malzemeyi kullanarak çocukların yaratıcı düşüncelerini sağlama yönünde olmaktadır. Jimnastik çalışmaları, çocukların küçük ve büyük kas motor gelişimlerini desteklemek için yürüme, koşma, sıçrama, denge, vücut kontrolü vb. konuları kapsamaktadır.

C- Kaynaştırma

Özel Eğitim gerektiren bireylerin, yetersizliği olmayan akranları ile birlikte eğitim ve öğretimlerini resmi ve özel okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan destek eğitim hizmetlerinin sağlandığı özel eğitim uygulamalarıdır. Her aşamada olduğu gibi ailelerinin katılımı çok önemlidir.

Başarılı Bir Özel Eğitim Programının Genel Kuralları

1. Zihinsel özürlü çocuğun bazen oldukça normal bir düzeyde bazen de büyük zorluklar içinde öğreneceğini unutmamak gerekir.
2. Öğrenme düzeyi çocuktan çocuğa değişir. Her çocuğu bireysel olarak görmek gerekmektedir.
3. Zihinsel özürlü çocuğa güvenmek gerekmektedir. Yapabilecekleri işler konusunda kendilerine fırsatlar verildiğinde hızlı bir gelişim süreci oluşmaktadır.
4. Zihinsel özürlü çocuğa aynı anda birden fazla şey öğretilmeye çalışılmamalıdır.
5. Çocuk yanlış yaptığında soğukkanlı ve sevecen davranılmalı, zaman zaman çocukların bir çok hata yapabileceği ve başarısız olabileceği unutulmamalıdır.
6. Zihinsel özürlü çocukların dikkat süreleri kısa olabilmektedir. Başlangıçta 10-15 dakika olmak üzere öğretim süresi kısa tutulmalıdır. Bu sürenin uzatılabilmesi için çalışmalıdır.
7. Zihinsel özürlü çocuklara beceri öğretirken aceleci davranılmamalıdır.
8. Program uygulamalarının sessiz, rahat dikkati dağıtmayan bir ortamda yapılmasına özen gösterilmelidir.
9. Zihinsel özürlü çocuğa yalnız yardıma ihtiyacı olduğu zaman yardım edilmelidir. Bir işi yapmak çocuğun çok zamanını alabilir. Ancak unutulmamalıdır ki çocuk bu yolla öğrenecektir.
10. Zihinsel özürlü bir çocuk bir işe başladığında o işi bitirebileceğine inandırılmalıdır.
11. Çocuğa her işte model olunmalıdır. Önce yetişkin yapmalı ve bireyin kendisini izlemesini sağlamalı. Sonra çocuktan yapmasını istemelidir.

12. Zihinsel özürlü çocuklara her zaman sevgi ile yaklaşılmalıdır. Çocuk, sevildiğini, istendiğini ve ailesinin sosyal yaşantısında yeri olduğunu hissederse en iyi şekilde öğrenecektir.

13- EĞİTİM VE REHABİLİTASYON HİZMETLERİNİ VEREN KURUM VE KURULUŞLAR

Ülkemizde özel eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, rehabilitasyon hizmetleri ise üniversitelere bağlı rehabilitasyon birimleri, devlet hastaneleri ve özel hastaneler bünyesindeki rehabilitasyon birimleri ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde yürütülmektedir. Ayrıca Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından rehabilitasyon merkezlerinde de yürütülmektedir. Zihinsel özürlü bireylere eğitim vermek amacıyla açılan okul, kurs ve kurumlar bireysel eğitim, grup eğitimi, aile eğitimi konularında özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti vermektedirler. Bu eğitim özel eğitim okullarında tam gün, özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde ise seanslıdır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Özel Öğretim Genel Müdürlüğü tarafından zihinsel özürlü bireylere eğitim hizmetleri sağlanmaktadır.

Eğitilebilir Zihinsel Özürlülerin Eğitimi

Zeka bölümü çeşitli ölçeklerde 45-75 arasında olan bireyler eğitilebilir zihinsel özürlü olarak tanımlanarak, anaokulu, özel eğitim sınıfları, ilköğretim ve meslek okullarında eğitim alabilmektedirler. Eğitilebilir zihinsel özürlülere hizmet veren ayrı bir anaokulu ve ilköğretim okulu bulunmamaktadır. Bu çocuklar ilköğretim ve meslek okulları bünyesinde hizmet veren anaokulu veya ilköğretim okuluna gidebilmektedirler. İlköğretim okullarından mezun olan öğrencilere ilköğretim diploması verilmekte ve isteyenler mesleki eğitim merkezine devam edebilmektedirler. Normal ilköğretim bünyesinde bulunan özel eğitim sınıflarına devam eden eğitilebilir zihinsel engellilere Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan "Eğitilebilir Çocuklar İlkokul Programı" uygulanmaktadır. Özel eğitim sınıfına devam ederek ilköğretim programını başarıyla tamamlayan eğitilebilir zihinsel özürlü öğrencilere, ilköğretim

diploması verilmekte ve isteyenler "Mesleki Eğitim Merkezi"ne giderek eğitimlerini devam ettirebilmektedirler.

Öğretilebilir Zihinsel Özürlülerin Eğitimi

Zeka bölümü 25 - 44 arasında olan çocuklar öğretilebilir zihinsel özürlü olarak tanımlanmakta, eğitim ve uygulama okulları ile eğitim uygulama okulu ve iş eğitim merkezlerinde eğitim alabilmektedirler. Eğitim uygulama okulları, öğretilebilir zihinsel özürlü çocukların devam ettikleri, "Öğretilebilir Çocuklar Taslak Programı" uygulanan gündüzlü okullardır.

Eğitim-Uygulama Okulu ve İş Eğitim Merkezinin iş eğitim merkezi bölümünde, uygulamalı iş eğitim dersleri, işlevsel akademik beceriler, sosyal ve eğitsel etkinlikler, beslenme bilgisi yer almaktadır. İş eğitimi okullarından mezun olan öğrencilere "kurs bitirme belgesi" verilmektedir.

Anne ve baba olarak, çocuğunuzun zihinsel özürlü olduğunu öğrenir öğrenmez, bulunduğunuz bölgedeki kurumlardan hizmet almaya başlamanız çocuğunuz için önemli olacaktır.

A- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Genel Müdürlüğü'ne Bağlı Özel Eğitim Okulları

Gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri tarafından açılan özel özel eğitim okullarıdır. Bu okullar özel eğitim gereksinimi olan bireylere hizmet vermek amacıyla açılmaktadır. Bu kurumların açılış izni ve denetimi Milli Eğitim Bakanlığına tabidir. Bu okullarda eğitilebilir veya öğretilebilir çocuklara müfredat doğrultusunda eğitim verilmektedir.

Çocuğunuzun bir eğitim kurumuna yerleştirilmesiyle birlikte yasal düzenlemeler doğrultusunda bir aile olarak da beklentilerinizin karşılanması önemlidir.

Anne ve babalar olarak sizler çocuğunuzun eğitiminde en önemli rehberler durumundasınız:

- Özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti veren personelin niteliğini bilmek,

- Çocuğunuzun bireyselleştirilmiş eğitim programının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılmasını talep etmek,
- Aile olarak sizlere sunulacak hizmetler konusunda desteklenmek,
- Çocuğunuzun eğitimine yönelik gelişmelerin tarafınıza bildirilmesini talep etmek hakkınızdır.

B- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na Bağlı Rehabilitasyon Hizmetleri

Korunmaya muhtaç zihinsel özürlülerin bakımı, korunması ve rehabilitasyonunu sağlamak amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne (SHÇEK) bağlı sürekli hizmet veren kuruluşlar bulunmaktadır. Bunun için her ilde bulunan il sosyal hizmet müdürlüklerine başvurulabilir. Ayrıca SHÇEK, çeşitli illerde ihtiyacı olan engelli bireyler için gündüzlü bakım ve rehabilitasyon hizmeti de vermektedir.

Rehabilitasyon hizmetlerinin başarısı, bireylerin uygun programlara yerleştirilmesi kadar bu hizmetleri sağlayacak olan personelin niteliklerine bağlıdır. Rehabilitasyon ekibinde yer alan personelin alanında yetkin olmasına dikkat edilmelidir.

Ailelerin uzmanlardan beklentileri;

- Aileler kendileriyle mesleki dilin dışında basit ve anlaşılır bir dilde iletişim kurulmasını isterler. Teknik terimlerin kullanılması zorunlu olduğunda, aile bu terimlerin ne anlama geldiğini sormalıdır.
- Mümkün olduğunda anne-babanın bilgi alabileceği, sorularını sorabileceği ve kendilerine benzer durumları yaşayanlarla bir araya gelebilecekleri anne baba okulu, konferans ve benzeri etkinliklere katılımının sağlanması gerekir.
- Anne-babalar çocuklarının sorunlarını anlamalarına yardımcı olacak yazılı materyallere ulaşmalı ve okumalıdır.

- Çocukları hakkında yazılmış raporların ve dosyanın bir kopyasını edinebilmelidirler.
- Çocuklarının belirli davranış sorunları ile nasıl başedeceklerine dair ya da onlara gereksinim duydukları bazı becerileri nasıl öğretecekleri konusunda beceri kazanmaya çalışmalıdırlar.
- Aile, özel gereksinimli çocuğun eğitiminde/rehabilitasyonunda katılımcı ve aktif rol almalıdır. Ancak bunun gerçekleşmesi için çocuğun tedavisini ve eğitimini/rehabilitasyonunu üstlenen uzmanlarla güçlü bir işbirliğine gereksinim vardır.
- Anne babalar incinebilir ancak çaresiz bireyler değildir.
- Anne babalar çocuklarına her koşulda yardımcı olma gücüne, gerekli sabır ve hoşgörüyü sahip olabilirler. Olaylar karşısında mücadele gücünü kaybetmeden istekli ve katılımcı olmalıdırlar.

Zihinsel özürlü çocukta birçok sorun bir araya gelerek aile ve çocuk için yaşamı güçleştirir. Bu nedenle problemlerin çok iyi tanımlanması gereklidir. Bilimsel ve bilinçli yaklaşım zihinsel özürlü çocuğun daha bağımsız bir yaşama kavuşmasını sağlayabilir. Çocuğun klinik tablosu, zihinsel özrünün nedenine, beyinde var olan hasarın şiddetine, şekline ve diğer komplikasyonların (ek rahatsızlıklar) olup olmadığına bağlı olarak farklılık gösterir. Bu nedenle her çocuğun tedavi ve rehabilitasyon programı farklılıklar içerir. Görülen problemlerin en aza indirilmesi ve onların topluma kazandırılması çok yönlü bir rehabilitasyon programıyla sağlanabilir. Ailenin eğitiminden, çocuğun fiziksel çevresinin düzenlenmesine kadar her alanda düzenlemeler ve çalışmalar yapılır.

14- ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ BİREYLERİN REHABİLİTASYONU

Rehabilitasyon yaklaşımlarını genel olarak; tıbbi rehabilitasyon, fizyoterapi uygulamaları, iş ve uğraşı terapisi, işitme-konuşma terapisi, özel eğitim uygulamaları, psiko-sosyal rehabilitasyon, davranış terapisi, mesleki rehabilitasyon başlıkları altında toplayabiliriz. Bu yaklaşımların hepsi bir bütündür, özürlü ve ailesi ise bu bütünün en önemli par-

çasıdır. Zihinsel özürlü çocuklar bu yaklaşımlardan bir kaçına aynı anda ihtiyaç duyabilirler.

Türkiye’de zihinsel özürlü çocukların rehabilitasyon uygulamaları, üniversitelere bağlı çocuk rehabilitasyon birimleri, devlet hastaneleri ve özel hastaneler bünyesindeki rehabilitasyon birimleri ve özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde yürütülmektedir. Ayrıca, bu uygulamalar Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından rehabilitasyon merkezlerinde yürütülmektedir. Zihinsel özürlü çocuğun rehabilitasyonun çok yönlü ve uzun süren bir uğraş olduğu düşünülürse, ailelere yol göstermenin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Bilinçli bir yaklaşım ve etkili rehabilitasyon ile yetersizlikleri en aza indirmek mümkündür. Ailelerin rehabilitasyon yaklaşımlarına başlamakta geç kalmamaları gerekir. Çünkü 0-6 yaş dönemi (okul öncesi dönem) çok önemlidir. Rehabilitasyon yaklaşımlarının zihinsel özürlü teşhisi konulur konulmaz başlaması gerekir. Özellikle 0-1 yaş arası erken rehabilitasyon programı daha kapsamlı olarak üniversiteye bağlı merkezlerden alınabilir.

Zihinsel özürlü çocuklarda rehabilitasyonun amacı;

- Çocuklarda görülen hareket bozukluklarını en aza indirmek,
- Oluşabilecek kas-iskelet sistemi bozukluklarını önlemek, duruş bozukluklarının oluşmasını engellemek,
- Günlük yaşam aktivitelerinde bağımsızlığı sağlamak,
- Yardımcı araç, gereç ve cihazları belirlemek ve bunların nasıl kullanılacağına ilişkin eğitim vermek,
- İş-uğraşı tedavi programı uygulamak,
- Çocuklar için gerekiyorsa konuşma terapisi yapmak,
- Özel eğitim yaklaşımlarının uygulanması,
- Kaynaştırma eğitimine ön hazırlıkların yapılması,

- Aile eğitimi vermek ve zihinsel özürlü çocuğun eğitimi konusunda aileye yol göstermek,
- Zihinsel özürlü çocuğun yaşayacağı mekanların düzenlemesini yapmak olmalıdır.

Zihinsel özürlü çocuklarda rehabilitasyon yaklaşımlarının 1 yaştan önce başlaması ve multidisipliner ekibin içinde ailenin de yer alması daha başarılı sonuçlar alınmasını sağlamaktadır. Rehabilitasyon programına erken dönemde başlanması çocukta normal motor gelişimin sağlanmasını kolaylaştıracak, kas yapısındaki bozukluk nedeniyle oluşabilecek bozukluklar önlenebilecek ve çocuğun fonksiyonel olarak bağımsızlığı sağlanacaktır.

Rehabilitasyon programı

- Egzersiz tedavisi (normal motor gelişimin sağlanması, normal refleks gelişiminin desteklenmesi, kas tonusunun düzenlenmesi, denge ve koordinasyon eğitimi vs.)
- Ev programı ve aile eğitimi,
- El-göz koordinasyonunun sağlanması,
- Uygun yardımcı araç gerecin belirlenmesi,
- Cihaz uygulamaları ve kullanımın eğitimi,
- İşitme-konuşma terapisi ve oral (ağız) -motor fonksiyonların kazandırılması
- Yemek yeme, giyinme ve oyun aktiviteleri gibi aktivitelerin eğitimini içerir.

Bilinmesi gereken en önemli şey zihinsel özürlü çocuklarda rehabilitasyonunun çok uzun süren bir süreç olduğudur. Bebeğin büyümesiyle birlikte rehabilitasyon uygulamaları da devam eder.

Rehabilitasyon sürecinde dikkat edilmesi gereken önemli noktalar şunlardır;

- Egzersizler aile tarafından fizyoterapistlerden öğrenilmeli ve evde tekrar edilmelidir.
- Egzersizler çok uzun ve sıkıcı olmamalıdır.
- Egzersizler oyun aktiviteleri ile birleştirilerek yaptırılmalıdır.
- Zihinsel özürlü çocuklarda yetersiz olan iletişim kurma yeteneğini arttırmak için sesli ve renkli oyuncaklar ya da nesnelere kullanılmalıdır.
- Zihinsel özürlü çocuğun kontrolü düzenli aralıklarla, pediatrik nörolog, pediatrist, ihtiyaç duyulan uzmanlık alanlarındaki diğer hekimler tarafından hastanelerde, fizyoterapist, iş-üçraşı terapisti, işitme-konuşma terapisti, özel eğitim uzmanı, çocuk gelişim uzmanı psikolog ve sosyal hizmet uzmanı tarafından rehabilitasyon bölümlerinde yapılmalıdır.
- Normal çocuk gelişimi izlenerek, zihinsel özürlü çocuğun bu gelişimi yakalaması için ailenin çaba göstermesi gerekir. Ancak çocuğun sınırlılıkları iyi bilinmeli, normal bir çocukla kıyaslanmamalıdır.
- Fakat çocukta gelişimi sağlayabilmek için de erken yaşlardan başlayarak dil ve sosyal gelişim üzerinde durulmalıdır.
- Zihinsel özürlü bebeklerin taşınması, terapistin gösterdiği şekilde destekli ve çevre iletişimini sağlayacak şekilde yapılmalıdır.
- Oturma, emekleme, ayakta durma gibi motor gelişim aşamaları terapistin uygun gördüğü zamanlarda başlatılmalıdır.
- Çocuğun beslenmesi sırasında uygun oturma ortezleri (yardımcı cihazlar) ve destekli sandalye kullanılmalıdır.
- Zihinsel özürlü çocukta beslenme şekli ve tipi de değişecektir. Bu konuda bir diyetisyenden bilgi alınmalıdır. Beslenme süreci sıvı yiyeceklerden katı yiyeceklere doğru ilerlemeli, beslenme pozisyonları terapistten uygulamalı olarak öğrenilmelidir. Zihinsel özürlü çocuk mümkün olduğunca uygun bir kaşık ile beslenmelidir.

- Yürümeye başlayacak zihinsel özürlü çocuklarda uygun ayakkabı ve gerekiyorsa yürüme yardımcılarının tipine karar verilmelidir.
- Zihinsel özürlü çocuklarda değişik psikolojik bozukluklar oluşabilir. Aile ve çevreyle uyumda zorlanan çocuklar için psikologlardan yardım alınmalıdır.
- Zihinsel özürlü çocukların evde sürekli bakıcılar ya da ebeveynlerle kalmaları doğru değildir. Normal çocuklarla da iletişim kurabileceği ortamlar yaratılmalıdır.
- Zihinsel özürlü çocuklar olabildiğince erken yaşta okul öncesi dönemde özel eğitime başlatılmalıdır.

Zihinsel özürlü çocukların da diğer çocuklar gibi gelişebilmesi için aşırı koruma altına alınmaması ve yapabilecekleri aktivitelere fırsat tanınması gerekir.

15- ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLERDE İŞ VE UĞRAŞI TEDAVİSİ VE MESLEKİ REHABİLİTASYON

Zihinsel özürlü çocuklarda iş ve uğraşı tedavisinin amaçları:

- Çocuğun normal fizik (motor) gelişimine yardımcı olmak.
- Duyu-algı-motor bütünleşmesini sağlamak.
- Günlük yaşam aktivitelerinde bağımsızlığını sağlamak.
- Mesleki rehabilitasyon için gerekli değerlendirmeleri yaparak kişiyi uygun bir işe yönlendirmek.

İş ve uğraşı tedavisinde bu çocukların eğitiminin en önemli parçası oyundur. Oyun pozisyonları, çevre ve kullanılan materyaller (oyuncaklar) çocuğun durumuna göre düzenlenerek çocuğun kendini ve dış dünyayı öğrenmesi, iş-uğraşı yaklaşımlarıyla kazandırılmaya çalışılır.

Günlük yaşam aktiviteleri eğitimi ile yemek yeme, giyinme, banyo yapma, tuvalet gibi aktivitelerde bağımsızlık sağlanmaya çalışılır. Aktiviteyi yapabilme yaşına uygun olarak bağımsızlığı artırıcı aktivite eğiti-

mi verilir. Baş kontrolü, omuzların stabilitesi (sarsılmadan durması), istemsiz hareketlerin kontrolü doğru pozisyonla, yardımcı gereçlerle artırılır. Daha sonra aktiviteyi oluşturan hareket kısımları birer iş olarak ele alınıp, tekrar, taklit yolu ile bireysel ve gruplar şeklinde çalıştırılabilir. İş-uğraşı tedavisinin ev rehabilitasyonu yaklaşımı burada önemlidir. Ev ortamı, eşyaların konumu incelenerek çocuk ve ailesi için yaşamı kolaylaştıracak düzenlemeler yapılır. Genç ve erişkinlerde mesleki rehabilitasyon önem kazanmaktadır. Önce bu çocukların fiziksel fonksiyon, yetenek ve becerileri değerlendirilir. Kişisel ihtiyaçlara uygun olarak işe yönelik beceri geliştirici eğitim yapılır. İş ortamında da bağımsız ve verimli hareketleri kolaylaştırıcı, eşyaların yerini, yüksekliklerini ayarlama, kullanım düğmelerini değiştirme gibi (ergonomik) düzenlemeler yapılır.

- **Zihinsel özürlülük hakkında okuyun. Ne kadar çok şey bilerseniz çocuğunuza o kadar fazla yardımcı olabilirsiniz.**
- **Çocuğunuzu bağımsızlığı için cesaretlendirin. Örneğin, çocuğunuzun giyinme, kendi kendine yemek yeme, banyoyu kullanma gibi günlük yaşam becerilerini öğrenmesine yardım edin.**
- **Çocuğunuzun okulda hangi becerileri öğrendiğini tespit edin. Bu becerileri evde de uygulaması için destek olun.**
- **Spor ve diğer boş zaman aktiviteleri için fırsat sağlayın.**
- **Zihinsel özürlü çocuğu olan diğer anne-babalarla konuşun. Böylece pratik uygulamaları ve diğer şeyleri paylaşarak destek alabilirsiniz.**

16- ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ ÇOCUK VE OKUL

Zihinsel özürlü çocukların çoğu iş veya oyun aktivitelerinde gerekli beceriler olan uyum sağlama (adaptif) becerilerde yardıma ihtiyaç duyar. Hem okulda hem de evde bu becerileri çocuğun öğrenmesi sağlanarak yardım edilebilir. Bu beceriler aşağıdakileri kapsar:

- Yaşlıları ile ve diğer kişiler ile iletişim
- Giyinme-soyunma, beslenme, temizlik gibi temel ihtiyaçlarına yönelik beceriler
- Evde yaşam (masayı hazırlama, ev temizliği, yemek yapma)
- Sosyal beceriler (bir gruba katılma, oyun oynama)
- Okuma, yazma ve matematik gibi temel akademik beceriler

17- ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ BİREYLERİN SOSYAL BECERİLERİ

Zihinsel özürlü çocukların öğrenme güçlüğüne ek olarak, yaşlıları ile ilgili uygun sosyal becerileri geliştirme ve yeni sosyal beceriler öğrenme olanaklarının oldukça sınırlı olması da bu bireylerin sosyal becerilerdeki yetersizliklerini artırmaktadır. Dolayısıyla yaşlıları ve diğer bireyler tarafından kabul edilmeleri ve topluma uyumları güçleşmektedir.

Zihinsel özürlü çocukların sosyal becerilerine yeterince önem verilmediğinde bu çocuklar yetişkin yaşa geldiklerinde uygun olmayan sosyal davranışları nedeniyle; toplum tarafından reddedilen, topluma aktif olarak katılamayan, çevreleri tarafından kabul görmeyen, reddedilen bireyler olmaktadır.

Zihinsel özürlü bireyler için eğitimin amacı, yetişkin oldukları zaman normal gelişim gösteren bireyler gibi bağımsız ya da daha az bağımlı yaşayabilmeleri için gerekli becerileri kazandırmaktır. Zihinsel özürlü bireylerin toplum yaşamına hazırlanabilmeleri için kazanmaları gereken en temel beceriler, sosyal becerilerdir.

Sosyal beceriler, zihinsel özürlü bireyin diğer bireylerle etkileşimi başlatma, etkileşimi sürdürme ya da etkileşimi sonlandırma becerilerini içermektedir.

Zihinsel özürlü çocuklar, normal gelişim gösteren yaşlılarına oranla dar bir çevreye sahiptirler. Bu nedenle çevreleriyle etkileşimleri de yaşlılarına göre sınırlıdır.

Zihinsel özürlü bireylerin bilmedikleri sosyal becerileri öğrenmeleri, öğrendikleri becerileri farklı ortamlarda kullanmaları ve bu becerileri kullanacakları etkileşim fırsatlarının yaratılması gerekmektedir. Özellikle orta ve ağır derecede zihinsel özürlü bireylerin doğal ortamlarda sosyal beceri öğrenme ve bu becerileri kullanmaları için çevrelerinin zenginleştirilmesine ve etkileşim fırsatlarının artırılmasına gereksinimleri vardır.

Zihinsel Özürlü Çocukların Eğitim Programlarında "Sosyal Becerilerin" Öğretilmesinin Önemi

Hedef, özürlü çocukların okul eğitimini tamamladıkları zaman topluma uyumlarını kolaylaştırıcı sosyal becerilere sahip olmalarıdır.

Sosyal becerilerin öğretilmesi zihinsel özürlü çocukların akademik becerileri öğrenmelerini kolaylaştıracaktır.

Zihinsel özürlü çocuklar bazen istenmeyen davranışları sergilemekte, bu davranışlar çocukların sosyal kabul görmelerini, arkadaş-öğretmen ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla sosyal beceri eğitimi, zihinsel özürlü çocukların problem olacak davranışlarla olumlu şekilde baş edebilmelerine yardımcı olacaktır.

Zihinsel özürlü çocuklar gerekli sosyal becerileri öğrenecekler, buna bağlı olarak da sosyal kabulleri artacaktır.

Zihinsel özürlü çocukların karşılaştıkları en temel sorunlarından biri iş bulamamak, bir işte çalışamamak ya da var olan işlerini kaybetmektir. Sosyal beceri eğitimi, zihinsel özürlü bireylerin hem işe girmesine hem de işte uzun süreli çalışmasını kolaylaştıracak, aynı zamanda iş başarısı ve iş doyumunu artacaktır.

Zihinsel özürlü çocuklara yaygın olarak kabul edilen kaynaştırma programlarına katılmalarıyla sosyal becerilerin eğitimi, zihinsel özürlü çocuğun yaşatları tarafından sosyal kabulünü artıracaktır.

Sosyal Beceriler

Dinleme	Paylaşma	Selamlaşma
Yardım isteme	Sorulara cevap verme	İşbirliği ile çalışma
Yardım etme	Teşekkür etme	Özür dileme
Uygun şekilde sınıf vb. ortamlara girme	Sıraya girme/ sırada bekleme	Uygun şekilde oturma
Kurallarına uyma Yazılı kurallara uyma	Boş zamanını uygun kullanma	Bir işi zamanında bitirme
Devam eden bir etkinliğe katılma	Suçlamalarla baş etme	

18- ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ BİREYLERDE CİNSEL GELİŞİM

Cinsel eğitimin amacı, bireyin cinsel kimliğini bilmesi, benimsemesi ve cinselliğin ayıp, kötü değil, doğal bir durum olduğunu öğrenmesidir. İster zihinsel özürlü olsun, ister olmasın birey birçok biyolojik, sosyal, ruhsal, cinsel değişim ve gelişim evresinden geçer. Aileler çocukları ile ilişkilerinde "cinsellik" konusunda da sayısız sıkıntılarla karşılaşır. Aileler cinsellik konusunda ikaz etme, ahlak dersi verme, azarlama, inkâr etme, dikkati başka yöne çekme gibi tepkiler verirler. Oysa ki cinsellik, bedensel ve ruhsal doyum ile üremeye yönelik yaşamsal bir değerdir ve zihinsel özürlü bireyler de bu yaklaşımdan soyutlanmamalıdır.

Unutmamak gerekir:

Davranışların şekillenmesinde ilk öğretmenler ana babalardır.

Cinsellik insan yaşamının sağlıklı ve doğal bir parçasıdır.

Cinsellik her insan için özel ve değerlidir.

Zihinsel özürlü çocuğu olan ailelerin cinsellik konusunda daha duyarlı davranmaları gerekmektedir. Özürlü bireylerin gerçekleştirdiği her türlü davranışın doğal ve yaşanması gereken bir süreç olduğu, bu süreçte olumlu davranışların gerçekleşebilmesi için ailenin izlemesi gereken tutum ve yöntemlerin olduğu bilinmelidir.

Zihinsel özürlü bireylerin iletişimde bulunduğu yakın ve uzak çevresi cinsel gelişim evrelerine yönelik yaşadıkları davranış değişiklikleri hakkında bilgilendirilmelidir. Ergenlik döneminde zihinsel özürlü bireyin sağlıklı bir cinsel gelişim ve davranış süreci yaşayabilmesi için çevrenin de aile ve kurum gibi çocuğa olumlu katkı yapacak tutum ve davranış geliştirmesi gerekir. Bu açıdan ailenin çocuğun cinsel yaşamına yönelik aldığı tedbirlerin çevrede de saygı ile karşılanması ve gereğinin yapılması gerekmektedir. Kesinlikle zihinsel özürlünün cinsel gelişimine yönelik olumsuz tavır ve davranışlar olmamalıdır.

Kız çocukları, mensturasyon (ay hali) konusunda bilgilendirilmelidir. Bu dönemlerinde nasıl ped kullanacakları öğretilmelidir. Anne bu alışkanlığı, banyoda oyuncak bebek üzerinde deneme yanılma yolu ile adım adım öğretebilmelidir.

Özürlüler de evlenebilir. Bu konuda karar ailenindir. Ancak gelecek neslin sağlığı açısından genetik danışmanlık almak şarttır.

Çocuğunuzun zeka seviyesi, cinsiyeti ve gelişim dönemine özgü değişiklikler ve cinsellik konusunda bilgi almak için Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki özel eğitim ve Sağlık Bakanlığı bünyesindeki ruh sağlığı kurumlarına başvurulmalıdır.

Zihinsel özürlü yakınınızı görmezden gelmeyin.

Cinsel yaşam zorlama ve sömürüden uzak olmalıdır.

İnsanlar cinselliklerini farklı biçimde ifade ederler ve yaşarlar.

Çocuğunuz ev içinde ve dışında cinsel istismardan koruyunuz ve duyarlı olunuz.

Zihinsel özürlü bireyin yakın çevresinin çocuğun cinsel davranışlarına karşılık utanç, öfke, kızgınlık, korkma, acıma, aşırı merhamet gibi duygularla hareket etmelerinin olumsuz davranışlara yol açabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Zihinsel özürlielerde istismarın daha yoğun olması, kendilerini korumalarının daha zor olduğu bilinmektedir. Cinsel istismar bir insana karşı işlenmiş ağır bir suçtur. Ergenlik döneminde karşı cinse olan arzularının, art niyetli kişilerce istismara uğratıldığı, özellikle bu kişilerin; çocukların kendini ve olayı yeterince ifade edememesinden aldığı güçlüğü bu istismarı rahatlıkla gerçekleştirdikleri bilinen bir gerçektir.

Cinsel istismar çeşitli ruhsal ve bedensel sorunlara neden olur.

İstismara (tecavüz, taciz) maruz kalınmaması için kesinlikle çocukların ilişkide bulunduğu kurum ve yakın çevre kontrol altına alınmalıdır. Olumsuz gelişmelere zemin hazırlayabilecek her türlü şartlardan kaçınılmalıdır.

Aileler çocuğun izni olmaksızın vücuduna dokunulmaması gerektiği, çocuklarına tanımadıkları kişilerden bir şeyler almamaları konusunda bilgi verebilir ve bu bilgileri vermek için bir uzmandan yardım alabilirler. Çocuktan, çevreden hoşuna gitmeyen bir davranışla karşılaştığında bunu, anne-babasına ya da öğretmenine bildirmesi istenmelidir.

19- ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ BİREYLER VE BEDEN EĞİTİMİ/SPOR

Zihinsel özür hangi derecede olursa olsun her çocuğun katılabileceği bir aktivite vardır. Hareket etmek, hareket becerilerini geliştirmek tüm çocukların ortak gereksinimidir ve sağlıklı gelişebilmeleri bu gereksinimlerinin karşılanmasına bağlıdır.

Hareketsiz bir yaşam tüm bireyler için ileriki yaşlarda aşırı kiloya neden olabilmekte ve kalp-damar hastalıkları, şeker hastalığı gibi hastalıklara yakalanma riskini artırmaktadır. Bu risk hareketsiz bir yaşama eğilimli olan zihinsel özürlü çocuklar için çok daha yüksektir. Aşırı kilo

ve yetersiz hareket becerileri, zihinsel özürlü çocukların hem sağlıklarını tehlikeye atmakta hem de toplumdaki soyutlanmalarına neden olmaktadır. Çocukların günlük bir yaşamın gerektirdiği, eğilme, oturma, kalkma, yürüme, merdiven çıkma gibi görevleri başarabilmeleri için uygun bir ağırlığa, yeterli kas kuvveti ve dayanıklılığına sahip olmaları gerekir. Bu özelliklerin gelişmesine siz yardımcı olabilirsiniz. Hareket etmeyi yaşamınızın bir parçası haline getirebilirsiniz. Böylece, çocuğunuza yardım ederken kendi sağlığını da geliştirip koruyabilirsiniz. Ailece yapılan geziler, yürüyüşler ve diğer egzersizler hem birbirinizi daha iyi anlamınıza ve iletişiminizi güçlendirmenize yardımcı olacak, hem de bu etkinliklere katılma isteğinizi artıracaktır.

Özürlü bireylerin spor etkinliklerine katılımı toplumun dikkatini özürlü bireylere çekerek olumsuz tutum ve davranışların değişmesinde önemli rol oynayacaktır. Sportif etkinlikler yoluyla özürlüler toplum içinde işbirliği, paylaşım ve kişiler arası ilişkilerin kurallarını öğrenirler. Yapılan aktiviteler özürlü bireylerin yaşam kalitesini yükseltir ve kendilerini gerçekleştirebilecekleri sosyal ortam yaratır. Tüm bu özellikleri kapsamına alan bir etkinlik olarak spor özürlülere yaşam boyu önerilmektedir.

20- ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARIN AİLELERİNE EĞİTİMSEL ÖNERİLER

A- BEBEĞİM, 0-12 AYLIK

Öz bakım Becerilerine Yönelik Öneriler

- Bebeğinizin ihtiyaçlarını düzenli olarak karşılayın. Ona sevgiyle yaklaşın.
- Bebeğiniz 5-6 aylık olduğunda ve biberonla besleniyorsa, biberonu kendisinin tutmasına fırsat verin.
- 9. aydan sonra bebeğinizin bardağı tutması, daha ileri aylarda da bardaktan su vb. içmesi beklenmektedir. Bunu unutmayınız.

- Bebeğiniz yarı katı yiyeceklere alıştıktan sonra, sizin kontrolünüzde kendi başına yemek yemesini destekleyiniz.
- Bebeğinizi giydirirken onunla yaptığınız iş hakkında konuşunuz. Giyinme konusunda gelişimsel açıdan hazır değilse, yetişkin desteği olarak sizin desteğinizle giyinmeyi tamamlamasına, eğer giyinmeyi kendi başına yapıyorsa ona bu fırsatların sık sık verilmesine özen gösteriniz.

Sosyal Gelişimine Yönelik Öneriler

- Günlük bakım sırasında bebeğinizle aranızda öğretici deneyimler içeren neşeli iletişim ortamının oluşmasına özen gösterin.
- Bebeğinizin güvenli bir ortamda bulunup bulunmadığını kontrol etmeyi ihmal etmeyin.
- Bebeğinizle gerçekleştireceğiniz etkinliklerde huzurlu ve mutlu olduğu saatleri tercih edin.
- Bebeğinizi beslerken onunla fiziksel temasta bulunun.
- Bebeğinizle konuşurken, oynarken onunla aynı göz seviyesinde olmaya özen gösterin.
- Bebeğinizle iletişim kurduğunuzda onun çıkardığı sesleri taklit edin.
- Bebeğinizle (6 aydan sonra) "ce-ee" oyunu oynayın.
- Bebeğinizle oynadığınız oyuncakları toplarken onun dikkatini çekin. Bu davranış ileride onun da kendi oyuncaklarını toplaması konusunda destek olacaktır.
- Bebeğinizle birlikte rahatlatıcı, sakin müzikler dinleyiniz. Hareketli müziklerde de çocuğunuzla birlikte hareket ediniz.
- Bebeğinizin yabancılara alışabilmesi için zaman zaman birlikte farklı ortamlara girmeye çalışınız.
- Bebeğiniz yapmasını istemediğiniz bir davranış gösterdiğinde ona bağırarak yerine "hayır" cevabını kesin bir tavırla veriniz.

- Bebeğinizi çabalarından ve başarılarından dolayı ödüllendiriniz (aferin, çok güzel gibi sözel ödüllendirmelerin yanısıra onu alkışlayarak fiziksel yönden de ödüllendirebilirsiniz.)
- Bebeğinizin bakımı ve eğitimi konusunda tüm aile bireylerinin katılımını sağlayınız.
- Bebeğinizden ayrılırken ona el sallayınız, onu öpünüz. Geri döndüğünüzde de onu kucaklayınız, onunla konuşunuz.

Bilişsel Gelişime Yönelik Öneriler

- Bebeğinizin yatağının üzerine renkli, ses çıkaran nesnelere takabilir böylece dikkatini toplamasına yardımcı olabilirsiniz.
- Bebeğiniz 3-4 aylık olduğunda onunla birlikte aynaya bakınız ve onunla ayna önünde konuşunuz.
- Bebeğinizin gelişimine uygun renkli, ses çıkaran, hareketli, kolay temizlenebilir nesnelere seçin (seçim konusunda uzman kişilerden danışmanlık alın) ve oyuncakları kullanarak bebeğinizin ilgisini çekin.
- Bebeğinizin ellerini meşgul edin. Eline çingırak, plastik tabak, kaşık vb. vererek incelemesine, elinden bırakmasına, uzanarak tekrar almasına fırsatlar tanıyın.
- Bebeğinize bir oyuncak nasıl kullanacağına ilişkin model olun ve bebeğinizin oyuncakla değişik şekillerde oynaması için yönlendirici olun.
- Bebeğinizin mizah duygusunun gelişebilmesi için farklı sesler çıkarın, mimikler kullanın.
- Sık sık şarkılar söyleyin. Onunla her fırsatta konuşun.
- Parlak ve ses çıkaran nesnelere farklı yönlerde hareket ettirerek bebeğinizin bunları takip etmesini sağlayın.
- Bebeğinizin nesnelere takip etmesi, saklanan nesneyi araması, fark etmesi için fırsatlar tanıyın.

- Gerçeğe yakın, büyük resimleri olan kitapları vb. bebeğinize gösterin ve resimlerle ilgili olarak bebeğinizle konuşun.
- 7-12. aylar arasındaki bebelere oyuncaklarla nasıl oynayacakları konusunda model olun.
- Yürümeye başladığında tehlike yaratmayacak eşyaları taşımasına izin verin.
- 11-12 aylar arasında bloklar, farklı büyüklüklerde toplar, iç içe geçen kutular, renkli mandallar vb. tanımaya yardımcı olun.
- Doldurma- boşaltma oyunları oynayın.

Motor Gelişime Yönelik Öneriler

- Bebeğinizin yatış pozisyonunu sık sık değiştirin.
- Bebeğinize serbest hareket etmesini sağlayacak, kol-bacaklarını rahatlıkla hareket ettirebilecek rahat giysiler giydirin.
- Bebeğinizin vücuduna, özellikle banyo sonrası masaj yapın (masajın nasıl yapılabileceği uzman kişilere danışılarak öğrenilir).
- Bebeğinizi zorlamadan kısa sürelerle yastıkla destekleyerek veya güvenli bir şekilde mama sandalyesine oturtarak, çevreyi keşfetmesini sağlayın.
- Bebeğinizin uzanma, kavrama ve emikleme becerisini geliştirmek için bebeğinizin görebileceği fakat ulaşamayacağı bir yere sevdiği oyuncakları koyarak, bunları alması için onu cesaretlendirin. Bebeğiniz oyuncaklara ulaşamazsa oyuncakları biraz daha bebeğinize doğru yaklaşırınız.
- Bebeğiniz desteksiz oturmayı başardığında onunla karşılıklı top oynayınız.
- Bebeğiniz hareket gelişimi açısından hazır olduğunda, eşyalara tutunarak ayağa kalkabilmesi ve sıralayabilmesi için uygun ortamlar hazırlayarak yönlendirin.

- Bebeğinizin elinden tutarak kısa süreli yürüme çalışmaları yapın.
- Bebeğiniz sırtüstü yatarken görebileceği parlak, renkli, ses çıkaran nesnelere göz seviyesinde hareket ettirin.
- 6 aylık bebeğinizin uzanabileceği uzaklığa kauçuk toplar vb. yumuşak oyuncaklar koyun. Bu nesnelere elden ele geçirebilmesini destekleyin.
- 11-12 aydan itibaren bebeğinizle büyük kaplar, iç içe geçen kutular, legolar vb. kullanarak doldurma-boşaltma gibi oyunlar oynayınız.
- 10-12 aydan sonra çocuğunuzla birlikte baktığınız kitapların sayfalarını çocuğunuzun çevirmesine fırsat tanıyın.

Dil Gelişimine Yönelik Öneriler

- Bebeğinizle konuşurken gülümseyin.
- Konuşurken ona yaklaşın, ona dokununuz.
- Sesinizin tonunu değiştirin.
- Ona şarkılar söyleyin.
- Taklit etme yolu ile bebeğinizin gülümsemesine, ilgisine ve çıkardığı seslere karşılık verin.
- Bebeğinize her gün müzik dinletin.
- Bebeğinizi hareket ettirirken "hoop" gibi ifadeler kullanınız.
- Bebeğinize ismi ile hitap ediniz.
- Bebeğinize sıkmalı oyuncaklar alınız.
- 3-4 aylık olduğunda bebeğinizi kucağınıza alınız ve büyük bir aynaya önünde durunuz. Bebeğin aynaya dokunmasını sağlayınız, ona ismi ile hitap ediniz.
- Bebeğiniz tanıdığı nesnelere ile karşılaştığında, o nesneyi size gösterip ses çıkarırsa hemen onunla ilgileniniz ve işaret ederek göstermeye çalıştığı nesne hakkında konuşunuz.

- Bebeğinize dolgu oyuncaklar (örneğin içi doldurulmuş, yumuşak vb.) verin ve birlikte oynayın.
- Bebeğinizin görebileceği yerlere nesne resimleri vb. asarak hergün o resimler hakkında konuşun.
- Bebeğiniz için her sayfasında büyük resimlerin bulunduğu kitapları tercih edin.
- Bebeğinizin çevredeki sesleri (kedi sesi, araba sesi vb) farketmesi için teşvik edin. Onun dikkatini bu seslere yoğunlaştırın.
- Bir yerden ayrılacağı zaman orada kalacaklara "bay bay" diyerek elinizi sallayın. Bebeğinizin de bu hareketi yapması için yönlendirin.
- Bebeğinizin paylaşma davranışını kazanabilmesi için yaşlıları ya da daha büyük çocukların yakınında oynaması için teşvik edin.

B- BEBEĞİM 12- 36 AYLIK

Öz bakım Becerilerine Yönelik Öneriler

- Çocuğunuzun kendi başına yemek yiyebilmesi, temizlik alışkanlıkları kazanması, gibi öz bakım becerilerini öğrenebilmesi için ona yardımcı olunuz. Unutmayınız ki çocuğunuza yapabileceği beceriler konusunda fırsat tanımanız, onun kendine olan güvenini arttıracaktır.
- Çocuğunuzun el-yüz yıkama alışkanlığını kazanabilmesi için önce siz model olun. Elinizi yüzünüzü yıkarken çocuğunuzun sizi izlemesine fırsat verin.
- Kendi başına yemek yemesi için fırsatlar tanıyın.
- Giyinme konusunda çocuğunuz 18 aylık olduğunda yardımınızı yavaş yavaş kaldırınız.
- 2 yaşından sonra bağımsız olarak kaşık kullanabilmesi için fırsatlar tanıyın.
- Diş fırçalama ve peçete kullanma konusunda çocuğunuza fırsatlar tanıyın.

- Çocuğunuzun kendisine ait eşyaları düzenli kullanabilmesi konusunda onu yönlendirin.

Sosyal Gelişimine Yönelik Öneriler

- Çocuğunuzla birlikte resimli kitaplara bakınız. Bu kitapların içeriğini çocuğunuza anlatınız.
- Çocuğunuza resim yapması, karalama yapması, vb. için fırsat tanıyın.
- Çocuğunuzun yaşlılarının yanı sıra kendisinden küçük ve büyük çocuklarla oynaması konusunda yönlendirici olun.

Bilişsel Gelişime Yönelik Öneriler

- 12 aylık olduktan sonra çocuğunuza kalın uçlu kalemler ve kağıtlar vererek karalamalar yapmasına fırsat tanıyın.
- Evcilik oyuncakları, kuklalar kullanarak bebeğinizle birlikte oyunlar oynayın.
- Kutuları üst üste koyma ve devirme çalışmalarını yapın.
- Çevrenizde gördüğünüz ya da onun dikkatini çeken nesnelere hakkında onunla konuşun. Gerekirse nesneye dokununuz.
- Çeşitli nesne ve olayların gösterildiği renkli kartlar alın ya da hazırlayın. Bu kartlarla hafıza oyunu, taklit oyunları vb. oynayın.
- Oyunlar esnasında çocuğunuza nesnelere renklerini (kırmızı, sarı, mavi) sırasıyla öğretin. Örneğin; "Bak bu kırmızı kalem" gibi.

Motor Gelişime Yönelik Öneriler

- Çocuğunuzun yardımsız yürümeye ve nesnelere çekmeye hazır olduğunda, çocuğunuza araba gibi itilen çekilen oyuncaklar sağlayın.
- Yere sevdiği oyuncakları koyarak eğilmesi ve oyuncaklarını alması için cesaretlendirin.

- Sandalye, koltuk vb. tırmanıp yanınıza oturması için yardım edin.
- Fırlatma, yakalama vb. becerilerin gelişimi için küçük topları, tekmelemek için orta boy topları kullanın.
- Çocuğunuzu sık sık çocuk parkına götürerek sallanma, tırmanma, kayma, dengede yürüme vb. etkinlikler yapmasına fırsat verin.
- Çocuğunuzun kule yapabilmesi için çeşitli boyutlardaki kutuları üst üste, yan yana, iç içe nasıl yerleştirebileceğini gösterin.
- Takmalı-sökmeli oyuncaklar vererek oynaması için teşvik edin, onunla birlikte oynayın.
- Çubuğa halka takma ve çıkarma çalışmaları yapın.
- Kutu, sepet vb. içine oyuncaklarını doldurup-boşaltmasını sağlayın.
- Evcilik oyuncakları ile oynaması için fırsat verin.
- Şekilleri, renkleri, kule yapmayı öğrenebilmesi için başlangıçta büyük küpleri daha sonra da kenar uzunluğu yaklaşık 2,5 cm. olan küçük blokları kullanın.
- Çocuğunuza pastel boya, keçeli boyalar vererek nasıl kullanılacağını gösterin.
- Daire, üçgen ve kareden oluşan şekil tahtası ile bu şekilleri uygun yerlere yerleştirme ve çıkarma oyunları oynayın.
- Çocuğunuzla birlikte kitap okuyun. Resimleri hakkında konuşun.
- Legolarla, takmalı-sökmeli oyuncaklarla oynayın.
- Ev dışı oyun alanlarında oynayabilmesi için özellikle kum havuzu bulunan yerleri tercih edin ve yanınızda kum kovası, kürek, tırmık, kalıplar ve su kabı bulundurun.
- Güvenliğinden emin olduğunuzda, plastik ya da tahta marangozluk aletleri vererek, büyük deliklere kalın plastik çivileri takmasını isteyin.

Dil Gelişimine Yönelik Öneriler

- Çocuğunuzun evdeki etkinliklere katılmasına fırsat verin. Yaptığınız işler hakkında konuşun.
- Oyun ve koşmada hareket içeren kelimeler kullanın (“oturalım mı?” gibi).
- Bebeğinizi her gün dışarı çıkarın ve gördükleriniz hakkında konuşun.
- Çocuğunuzla günlük işlerinizle ilgili konuşun.
- Oyuncak telefonu kullanarak konuşun.
- Çocuğunuzla karşılıklı oturun ve blokları, kutuları üst üste koyarak, yan yana sıralayarak, blokların renklerini söyleyerek, sayarak birlikte oynayın.
- Çocuğunuza günlük yaşantı sırasında büyük-küçük, renk, sayı, şekil gibi kavramları kazandırmaya çalışın.
- Herhangi bir işle uğraşırken ya da çocuğunuzla oynarken ondan size birşey getirmesini, ya da sizin için bir şey yapmasını isteyin.
- Oyuncakları toplarken tek tek ismini söyleyin.
- Sık sık evcilik oyunu oynayın.
- Çocuğunuzla birlikte müzik eşliğinde dans edin.
- Çocuğunuz ile çevreye geziler yaparak, yerinde anlamlı gözlemler yapmasını, öğrendiği kavramları pekiştirmesini sağlayın.

Çocuğunuzun görme, işitme, dokunma, koklama gibi duyularını kullanarak içinde yaşadığı çevreyi keşfetmesi için cesaretlendirin.

21- ZİHİNSEL ÖZÜRLÜ BİREYLERİN SOSYAL YAŞAMA KATILIMINDA AİLELERİN KARŞILAŞABİLECEĞİ DURUMLAR VE ÖNERİLER

Özürlü bireylerin özel durumlarına uygun olarak beslenmesi, bakımı, araç gereç kullanımı, tıbbi, eğitici, rehabilite edici müdahalelere duyulan gereksinimler aileye maddi yük getirmektedir. Bu da aileyi ekonomik açıdan zorlayan bir durumdur. Ailenin sosyal güvencesinin olmaması halinde bu giderlerin karşılanması ciddi bir sorundur. Özürlü bireyin evde özel bakım gerektirmesi ve bu nedenle bazı yetişkin aile üyelerinin (ki bu çoğu zaman annedir) bu bakımı üstlenmesi, ailede ekonomik açıdan bağımlı kişi sayısını arttırmaktadır.

Özürlülere hizmet veren kurum ve kuruluşların başlıca görevleri arasında özürünün en yakınında bulunanlardan başlayarak giderek tüm toplumun bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesidir.

Özürlü bireylerle profesyonel çalışma, özünde bir ekip çalışmasıdır. Alanda var olan tüm meslek elemanlarının tam bir ekip anlayışı geliştirebilmeleri için bir yandan eğitilmeleri, bir yandan da kurumsal ve yasal çerçevenin bu ekip anlayışına uygun bir biçimde geliştirilmesi gerekir.

DURUMLAR	ÖNERİLER
<p>Çocuğunuzun 0-3 yaş arasındaki gelişimi her bakımdan büyük bir öneme sahiptir. Çocuklarınızda "alışılmışın dışında" bir özellik fark edebilirsiniz.</p>	<p>Hemen bir sağlık kuruluşuna başvurunuz. Birçok sağlık sorununda olduğu gibi kimi özür durumlarında da erken tanı ve tedavi önemlidir.</p>
<p>Çocuğunuzun/yakınınızın özürlü olduğunu öğrendiğinizde bunun sizi yoğun bir biçimde etkileyeceğini biliyoruz. Çok farklı ve karışık duygular yaşayabilirsiniz.</p>	<p>Elden geldiğince paniklemeyiniz. En yakınınızdakilerden, benzer durumla daha önce karşılaşmış olan deneyimli kişi ve ailelerden ve gerekli ise profesyonel kuruluş ve meslek elemanlarından yardım alınız.</p>
<p>Zihinsel yetersizliği olan çocuklar, biyolojik, psikolojik ve sosyal gereksinimleri bakımından normal çocuklara benzerler. Aynı gelişim basamaklarından geçerler. Normal yaşlılarından farkları, dil, bilişsel, zihinsel, motor ya da sosyal becerilerde yaşlılarına göre, kısıtlılık ve gelişme hızında yavaşlık olmasıdır.</p>	<p>Zihinsel yetersizliği olan çocuğunuzun gelişimini izlemek ve desteklemek için daha sabırlı olmanızdır. Onlar da diğer çocuklar gibi beslenme, motor fonksiyon, oyun ve öğrenmede uyarana ihtiyaç duyarlar. Yeni doğan dönemden itibaren bebeğinizi tutun, onunla konuşun, gözleriyle yüzünüzü takip etmesini teşvik edin, zil veya çingirak gibi sesli objeleri takip etmesine çalışın. Bu şekilde bebeğinizle aranızda yakın bir ilişki geliştirecektir ve bebeğiniz için çok önemli olan baş kontrolünün geliştirilmesi, el-göz koordinasyonu, denge ve bilişsel-zihinsel ihtiyaçları karşılanmıştır olacaktır.</p>

DURUMLAR	ÖNERİLER
<p>Özürlü çocuklarınızın da diğer çocuklar gibi zamanında eğitime ve sosyal yaşama hazırlanmaya ihtiyacı ve hakkı vardır.</p>	<p>Erken müdahale, yalnızca sağlık konularında değil, sosyal ve eğitimsel gelişim konularında da önemlidir. Bu konularda zamanında harekete geçmek sizin ve özürlü yakınınızın yararınadır. Çocuğunuzun eğitim ve rehabilitasyon sürecine aktif katılımınız önemlidir. Bu nedenle iletişim ve oyun becerilerinizi geliştiriniz.</p>
<p>Özürlü bireye yardım etmede kendinizi yalnız ve güçsüz hissedebilirsiniz. Sorunlarınızla başetme sürecinde profesyonel bir yardıma ihtiyaç duyabilirsiniz.</p>	<p>Özürlülere hizmet veren kuruluşlarla ve meslek elemanlarıyla işbirliği yapınız. Onlardan yardım almaktan çekinmeyiniz.</p>
<p>Benzer sorunları/durumları yaşayan insanlar arasında dayanışma önemlidir.</p>	<p>Özürlü üyeleri olan diğer ailelerle tanışıp-görüşünüz. Onlarla düşünce ve deneyimlerinizi paylaşınız. Bu size güç verecektir.</p>
<p>Benzer sorunları/durumları yaşayan insanlar arasında daha örgütlü bir işbirliği, sorunlarınızın çözümünde önemlidir.</p>	<p>Özürlü bireylerin gereksinim ve sorunlarıyla ilgilenen, haklarını savunan sivil toplum örgütlerine üye olunuz; eğer çevrenizde böyle örgütlenmeler yoksa kurulmasına öncülük ediniz.</p>
<p>Çağdaş toplumlarda, özürlü bireylerin karşılaştıkları sorunların çözümünde özürlülerin örgütlenmesine özel önem verilmektedir.</p>	<p>Özürlü çocuğunuzun/yakınınızın özürlü örgütlenmelerine üye olmalarını teşvik ediniz.</p>

DURUMLAR	ÖNERİLER
<p>Yetersiz bilgi, çocuğunuzun durumu karşısında çaresizlik hissetmenize neden olabilir.</p> <p>Özürlü bireyler ve özürlülük hakkında daha çok bilgiye ihtiyacınız olacaktır.</p>	<p>Özürlü bireyi daha iyi tanımak için yazılı kaynaklara ve uzman kişilere başvurunuz. Böylece daha bilinçli ana-baba olmanız, çocuğunuza/yakınına yardım edebilmeniz ve onlara karşı yükümlü olduğunuz görevlerinizi daha yetkin bir şekilde yerine getirebilmeniz mümkün olacaktır.</p> <p>Çocuğunuzun gelişiminin hangi düzeyde olduğunu, hangi alanlarda zorlandığını ya da zorlanabileceğini, hangi alanlarda yeterli ve yaşına uygun tepki verdiğini öğrenin. Plansız ve düzensiz arayışlarla zaman kaybetmeyin.</p>
<p>Özürlü bireyler ve yakınlarına tanınan yasal hakları bilmek işinize yarayacaktır.</p>	<p>Yasal haklarınızı öğreniniz ve bu hakları kullanmaktan çekinmeyiniz.</p>
<p>Özürlüler alanında var olan politikaları yetersiz bulabilirsiniz.</p>	<p>Politikaların geliştirilmesi amacıyla resmi ve resmi olmayan her türlü çalışmaya katılınız, kamuoyu oluşturma çalışmaları yapınız.</p>
<p>Özürlü bireylerin ihmal ve istismara uğrama riski "diğer" bireylerden daha yüksektir.</p>	<p>Onları yalnız başkalarından değil gerektiğinde siz dâhil ailenin diğer üyelerine karşı da koruyunuz.</p>
<p>Özürlü bireylerin de, alışageldiğimiz yollardan ifade etmeseler de, herkes gibi ilgi, sevgi, şefkate ve yaşlılarıyla arkadaşlık etmeye gereksinimi vardır.</p>	<p>Özürlünün sosyal çevresinde yer alan herkesin bu ilgiyi, sevgiyi ve şefkati göstermesine özen gösteriniz.</p>

DURUMLAR	ÖNERİLER
Özürlü bireyi olan ailelerde "çocuklar arasında ayırım" sık rastlanan bir durumdur.	Varsa diğer çocuklarınızdan onları ayırt etmeyiniz; ancak diğer çocuklarınızı da ihmal etmeyiniz.
Bildiğiniz gibi yalnız özürlü bireyler değil, herkes özeldir ve diğerlerinden kimi özellikleriyle farklıdır. Farklılıkların gerektirdiği tutum ve davranışlar ayrımcılık değildir.	Devletten ve diğer insanlardan, özürlü bireylerin farklılıklarını dikkate alacak karar ve uygulamaları talep etmekten çekinmeyiniz.
Özürlü bireylerin toplumdan soyutlanma/dışlanma riskleri yüksektir.	Çocuğunuzu toplumdan soyutlamayınız. Onu mümkün olduğunca yaşlıları ile bir araya getiriniz, toplumsal yaşamın her alanında bulunması konusunda yüreklendiriniz.
Özürlü bir çocuğunuzun/yakınınızın olması, ona yardım etmek zorunda olmanız, sizin hiçbir özel yaşamınız olmayacağı anlamına gelmez.	Zamanınızı ve yapacaklarınızı planlayınız ve kendinize zaman ayırınız.
Özürlü bireylerle birlikte yaşamak harcamalarınızı arttıracaktır. Bu ve başka nedenlerle ekonomik yardıma ihtiyaç duyabilirsiniz.	Gereksininiz varsa sosyal yardım programları ile ilgili yasal düzenlemeleri öğreniniz ve haklarınızı kullanmaktan çekinmeyiniz. Kamusal sosyal yardımlar bir "lütuf" değil; koşullarınız uygunsa sizin en doğal hakkınızdır.

DURUMLAR	ÖNERİLER
<p>Sosyal yaşama katılım (insanlarla iletişim kurmak, grup kurallarına uymak, bir gruba ait olmak gibi) bazı sosyal becerileri kazanabilmekle mümkün olan bir durumdur. İnsan sosyal bir varlıktır ancak nasıl sosyalleşeceğini, kendinden nelerin beklendiğini ve topluma nasıl katkı vereceğini zamanla öğrenir. Bu, özürlü olmayan bireyler için de geçerli bir durumdur. Özürlü bireylerin sosyal yaşama katılımı için gerekli olan sosyalleşme süreçleri özürlü olmayan bireylerinkinden çok da farklı değildir. Bir çocuk (özürlü olsun olmasın) anne-babasının ve çevresindekilerin yaptıklarını taklit ederek, arkadaşlarıyla oyun oynayarak, okuldaki kuralları öğrenerek bir birey olmayı, sosyal yaşama katılmayı öğrenir.</p>	<p>Bu nedenle çocukluk döneminden başlayarak özürlü bireylerin aile ve toplum yaşantısına katılması için fırsat yaratın, var olan fırsatları uygun biçimde değerlendirilmesine yardım edin.</p>
<p>Özürlü bireyin toplum içinde nasıl davranacağını öğrenmesi, sosyal yaşama katılımında önemlidir.</p>	<p>Fırsat bulduğunuz her durumda zihinsel özürlü bireyle dışarı çıkmaya çalışın. Örneğin kısa geziler yapmak, açık havada dolaşmak, bir pastaneye, lokantaya gidip yemek yemek, mümkünse sinema ya da tiyatroya gitmek, akraba, komşu ziyaretlerine gitmek gibi etkinlikler bu davranışların öğrenilmesinde oldukça yararlıdır.</p>

DURUMLAR	ÖNERİLER
<p>Özürlü çocuğunuzun/yakınınızın yapamadığı/beceremediği bazı işler olabilir.</p>	<p>Yapamadıkları/beceremedikleri işler üzerinde durmak yerine güçlü yanları üzerinde durunuz. Onları yapabildikleri konusunda cesaretlendiriniz/ödüllendiriniz. Zihinsel özürlü bireye aile içinde ve günlük yaşamda yaşına ve yeteneklerine göre temel sorumluluklar verin. Örneğin alışveriş yapmaya gittiğinizde ona da fikrini sorun. Mümkünse sepeti taşımasını, alışveriş arabasını itmesini, parayı vermesini veya üstünü almasını isteyin. Ev yaşamında da birkaç temel sorumluluğu olsun. Yatağını düzeltmek, mutfakta basit işler yapmak (sofrayı hazırlamada yardım etmek, bulaşık yıkamada yardım etmek gibi), oyuncaklarını toplamak gibi.</p>
<p>Ailedeki özürlü bireylerin sorun ve gereksinimleriyle ilgilenmek ailedeki herkesin sorumluluğundadır.</p>	<p>Tüm aile üyelerinin özürlü bireyin sorun ve gereksinimleriyle ilgilenmelerini sağlayınız. Sorumluluğun aile içinde adil paylaşılması ile kimsenin üzerine aşırı yük binmeyecektir; bu da özürlüye ve aile ilişkilerinize olumlu olarak yansacaktır.</p>
<p>Özürlü bireylerin de içinde yaşadığı topluma üretken bireyler ola-</p>	<p>Özürlülerin topluma üretken bireyler olarak katılabilmeleri için</p>

DURUMLAR	ÖNERİLER
<p>rak katılması onların bağımsızlığını azami düzeyde arttıracaktır. Bu diğer bireyler için olduğu gibi özürlüler için de bir haktır.</p>	<p>genel eğitimin yanı sıra mesleki eğitim/rehabilitasyon olanaklarından da yararlandırınız. Onları çalışmalarında motive ediniz ve çalışma yaşamında destekleyiniz.</p>
<p>Özürlü bireyin, sosyal yaşama katılımında fiziksel çevrenin düzenlenmesi, eğitim, rehabilitasyon, sağlık hizmetlerinin yeterli ve ulaşılabilir olması önemli katkı sağlayacaktır.</p>	<p>Böyle bir fiziksel ve toplumsal çevrenin oluşturulması için, bilinç ve duyarlılık yaratmak, politikalar geliştirmek ve uygulamak için gayret gösteriniz.</p>
<p>Özürlü olsun olmasın bir bireyin sosyal yaşama katılımı ailede başlar. Ailenin çocuğa davranış şekli ve bu konudaki bilgisi çocuğun doğru bir biçimde sosyalleşmesini etkiler.</p>	<p>Gereğinden fazla kollayıcı, sınırlayıcı ve endişeli davranmayın. Özürlü bireylerle yaşarken her zaman dikkatli olun, zarar görmeleri için çaba harcayın; ancak bunun ölçüsünü iyi belirleyin. Aksi halde özürlü birey kendisini güçsüz ve bağımlı hissedebilir ve böylece yapabilecekleri şeyler de engellenmiş olur. Bu da onların gelişimini ve sosyal hayata uyumunu sınırlar.</p>
<p>Zihinsel engelli çocuğunuzun çevreyle ilişkisini, öğrenmeye ilgisini ve hevesini yeterli düzeyde görmeyebilirsiniz.</p>	<p>Zihinsel yetersizliği olan çocuğunuzla ilişkilerinizde;</p> <ul style="list-style-type: none"> • fiziksel uyaranları (oyuncaklar, resimler, sesler, renkli-resimli kitaplar, günlük yaşamda sık kullandıkları nesnelere vb.)

DURUMLAR	ÖNERİLER
	<ul style="list-style-type: none"> • duygusal iletişimi (göz göze gelme, öpme, okşama, dokunma, sarılarak oyunlar oynama vb.) ve • sözel iletişimi (konuşma, şarkılı, konuşmalı oyunlar oynama, masal okuma, çevresi ve çevresindekileri tanıtıcı bilgi verme vb) <p>ihmal etmeyiniz. Yaşadığı çevreye ve öğrenmeye ilgisinin ve hevesinin artması, kolay öğrenmesi ve anlaması için ayrıca, davranışın tekrarlanması ve ödüllerle pekiştirilmesi işe yarayabilir.</p>
<p>Özürlü çocukların da diğer çocuklar gibi zamanında cinsiyet rollerini kazanmaları önemlidir.</p>	<p>Örneğin, özürlü erkek çocukların babalarıyla, kız çocuklarının ise anneleriyle özdeşimi için aile içi rollerde özel düzenlemeler yapın.</p>
<p>Genel olarak toplumda ya da yakın çevrenizde olumsuz/ayırıcı tepkilerle karşılaşabilirsiniz. Özürlü bireylerin diğerlerinden farklı algılanmasına neden olan asıl etmen, kendi kişisel farklılıklarının yanı sıra toplumun özürlü bireye bakış açısı/özürlü bireyleri diğer bireylerden farklı görmesidir.</p>	<p>Çocuğunuzun oyun ve eğitimden uzaklaştırılmasına, dışlanmasına, örselenmesine izin vermeyiniz. Toplumsal önyargıların değiştirilmesi için en büyük görev sizlere düşüyor. Bu yönde yakaladığınız her fırsatı bilinçli olarak değerlendiriniz.</p>

DURUMLAR	ÖNERİLER
Bunlar çocukta var olan yetersizliğe ek olarak ciddi sosyal uyum sorunlarının da ortaya çıkmasına neden olabilir.	
Çocuğunuzu yetiştirirken bazı "istenmeyen" davranışlarla yaygın bir biçimde karşılaşabilirsiniz.	Bu davranışların çözümü için, istenmeyen davranışın yerine seçenecek olabilecek davranışın ne olabileceğini araştırınız, gerekirse uzman kişilere danışınız. Öğrendiğiniz bilgileri ailenizde ve yakın çevrenizde, çocukla iletişim içindeki diğer bireylerle de paylaşınız ve çocukla iletişimde bu konularda ortak hareket ediniz. Bu şekilde özürlü bireyde istenen davranış değişikliği daha kolay gerçekleşecek ve kalıcı hale gelecektir.
Özürlü bireylerin ve varsa ailedeki diğer çocukların kendilerine güvenle ilgili sorunları olabilir.	Çocuklarınızın öz güven kazanabilmeleri için onların güçlü yönlerini bulunuz, onları destekleyiniz ve uzman kişilerden konuyla ilgili bilgi alınız.
Özürlü bireyin bakımı ve yetiştirilmesi sırasında zaman zaman öfkelenebilir ve kendinizi baskı altında hissedebilirsiniz.	Öfkenizle ve stresinizle nasıl başa çıkacağınızı öğrenmek için uzman kişilerden yardım almaktan çekinmeyiniz.

DURUMLAR	ÖNERİLER
<p>Anne-baba ve kardeşlerin çocukla uyarıcı, destekleyici ve ileri götürücü ilişki ve iletişime girmesi, onun gelişimi açısından önemli bir yere sahiptir.</p>	<p>Tüm aile üyelerinin çocukla her fırsatta konuşması, oynaması, ona dokunması önemlidir; böylece çocuğunuz sizinle birlikte olmaktan keyif alacak ve mutlu olacaktır. Bu da onun sağlıklı gelişimini olumlu etkileyecek ve hızlandıracaktır.</p>
<p>Gelişmek ve öğrenmek için fırsat tanımayan, yeterli uyarandan yoksun ortamlarda yaşamak, herkesin olduğu gibi, özürlü bireyin gelişimini de olumsuz etkileyecektir</p>	<p>Çocuğun rahat hareket edebileceği, oyun oynayabileceği bir ortam yaratın ona inceleyebileceği, özellikle resimli kitaplar sağlayın.</p>
<p>Her özürlü bireyin sağlıklı gelişimi için, zamanında sağlanacak tedavi, eğitim ve rehabilitasyon olanaklarından etkin bir biçimde yararlanması yaşamsal önemdedir.</p>	<p>Çocuğun var olan potansiyelini geliştirecek ve çevre ile iletişimini güçlendirecek, onun özelliklerine ve gereksinimlerine uygun bir tedavi, eğitim ve rehabilitasyon sürecinden yararlanabilmesi için işlevsel bir plan yapın ve bu süreçte gereksinim duyduğunuz her an ilgili meslek elemanlarıyla işbirliği yapın.</p>

22- EĞİTİLEN AİLE VE TOPLUM

- Özürlülere yönelik sosyal hizmetlere her düzeyde daha etkin katılacaklar,
- Özürlü bireyle nasıl ilişki kurulacağını daha iyi öğrenecekler,
- Özürlü bireyler konusunda hangi kurum ve meslek elemanlarından yardım alabileceklerini daha iyi bilecekler,
- Rehabilitasyon ve eğitim sürecinde üzerlerine düşen görevleri daha doğru kavrayacaklar,
- Bu süreçlerde profesyonel kurum ve görevlilerle nasıl işbirliği yapabileceklerini öğrenecekler,
- Özürlü bireylerin ve yakınlarının ne tür yasal hakları olduğunu öğrenip kullanabileceklerdir.

23- YASAL DÜZENLEMELER

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI	BAŞVURU KAYNAKLARI
<p>1- EĞİTİM</p>	<p>EĞİTİM</p>	<p>EĞİTİM</p>
<p>Özel eğitime ve korunmaya ihtiyaç duyan çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır. Zorunlu ilköğrenim çağında buldukları halde, zihnen, beden, ruhen ve sosyal bakımında özürli olan çocukların özel eğitim ve öğrenim görmeleri sağlanır. Özel eğitim gerektiren bireylerin Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda genel ve mesleki eğitim görme haklarını kullanabilmeleri sağlanır. Hiçbir gerekçeyle özürlilerin eğitim alması engellenemez. Özürli çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, bütünleştirilmiş ortamlarda ve özürli olmayanlarla eşit eğitim imkanı sağlanır.</p>	<p>1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükümünde Kararname 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun</p>	<p>Milli Eğitim Bakanlığı http://www.meb.gov.tr http://www.ozida.gov.tr</p>
<p>Okullarda kaynaştırma eğitimine ağırlık verilmektedir.</p>	<p>573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükümünde Kararname</p>	<p>İl Milli Eğitim Müdürlükleri</p>
<p>Milli Eğitim Bakanlığı, özel eğitime muhtaç kişilere iş hayatında geçerliliği olan görevlere hazırlayıcı özel meslek kursları düzenler. Kursların düzenlenmesinde ve uygulanmasında bu kişilerin ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri dikkate alınır. Kurslara katılanlar kursa devam ettikleri sürece Kanununun çirak ve öğrencilere verdiği haklardan yararlanırlar.</p>	<p>3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun</p>	<p>Milli Eğitim Bakanlığı ve İl Milli Eğitim Müdürlükleri http://www.meb.gov.tr Bilgi için: http://www.ozida.gov.tr</p>

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI	BAŞVURU KAYNAKLARI
<p>Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimsel tanılaması "Özel Eğitim Değerlendirme Kurulları"nda yapılmaktadır. Özürlü çocuğu olan aileler buralara başvurarak çocukları hakkında danışmanlık hizmeti alabilirler.</p>	<p>573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükümünde Karamame 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun</p>	<p>Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Bilgi için: http://www.meb.gov.tr http://www.ozida.gov.tr</p>
<p>Türkiye'de özürlülere eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerini Millî Eğitim Bakanlığı vermektedir. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.</p>	<p>1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun</p>	<p>http://www.meb.gov.tr http://www.ozida.gov.tr</p>
<p>Uzun süre hastanede yatan çocuklar için bazı hastaneler bünyesinde "Hastane İlköğretim Okulları" bulunmaktadır.</p>		<p>Millî Eğitim Bakanlığı http://www.meb.gov.tr http://www.ozida.gov.tr</p>
<p>Millî Eğitim Bakanlığı kendi çıkardığı mevzuatlara dayanarak özel eğitim veren özel statüdeki kuruluşlar için açılış izni veren ve denetimini yapan kurumdur. Bu kurumlar özel, tüzel ve kamu tüzel kişilerinince açılıp işletilmektedir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu</p>	<p>www.meb.gov.tr</p>
<p>Özürlü çocuğun resmi veya özel eğitim merkezlerinde al-dıkları gelişim ve eğitime ilişkin giderlerin bir kısmı çalışılan</p>	<p>Bütçe uygulama talimatları çerçevesinde 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun</p>	<p>http://www.bumko.gov.tr</p>

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI	BAŞURU KAYNAKLARI
<p>kurum, Emekli Sandığı ve Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından karşılanmaktadır. Emekli Sandığına ve Sosyal Sigortalar Kurumuna bağlı kişilerin çocuklarının özel eğitimleri için her yıl Bütçe Uygulama Talimatı ile belirlenen oranda yardım yapılmaktadır.</p>	<p>ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun</p>	<p>http://www.ozida.gov.tr</p>
<p>Az gören üniversite öğrencileri fakülte/yüksekokul/bölüm amirliklerine yazılı olarak başvurarak sınav sorularını büyük puntolu harflerle yazılmış olarak sağlayabilirler.</p>		<p>fakülte/yüksekokul/bölüm amirlikleri http://www.ozida.gov.tr</p>
<p>Braille yazılmış ortaöğretim ders kitapları görme engelliler akşam sanat ve basım evi matbaasında basılıp ihtiyaç sahiplerine talep halinde ulaştırılmaktadır. Görme özürlü öğrencilere destek amacıyla ders kasetleri rehberlik araştırma merkezleri aracılığıyla ulaştırılmaktadır.</p>	<p>İlköğretim ve Eğitim Kanunu 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı http://www.meb.gov.tr http://www.ozida.gov.tr</p>
<p>Görme engellilere okul öncesi dönemde gündüzlü, ilköğretim düzeyinde yatılı ve gündüzlü olarak eğitim verilmektedir.</p>	<p>İlköğretim ve Eğitim Kanunu Millî Eğitim Temel Kanunu Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği</p>	<p>İl Millî Eğitim Müdürlükleri Bilgi için: http://www.ozida.gov.tr</p>

ÖZÜRLÜ HAKLARI	BAŞVURU KAYNAKLARI
İlköğretim okulunu bitiren görme özürlü öğrenciler öğrenimlerine normal okullarda kaynaştırma yoluyla devam etmektedirler.	İl Millî Eğitim Müdürlükleri
İşitme engelli öğrenciler meslek liselerine sınavsız yerleşebilmektedirler.	Millî Eğitim Bakanlığı http://www.meb.gov.tr
İşitme engellilere okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde gündüzlü ve yatılı olarak eğitim hizmeti verilmektedir.	Millî Eğitim Bakanlığı http://www.ozida.gov.tr
2- SAĞLIK	SAĞLIK
Özürlü bireylerin tıbbi tanılması hastanelerde yapılmaktadır. Sağlık Kurulu Raporu alabilmek için bu konuda yetkili hastanelere başvurulmalıdır.	Yetkili hastaneler için: http://www.saglik.gov.tr
Ülkemizde hamilelik döneminde bebeğin fiziksel ve zihinsel özürlü olup olmadığının saptanması amacıyla genetik danışma merkezlerinde genetik danışma hizmeti sunulmaktadır.	http://www.ozida.gov.tr http://www.saglik.gov.tr

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI	BAŞURU KAYNAKLARI
<p>Özürlü çocuk doğumlarının önlenmesi için, gebelik öncesi ve gebelik döneminde tıbbi ve eğitsel çalışmalar yapılır. Yeni doğan bebeklerin metabolizma hastalıkları için gerekli olan testlerden geçirilerek risk taşıyanların belirlenmesine ilişkin tedbirler alınır.</p> <p>Ülkemizde tıbbi rehabilitasyon hizmetleri Sağlık Bakanlığı ve üniversitelerde verilmektedir.</p>	<p>3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu (Ek bent: 30. 05. 1997-KHK/572, m. 24)</p>	<p>Sağlık Bakanlığı, üniversiteler http://www.saglik.gov.tr</p>
<p>3- MESLEKİ REHABILITASYON</p> <p>Ülkemizde özürlü vatandaşlarımız için Türkiye İş Kurumu, Devlet Personel Başkanlığı, halk eğitim merkezleri, mesleki eğitim merkezleri, özel dershaneler, belediyeler ve özürlülerle ilgili dernek ve vakıflar tarafından meslek edindirme kursları açılmaktadır.</p>	<p>İSTİHDAM</p>	<p>İŞ YAŞAMINDA KORUMA-SOSYAL GÜVENLİK</p> <p>Türkiye İş Kurumu, Halk Eğitim Merkezleri, Mesleki Eğitim Merkezleri, Özel Dershaneler, Belediyeler ve Özürlülerle İlgili Dernek ve Vakıflar Bilgi için: http://www.iskur.gov.tr http://www.cygm.meb.gov.tr</p>

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI	BAŞVURU KAYNAKLARI
Gerek kamu gerekse özel sektörde özürli işçi olarak iş bulmayı sağlayacak kurum Türkiye İş Kurumu'dur.	4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu	Türkiye İş Kurumu Bilgi için: http://www.iskur.gov.tr
Yasal kotasının üstünde özürli çalıştırın işverenlerin sigorta primlerinin yarısı devlet tarafından karşılanmaktadır.	4857 sayılı İş Kanunu	Türkiye İş Kurumu
Sosyal güvenlik kuruluşlarınca karşılanan araç ve gereçlerin standartlara uygun olarak sağlanması gerekmektedir.	572 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Madde 16- 18-19	Emekli Sandığı-SSK-Bağkur http://www.ozida.gov.tr
Sosyal güvenlik kurumlarında iyileştirme hükümleri sayesinde engelsiz sigortalılara nazaran daha erken emekli olma imkanı sağlanmıştır.		Emekli Sandığı SSK Bağ-Kur
Özürlüler için sınavlar, özürli grupları dikkate alınarak sınav sorusu hazırlamak ve değerlendirmek üzere özel sınav kurulu teşkil edilerek ayrı yapılır. Sınavlarda özürün özelliğine göre kurumların refakatçi bulundurması gereklidir.	657 sayılı Devlet Memurları Kanunu Md. 50/Değişik fıkra: 30. 05. 1997-KHK/572, m. 14 Özürlülerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Yapılacak Yarışma Sınavları Hakkında Yönetmelik	Devlet Personel Başkanlığı

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI	BAŞVURU KAYNAKLARI
<p>Özelleştirme kapsamında işten çıkarılan özürliülerin iş kaybı tazminatı iki katı ödenir.</p>	<p>4046 Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun</p>	<p>Türkiye İş Kurumu</p>
<p>50 ve daha fazla işçi çalıştıran kamuya ait işletmeler % 4, özel sektör işletmeleri % 3 oranında özürliü çalıştırmak zorundadır. Yükümlülüğüne uymayan işletmelere kesilecek ceza paraları özürliü vatandaşlarımızın istihdamı, mesleki eğitim ve mesleki rehabilitasyonu için kullanılmaktadır.</p>	<p>4857 sayılı İş Kanunu</p>	<p>Türkiye İş Kurumu</p>
<p>Kamu kurumlanca özürliü vatandaşlarımızı ayrılan boş devlet memuru kadroları için her yılın nisan-mayıs, temmuz-ağustos veya ekim-kasım dönemlerinde sınav açılmaktadır. Sınav duyuruları Devlet Personel Başkanlığı tarafından Resmi Gazete’de, tirajı yüksek ulusal gazetelerde ve TRT aracılığıyla yapılmaktadır. Kurumlar sınav duyurularında işin özelliği gerektirmediği sürece özür grupları arasında bir ayırım yapamayacağı gibi özür oranında da üst sınır getiremeyeceklerdir.</p>	<p>Sakatların Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Hangi İşlerde Çalıştırılacakları Hakkında Yönetmelik</p>	<p>Devlet Personel Başkanlığı</p>

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI		BAŞVURU KAYNAKLARI
<p>Kurum ve kuruluşlar çalışma yerlerini özürlü vatandaşlarımızın çalışmasını kolaylaştıracak şekilde düzenlemek, gerekli tedbirleri almak ve özürlü vatandaşlarımızın çalışmaları ile ilgili özel araç ve gereçleri temin etmek zorundadır.</p>	<p>Özürlülerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Yapılacak Yarışma Sınavları Hakkında Yönetmelik-Madde 24 Özürlü, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmelik-Madde 14</p>		<p>Bilgi için: http://www.ozida.gov.tr</p>
<p>Kurum ve kuruluşlar Devlet Memurları Kanununa göre çalıştırdıkları personele ait kadrolarda % 3 oranında özürlü çalıştırmak zorundadır. % 3'ün hesaplanmasında ilgili kurum veya kuruluşun (taşra teşkilatı dahil) toplam dolu kadro sayısı dikkate alınır.</p>	<p>Devlet Memurları Kanunu md. 53/Ek fıkra: 30.05.1997-KHK/572, m.15</p>		<p>Kamu kurumlarının sakat memur çalıştırma yükümlülüklerinin yerine getirilmesinin takip ve denetiminden Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığı sorumlu ve yetkilidir Bilgi için: http://www.basbakanlik-dpb.gov.tr</p>
<p>İşverenlerin belirli bir mesleği olan özürsüzlüleri öncelikle meslekleri ile ilgili işlerde çalıştırmaları gerekmektedir.</p>			

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI	BAŞVURU KAYNAKLARI
4- SOSYAL YARDIMLAR	İNDİRİMLER	İSTİSNALAR
Herhangi bir sosyal güvencesi olmayan özürli vatandaşlarımızın almış oldukları sağlık kurulu raporlarından başış ve evrak parası adı altında para talep edilmeyecektir.	03. 12. 2002 tarih ve 2002/58 No'lu Başbakanlık Genelgesinin 6. maddesi Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2004/30 sayılı Genelgesi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı S.S.K. 26.07.2004 tarihli Genel Yazısı	Sağlık Bakanlığı
Özürlülere yönelik bakım hizmeti veren kuruluşların amaçlarına uygun teslim ve hizmetleri katma değer vergisinden müstesnadır.	3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu Madde 17/2	
Sosyal Güvenlik kuruluşlarında hiçbir nam altında gelir ve aylık elde etmeyen özürli kendilerine aylık bağlanmasını talep edebilirler.	2022 Sayılı Yasa 5378 Sayılı yasanın 25. maddesi	Bağlı bulunduğu yerdeki valilik veya kaymakamlık makamları http://www.ozida.gov.tr
Özürlülerin sosyal güvenlik kurumlarınca karşılanmayan tedavi giderleri, fonksiyon kazandırıcı ortopedik ve diğer yardımcı araç ve gereçlerin karşılanmayan kısmı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu kapsamındadır.	572 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Madde 17 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu	İl ve İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları http://www.ozida.gov.tr

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI	BAŞVURU KAYNAKLARI
<p>4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nun 7. maddesine göre, II sayılı listedeki kayıt ve tescile tabi mallardan, münhasıran aracı sakatlığına uygun hareket ettirici özel tertibatlı bulunanların malul ve sakatlar tarafından beş yılda bir defaya mahsus olarak bizzat kullanılmak üzere ve %90 ve üstü oranda raporu bulunan tüm özürflüler yeni otomobil ve bir kısım ticari araçlarda Özel Tüketim Vergisinden muaftırlar.</p>	<p>4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu</p>	<p>Maliye Bakanlığı http://www.gelirler.gov.tr</p>
<p>Çalışma gücünün asgari % 80'ini kaybetmiş bulunan hizmet erbabi birinci derece sakat, asgari % 60'ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabi ikinci derece sakat, asgari % 40'ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabi ise üçüncü derece sakat sayılır ve aşağıda belirtilen sakatlık indiriminden faydalanırlar. Sakatlık indirimi özel indirim tutarının; Birinci derece sakatlar için sekiz katı, İkinci derece sakatlar için dört katı, Üçüncü derece sakatlar için iki katıdır. Sakatlık derecelerine göre tespit edilecek indirimler, özel indirimle eklenerek hizmet erbabının ücretinden indirilir. Aile reisinin, eşinin ve çocuklarının her birinin gerçek usulde tespit edilen ücret gelirlere bu maddede yer alan özel indirim ve sakatlık indirimi uygulanır.</p>	<p>193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu Madde 31/2 Gelir Vergisi Genel Tebliği Seri no:222</p>	<p>Maliye Bakanlığı</p>

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI	BAŞVURU KAYNAKLARI
Devlet Demir Yolları ana hat yolcu trenleri ile seyahat halinde özürlüler %20 indirimden yararlanabilir.		Devlet Demir Yolları Bilet Satış Birimleri
Devlet tiyatroları, gösterilerini özürlülere ücretsiz sunmaktadır.		Devlet Tiyatroları Bilgi için: http://www.devdiyatro.gov.tr
Harp Malülü ve Vazife Malulleri ve kendilerine refakat eden eşleriyle şehitlerin eşleri Devlet Demiryolları ve Türkiye Denizcilik İşletmelerinin iç hatları vasıtalarından birinci mevkiinde ve belediye vasıtalarında ücretsiz seyahat ederler. Bu Kanunun 1 inci maddesine göre kendilerine aylık bağlanan dul eş de bu haklardan yararlanır. Bu Kanun kapsamına girenler ile bunların eşleri ve dul eşleri Genel ve Katma Bütçeli daire ve idarelere ait veya bağımlı hastanelerde ücretsiz tedavi edilişir. Ayrıca, bu tedavi kurumlarından ve dışardan alacakları ilaç bedelleri Devlet tarafından ödenir.	İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Terbitinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun, Madde 2/(Ek cümle: 4432 - 8. 1999/ (Ek fıkra: 3688 - 5. 12. 1990)	Devlet Demiryolları Türkiye Denizcilik İşletmeleri Belediyeler Kamuya ait hastaneler ve diğer sağlık kuruluşları
Kızılay, muhtaç hastalara tedavi yardımı yapar; güçsüz ve fiziksel özürlülere noksan veya arızalı organlarının fonksiyonlarını tamamlayıcı, destekleyici veya rehabilite edici nitelikte araç temin etmeye çalışır.	Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü	Türkiye Kızılay Derneği Şubeleri

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI	BAŞVURU KAYNAKLARI
<p>Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün öğrenci yurtlarından özürli öğrenciler istemde bulunmaları halinde yararlanabilmektedirler.</p>		<p>Kredi ve Yurtlar Kurumu Bölge Müdürlükleri Bilgi için: http://www.kyk.gov.tr</p>
<p>Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından uygulanan harç ve öğrenim kredisi tahsisinde %40 ve üzerinde özürli olduğunu belgeleyenlere öncelik tanımakta ve harç kredisinin geri ödenmesinde yönetim kurulu kararı ile %50 indirim yapılmaktadır.</p>	<p>Kredi ve Yurtlar Kurumu Yönetim Kurulu kararı</p>	<p>Kredi ve Yurtlar Kurumu http://www.kyk.gov.tr</p>
<p>Malul ve sakatların kullanımına mahsus eşya gümrük vergilerinden muafittir.</p> <p>Münhasıran malul ve sakatlar tarafından kullanılmak üzere özel surette imal edilmiş hareket ettirici tertibatı bulunan ve bunlar tarafından ithal edilen motorlu veya motorsuz koltuklar, bisiklet, motosiklet ve motor silindir hacmi 1600 (dahil) cc'ye kadar olan binek otomobilleri (arazi taşıtları hariç) ile el ve ayak fonksiyonlarını tamamen yitirmiş olmaları nedeniyle bizzat sakat kişi tarafından kullanılmayan, sakat kişinin araca binip inmesiyle taşınmasını kolaylaştırıcı tertibatı bulunan ve sakat kişinin üçüncü dereceye kadar kan</p>	<p>4458 sayılı Gümrük Kanunu Madde 167/12/a</p> <p>Gümrük Vergilerinden Muafiyet ve İstisna Tanınacak Haller Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı Resmi Gazete Tarihi: 28/09/2004</p>	<p>Gümrükler</p>

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI	BAŞURU KAYNAKLARI
ve sıhri hisimlerinden bir sürücü veya sakat kişi tarafından iş akdine bağı olarak istihdam edilen bir sürücü tarafından kullanılan motor silindir hacmi 2500 (dahil) cc'ye kadar olan taşıtlar (arazi taşıtları hariç) gümrük vergilerinden muafır.	5035 sayılı,25.12.2003 tarihli " Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"	Maliye Bakanlığı http://www.gelirler.gov.tr
Sakatlık dereceleri % 90 ve daha fazla olan malul ve özürlülerin adlarına kayıtlı taşıtlar ile diğer malul ve özürlüler, bu durumlarına uygun hale getirilmiş özel tertibatlı taşıtlar motorlu taşıtlar vergisinden müstesnadır.		Turkcell ve Telsim müşteri hizmetleri birimi Bilgi için: http://www.telsim.com.tr http://www.turkcell.com.tr
Telsim (cepözel engelliler) - Turkcell (destekcell) cep telefonlarında görüşme ücretinden indirimli olarak yararlanılabılır.		
Türk Hava Yolları ile seyahat halinde belirlenen esaslar doğrultusunda özürlüler %40 indirimden yararlanabilir.	Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Özürlüler için Kimlik Kartı Yönetmeliği Bakanlar Kurulu Kararları	Türk Hava Yolları Bilet Satış Birimleri Bilgi için: http://www.ozida.gov.tr

ÖZÜRLÜ HAKLARI		HAKKIN YASAL DAYANAĞI		BAŞVURU KAYNAKLARI	
5- FİZİKSEL ÇEVRE	ULAŞIM	STANDARTLAR			
Belediyeler özürlülere uygun düzenlemeleri standartlara uygun olarak yapmak zorundadır.	5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	Belediyeler http://www.ozida.gov.tr			
İmar mevzuatına ulaşılabilirlikle (fiziksel engellerin kaldırılmasıyla) ilgili hükümler eklenmiştir. Buna göre, kaldırımlar, yaya yolları, konutlar ve umumi binalar özürlülerin ulaşabilirliğine uygun olarak yapılmak durumundadır. Fiziksel çevrenin özürlüler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için, İmar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsü'nün ilgili standardına uyulması zorunludur.	3194 sayılı İmar Kanunu MADDE 47-48 EK MADDE 1 - (Ek: 30. 05.1997-KHK/572,m. 1) 5378 sayılı Kanunun Geçici 2. ve 3. maddeleri 3030 sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tıp İmar Yönetmeliği, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik, Otopark Yönetmeliği	Belediyeler			
Trafik akışı engellemek koşuluyla park etmeye elverişli alanlara araç park edebilirler. (Özürlü Kimlik Belgesinin aracın ön yüzünde görünecek şekilde asılması gerekir.)					

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI	BAŞVURU KAYNAKLARI
<p>Bedenen ve ruhen sağlam, görme derecesi sürücü belgesi almaya elverişli olan sağır ve dilsizler ile bazı bedensel engellilere hekimlerin uygun görmesi halinde sadece otomobil kullanmak üzere H Sınıfı Sürücü Belgesi verilebilir.</p>	<p>Karayolları Trafik Kanunu</p>	<p>Sağlık Kuruluşları http://www.hukuki.net</p>
<p>Özürlü barındırılan yurtda özürlüler için tuvalet, binanın kat durumuna göre özürlü rampası veya asansör, bulunması zorunludur.</p>	<p>Özel Öğrenci Yurtları Yönetmeliği Madde 6</p>	<p>Milli Eğitim Bakanlığı</p>
<p>Özürlüler için özel düzenlemeleri içeren standartlar bulunmaktadır. Özürlü insanların ikamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları (TS- 9111) Şehirçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürlü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları (TS- 12460) Şehirçi Yollar-Özürlü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları (TS_ 12576) Demiryolu Taşıtları- Yolcu Vagonları- Özürlü Yolcuların Terkrekli Sandalyeleri ile Seyahatine Uygun Vagon Düzenlemeleri(TS- 12694)</p>	<p>Türk Standartları Enstitüsü Kuruluş Kanunu</p>	<p>Türk Standartları Enstitüsü Bilgi için: http://www.tse.gov.tr</p>

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI	BAŞVURU KAYNAKLARI
<p>Şehirçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri-Bölüm 22: Biletlendirme Sistemi Tasarım Kuralları (TS_12637)</p> <p>Sakatların taşınması için asansörler- özellikler ve deney metotları</p>		
<p>Gözleri görmeyen ve yönetmelikte gösterilen özel işaret ve benzerlerini taşıyan kişilerin, taşıt yolu üzerinde bulunmalarını halinde, bütün sürücülerin yavaşlamaları ve gerekiyorsa durmaları ve yardımcı olmaları zorunludur.</p>	<p>Karayolları Trafik Kanunu Madde 77/B</p>	
<p>6- ÖRGÜTLENME</p>	<p>SIYASAL HAKLAR</p>	
<p>Özürlüler, dernekler, federasyonlar ve konfederasyon şeklinde sivil toplum örgütlerinde örgütlenmiştir.</p>	<p>5253 sayılı Dernekler Kanunu</p>	<p>Engelliler alanında örgütleri dernekler</p> <p>Türkiye Körler Federasyonu</p> <p>Bedensel Engelliler Federasyonu</p> <p>İşitme Engelliler Federasyonu</p> <p>Zihinsel Engelliler Federasyonu</p> <p>Türkiye Sakatlar Konfederasyonu</p> <p>Bilgi için:</p> <p>http://www.ozida.gov.tr</p>

ÖZÜRLÜ HAKLARI	HAKKIN YASAL DAYANAĞI	BAŞVURU KAYNAKLARI
<p>Seçmen kütüğü yazımı sırasında, seçmenin oyunu kullanmasını engelleyecek bir özürlüğü varsa kaydedilir. Özürülü seçmenlerin oylarını rahatlıkla kullanabilmeleri için gerekli tedbirler alınır. Oy verme günü, gebeler, hastalar ve sakatlar bekletilemezler. Yaşlılar önce alınabilirler. Körler, felçliler veya bu gibi bedeni sakatlıkları açıkça belli olanlar, bu seçim çevresi seçmeni olan akrabalarından birinin, akrabası yoksa diğer herhangi bir seçmenin yardımı ile oylarını kullanabilirler. Bir seçmen birden fazla malule re-fakat edemez.</p>	<p>26.04.1961 tarih, 10796 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun (Madde 36, Ek fıkra: 30.05.1997-KHK/572, m. 26) Madde 74 - (Değişik madde: 31.07.1998 - 4381/5 md.) Madde 90 Madde 93 - (Değişik: 17.05.1979-2234 s. Y. m. 1)</p>	<p>http://www.ozida.gov.tr</p>
<p>7- SPOR</p>	<p>SPOR</p>	<p>SPOR</p>
<p>Özürlülerin profesyonel olarak spor yapmaları için devlet başkanlığına bağlı özürülüler spor federasyonları vardır.</p>	<p>Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun 3289/m.2, 10 5378 sayılı Kanunun 33 maddesi</p>	<p>Gençlik ve Spor Gn. Müdürlüğü Gençlik ve Spor İl Müdürlükleri Bedensel Engelliler Spor Fed. Görme Engelliler Spor Fed. İşitme Engelliler Spor Fed. Bilgi için: http://www.besf.org.tr http://www.ozida.gov.tr</p>

ZİHNSEL ÖZÜRLÜLER İLKÖĞRETİM OKULLARI						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Niyazi Ekerbiçer İlköğretim Okulu	322 435 95 47		Hurmalı Mah.	SEYHAN	ADANA	
Akdeniz İlköğretim Okulu	242 332 41 60	242 331 18 53	Fatih Mah. 2804 Sok. No: 31	MERKEZ	ANTALYA	
Dr. Hüseyin Vural İlköğretim Okulu	242 746 81 19	242 746 81 19	Y.Hisar Mah. 7122 Sok.	MANAVGAT	ANTALYA	
Atatürk İlköğretim Okulu	256 213 78 02	256 214 79 79	Ota Mah. Egemenlik Cad. No: 106	MERKEZ	AYDIN	
Nazilli İlköğretim Okulu	256 315 03 93	256 315 03 93	Atatürk Bulvarı Yeşil Mah. 793. Sok. No: 3	NAZILLI	AYDIN	
Yunus Emre İlköğretim Okulu	266 244 33 37	266 244 33 37	Yıldırım Mah. Gazi Bulvarı	MERKEZ	BALIKESİR	
Bilecik İlköğretim Okulu	228 212 44 87	228 212 44 87	Beşiktaş Mah. Selöz Yolu Okullar Bölgesi	MERKEZ	BİLECEK	
Şehit Zafer İpek İlköğretim Okulu	228 314 40 35	228 314 40 36	Kasımpaşa Mah. Hacı Bölük Sok. No: 1	BOZÜYÜK	BİLECEK	
Mithat Erç İlköğretim Okulu	224 241 74 05	224 241 74 04	Fethiye Mah. Nilüfer Hatun Cad. No: 6	NİLÜFER	BURSA	
Yıldırım İlköğretim Okulu	224 364 84 45	224 368 84 55	Şukraniye Mah. Küçük Sanayi İçi	YILDIRIM	BURSA	
Çamlık İlköğretim Okulu	258 377 09 45	258 377 09 44	Bahçelievler Mah. İtfaye Müd. Üstü	MERKEZ	DENİZLİ	
Edirne İlköğretim Okulu	284 213 89 55	284 213 89 55	Uzunkadırm Cad. Neboysa Sok.	MERKEZ	EDİRNE	
Gazi İlköğretim Okulu	284 714 81 00	284 714 46 25	İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü	KEŞAN	EDİRNE	
Av. Lütfi Ergökmen İlköğretim Okulu	222 239 60 81	222 239 60 81	Akarbaşı Mah. Ada Sok. No: 35	MERKEZ	ESKİŞEHİR	
Abdulhakir Konukoğlu İlköğretim Okulu	342 321 86 86	342 321 86 86	Güvenevler Mah. 12. Cad. 74. Sok	ŞEHİTKAMİL	GAZİANTEP	
Giresun İlköğretim Okulu	454 215 53 67	454 215 60 50	Gaziler Mah. Güre Mevki	MERKEZ	GİRESUN	
İskenderun İlköğretim Okulu	326 616 09 89		Yunus Emre Mah.	İSKENDERUN	HATAY	
İsparta İlköğretim Okulu	246 242 15 30	246 242 70 46	Vatan Mah. 4405. Sok. No: 8	MERKEZ	İSPARTA	
Eram Fatih İlköğretim Okulu	212 523 04 94	212 521 17 63	Keçeci Karabaş Mah. Yazmacı Hüseyin Sok. No: 3	FATİH	İSTANBUL	
Şöhret Kurşuntuoğlu İlköğretim Okulu			Kadıköy İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü	KADIKÖY	İSTANBUL	
Saadet İlköğretim Okulu	212 288 25 35	212 273 10 34	Ali Sami Yen Sok. No: 11 Mecidiyeköy	ŞİŞLİ	İSTANBUL	

ZİHNSEL ÖZÜRLÜLER İLKÖĞRETİM OKULLARI						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Vaia Gedik İlköğretim Okulu	216 392 45 77	216 392 45 77	İçmeler Mah. Ankaracı Cad. No: 51	TUZLA	İSTANBUL	
Çinikent İlköğretim Okulu	274 226 04 36	274 224 72 50	Cemalattin Mah. Kobak Cad. No: 72	MERKEZ	KÜTAHYA	
Turgut Özal İlköğretim Okulu	422 238 39 56	422 238 48 56	Turgut Özal Mah. İpaş Fab. Yanı Yeni Yol Üzeri	YEŞİL YURT	MALATYA	
13 Mart İlköğretim Okulu	482 213 29 07		İl Millî Eğitim Müdürlüğü	MERKEZ	MARDIN	
Adil Karibel İlköğretim Okulu	452 234 64 37	452 234 04 71	Şirnevler Mah. Steler Cad. Özel Eğitim Sok. No: 4	MERKEZ	ORDU	
Şehit Ali Borinli İlköğretim Okulu	264 277 30 21	264 277 30 21	Arabacı Alanı Mah. Mert Sok. No: 23 Serdiva ADAPAZARI	MERKEZ	SAKARYA	
Ahmet Kutsi Teceer İlköğretim Okulu	346 223 38 03		Kaleardı Mah. Gökmadrese Cad. 9. Sok. No: 13	MERKEZ	SIVAS	
Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu	356 228 76 56	356 228 04 58	Güneşli Mah. 24 Kasım Başöğretmen Atatürk Kampüsü	MERKEZ	TOKAT	
Vaia Gedik İlköğretim Okulu	276 231 41 61	276 231 41 61	Çivril Cad. Yolu Üzeri Kalpa Orman Deposu Yanı	MERKEZ	UŞAK	
Zübeyde Hanım İlköğretim Okulu	432 214 54 45		Ali Paşa Mah. Altıaylı 1. Çıkmaz Sok.	MERKEZ	VAN	
Kanuni Sultan Süleyman İlköğretim Okulu	354 212 88 35	354 217 69 87	Bahçeşehir Mah. Saygılar Petrol Arkası	MERKEZ	YOZGAT	
Kilimli SeyriBağlı İlköğretim Okulu	372 265 54 57		Kilimli	MERKEZ	ZONGULDAK	
Aksaray İlköğretim Okulu	382 215 66 03	382 215 66 03	Süleyman Demirel Eğitim Kampüsü	MERKEZ	AKSARAY	
Umut İlköğretim Okulu	378 228 30 01	378 228 29 36	Çaydızi Balamba Mevki Karayolları Yanı	MERKEZ	BARTIN	
Millî Piyango İlköğretim Okulu	226 824 70 23	226 824 71 61	İsret Paşa Mah. Millî Teğ. Rasım Koçal Cad. Çömlek Mevki	MERKEZ	YALOVA	
Yaşama Sevinci İlköğretim Okulu	370 433 21 66		5000 Evler Cumhuriyet Mah. 37. Cad.	MERKEZ	KARABÜK	

ZİHNSEL ÖZÜRLÜLER EĞİTİM UYGULAMA OKULLARI						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Mehmet Kamuran Tekin Eğitim Uygulama Okulu	322 435 20 25	322 432 24 01	Mehmet Akif Ersoy Cad. No071 Yeşilevler	SEYHAN	ADANA	
Kocatepe Eğitim Uygulama Okulu	272 214 94 24		Yeşil Yurt Mah. Uydur Kent	MERKEZ	AFTONKARAHİSAR	
Amasya Eğitim Uygulama Okulu			Mehmet Varinli İ.Ö.O	MERKEZ	AMASYA	
Çağdaş Anzokulu Eğitim Uygulama Okulu	312 347 33 24	312 347 34 23	Samsun Asfaltı Üzeri Türk Telekom Yanı Telsizler	ALTINDAĞ	ANKARA	
Ali Aktürk Eğitim Uygulama Okulu	312 273 57 59	312 272 69 69	G.Osmanpaşa Mah. Yaşar Doğu Cad. G.O.P.	ÇANKAYA	ANKARA	
Süha Alemdaroğlu Eğitim Uygulama Okulu	312 495 04 07	312 495 08 88	Birlik Mah. 9. Cad. Birlik	ÇANKAYA	ANKARA	
Sirkeli Eğitim Uygulama Okulu	312 821 31 33	312 821 31 33	Sirkeli Belediyesi Sirkeli	ÇUBUK	ANKARA	
Kızılcaören Eğitim Uygulama Okulu	312 736 54 10		Kızılcaören Köyü	KIZILCAHAMAMI	ANKARA	
Polatlı Eğitim Uygulama Okulu	312 621 15 63	312 622 13 83	Fatih Mah. Çamlica Cad.	POLATLI	ANKARA	
Batıkent Eğitim Uygulama Okulu	312 278 39 17	312 278 21 26	Ergazi Mah. Köy İçerisi Serpme Evler No: 196 Batıkent	YENİMAHALLE	ANKARA	
Yağlıpınar Eğitim Uygulama Okulu	312 499 50 90		Yağlıpınar Köyü	GÖLBAŞI	ANKARA	
Kumpınar Eğitim Uygulama Okulu	312 814 27 60	312 814 27 60	Kumpınar Köyü	KAZAN	ANKARA	
Buğdüz Eğitim Uygulama Okulu	312 842 63 00	312 842 63 00	Buğdüz Köyü	AKYURT	ANKARA	
Eryaman Eğitim Uygulama Okulu	312 282 92 90	312 282 92 90	Eryaman Köyü Güzelkent	ETİMESGÜT	ANKARA	
Aydın Eğitim Uygulama Okulu	256 214 34 27	256 214 34 27	Anadolulu Teknik Lise Bahçesi Topyatığı	MERKEZ	AYDIN	
Kırıyarak Eğitim Uygulama Okulu	256 511 08 86	256 511 08 86	Yenikent M. Dubleks Evler Arkası	SÖKE	AYDIN	
İl Özel İdare Eğitim Uygulama Okulu	266 246 33 97	266 246 33 97	Kredi Yurtlar Kurumu Karşısı	MERKEZ	BALIKESİR	
Emine-Mehmet Baysal Eğitim Uygulama Okulu	374 215 28 72	374 215 28 72	Küçükberk Köyü	MERKEZ	BOLU	
Burdur Eğitim Uygulama Okulu	248 232 67 67	248 232 24 56	Emek Mah. Feslikan Sok. No: 1		BURDUR	
İpek Eğitim Uygulama Okulu	224 241 73 92	224 241 73 91	Fethiye Mah. Dilek Sok.		BURSA	
Vaif Ayhan Çevik Eğitim Uygulama Okulu	376 213 24 37		H. Çakmak İlköğretim Okulu	MERKEZ	ÇANKIRI	

ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLER EĞİTİM UYGULAMA OKULLARI						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Güzelyurt Eğitim Uygulama Okulu	258 211 99 01	258 211 99 01	Anadolu Lisesi Yarı Bursa Cad. No: 94 Kınıklı	MERKEZ	DENİZLİ	
Ayten Elyesa Erodoğan Eğitim Uygulama Okulu	412 262 41 84	412 262 43 46	Süleyman Demirel Eğitim Kampüsü, Elazığ Yolu Üzeri	MERKEZ	DIYARBAKIR	
Zeynep-Mustafa Han Eğitim Uygulama okulu	446 214 22 95	446 214 22 95	Gülabi Bey Mah. Fabrika Cad. No: 4 Yeni Bina	MERKEZ	ERZİNCAN	
Erzincan Eğitim Uygulama Okuu	446 214 22 95		Gülabi Bey Mah. Fabrika Cad. No: 4	MERKEZ	ERZİNCAN	
Recep Brisin Özen Eğitim Uygulama Okulu	442 316 56 92		Kazım Yurdalan Mah. Türbe Yolu	MERKEZ	ERZURUM	
Ulüönder Eğitim Uygulama Okulu	222 335 16 24	222 335 16 24	Ulu Önder Mah. 7. Cad.	MERKEZ	ESKİŞEHİR	
Giresun Eğitim Uygulama Okulu	454 215 47 79	454 215 47 79	Gaziler Mah. Güre Mevkii	MERKEZ	GİRESUN	
İsparta Eğitim Uygulama Okulu	246 242 15 30	246 242 70 46	Vatan Mah. 4405 Sok. No: 8	MERKEZ	İSPARTA	
Mareşal Fevzi Çakmak Eğitim Uygulama Okulu	324 341 59 38	324 341 59 38	Barbaros Mah. Göçmen Kav.Gıma Arkası 2227 Sok. No: 5	MERKEZ	MERSİN	
Nefus Nakipoğlu Eğitim Uygulama Okulu	212 567 37 42	212 572 45 61	Osmaniye Yolu No: 18/B Osmaniye	BAKIRKÖY	İSTANBUL	
Eram Fatih Eğitim Uygulama Okulu	212 631 43 00	212 631 43 00	Haydar M. Hacı Ferhat Camii No: 24	FATİH	İSTANBUL	
Mevlana Kaptı Eğitim Uygulama Okulu	212 585 06 73	212 633 11 21	Veledi: Karabaş Mah. Hac Evliya Camii Sok. No: 3 Şehremini	FATİH	İSTANBUL	
Ergün Baylav Eğitim Uygulama Okulu	212 595 45 33	212 595 45 33	Habibler Mah. A1 Cad. No: 58	GAZİOSMANPAŞA	İSTANBUL	
Mediha-Turhan Tansel Eğitim Uygulama Okulu	216 386 87 44	216 386 87 44	Kaptan Arif Sok. No: 57 Erenköy	KADIKÖY	İSTANBUL	
Şöhret Kurşoğlu Eğitim Uygulama Okulu	216 411 73 73	216 478 19 68	19 Mayıs Mah. Tüccarbaşı Sok. No: 12 Kozyatağı	KADIKÖY	İSTANBUL	
Hayriye-Kemal Kusun Eğitim Uygulama Okulu	216 418 03 95	216 348 44 32	Dr. Esat Işık Cad. No: 116 Moda	KADIKÖY	İSTANBUL	
Sabri Taşkın Eğitim Uygulama Okulu	216 523 37 93	216 523 37 93	Çavuşoğlu Mah. Samanyolu Cad. No0 7/6	KARTAL	İSTANBUL	
Selahaddin Korkmaz Eğitim Uygulama Okulu	212 284 37 30	212 284 37 30	Sanayi Mah. Sultan Selim Cad. Şahinler Sok.	KAĞITHANE	İSTANBUL	
Zehra Ülker Eğitim Uygulama Okulu	216 523 37 93	216 523 37 93	Kazım Karabekir Mah. Anadolu Cad. Toğcu Sok. No: 33	ÜMRANİYE	İSTANBUL	
Avclar Eğitim Uygulama Okulu	212 423 69 89	212 423 86 76	Mustata Kemal Paşa Mah. İstiklal Cad. No: 158	AVCILAR	İSTANBUL	
Sancaktepe Eğitim Uygulama Okulu	212 634 19 79	212 634 19 77	Sancaktepe Mah. Bağçılar Meydanı Karşısı	ESENLER	İSTANBUL	

ZİHNSEL ÖZÜRLÜLER EĞİTİM UYGULAMA OKULLARI						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Körfez Eğitim Uygulama Okulu	232 339 80 35	232 339 80 35	373/2. Sok. No: 6/2	BORNOVA	İZMİR	
Safiye Nadir Eğitim Uygulama Okulu	232 366 58 58	232 372 11 69	185/2. Sok. No: 3	KARŞIYAKA	İZMİR	
Ahmet-Şefika Kılmıcı Eğitim Uygulama Okulu	232 441 57 81	232 489 38 29	Eşef Paşa Cad. No: 105 İki Çeşmelik	KONAK	İZMİR	
Atatürk Organize Sanayi Böl. Eğitim Uygulama Okulu	232 376 27 77	232 386 19 91	8787. Sok. No: 50 Balaatçık	ÇİĞLİ	İZMİR	
75. Yılı Eğitim Uygulama Okulu	474 212 11 83		Cumhuriyet Mah. Adliye Karşısı Lise Sok.	MERKEZ	KARS	
Kuzeykent Eğitim Uygulama okulu	366 215 11 84		Devrakani Yolu Üzeri Yogapan Şunta Fab.	MERKEZ	KASTAMONU	
Erciyes Eğitim Uygulama Okulu	352 222 54 50		Gavrenoğlu Mah. Hal Cad. No: 5	MELİKGAZI	KAYSERİ	
Kırklareli Eğitim Uygulama Okulu	288 214 20 18	288 214 20 18	Karacabrahim Mah. Kurtuluş Cad. No: 12	MERKEZ	KIRKLARELİ	
Kırşehir Eğitim Uygulama Okulu	386 214 36 39	386 214 36 39	Yenice Mah. Eskimal Pazarı	MERKEZ	KIRŞEHİR	
Gebze Eğitim Uygulama Okulu	262 642 88 15	262 642 88 15	İnönü Mah. 1996. Sok. No: 1	GEBZE	KOCAELİ	
Yaşama Sevinci Eğitim Uygulama Okulu	262 412 53 13	262 412 53 13	Saraylı	GÖLÇÜK	KOCAELİ	
Nasrettin Hoca Eğitim Uygulama Okulu	332 812 65 71		Seyran Mah. Konya Cad. Seçicuklu Lisesi Yanı	AKŞEHİR	KONYA	
Sevgi Eğitim Uygulama Okulu	332 734 54 70	332 734 54 71	Ereğli Şeker Fabrikası Yanı Adana Aşağı Üzeri	EREĞLİ	KONYA	
Merkez Eğitim Uygulama Okulu	332 354 05 99		Ankara Yolu Horozlu Han Mevki	SELÇUKLU	KONYA	
Yavuz Sultan Selim Eğitim Uygulama Okulu	274 225 12 67	274 225 12 68	Yırpaş Yolu Üzeri Türem Yanı	MERKEZ	KÜTAHYA	
Ali Kuşçu Eğitim Uygulama Okulu	422 326 15 79	422 325 91 30	Zafer Mah. 13. Sok. No: 10	MERKEZ	MALATYA	
Manisa Eğitim Uygulama Okulu	236 233 96 78		Fevzi Çakmak Mah. Cami Cad. Taytaranlı İltan İ.Ö.O Binası Horozköy	MERKEZ	MANİSA	
Salihli Eğitim Uygulama Okulu	236 713 32 88	236 715 37 61	Yüksel Özdemir Cad. No: 42	SALIHLI	MANİSA	
Firdevs Gürel Eğitim Uygulama Okulu			Yıldırım Mah. Yan Sok. No: 2/A	TURGUTLU	MANİSA	
Kahramanmaraş Eğitim Uygulama Okulu	344 221 25 98	344 221 28 90	Sakarya Mah. 24. Sok. No: 9	MERKEZ	KAHRAMANMARAŞ	

ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLER EĞİTİM UYGULAMA OKULLARI						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Muğla Eğitim Uygulama Okulu	252 212 69 16		Orhaniye Mah.	MERKEZ	MUĞLA	
Saruhan Eğitim Uygulama Okulu	388 232 24 24		Yenice Mah. Atatürk İlköğretim Okulu Yanı	MERKEZ	NIĞDE	
İlkadım Eğitim Uygulama Okulu	452 233 25 32	452 233 19 63	Yenimahalle Okullar Cad. No: 17/A	MERKEZ	ORDU	
Zehra Usta Eğitim Uygulama Okulu	464 214 06 13	464 214 06 14	Paşakuyu Mah. Halk Eğitim Merkezi Yanı	MERKEZ	RİZE	
Karada Eğitim Uygulama Okulu	264 211 45 50	264 211 47 40	Arabacı Alanı Mah. Mert Sok. No: 25 Sardıvan	MERKEZ	SAKARYA	
İlksık Eğitim Uygulama Okulu	362 438 60 98	362438 63 50	Eseneyler Mah. Valide Sok. Atakum	MERKEZ	SAMSUN	
Merkez Özel İdare Eğitim Uygulama Okulu	346 225 76 84	346 225 76 84	Yüceyurt Mah. Karabağ Cad.	MERKEZ	SIVAS	
Tokat Eğitim Uygulama Okulu	356 228 31 13	356 228 04 58	Güneşli Mah. 24 Kasım Başöğretmen Atatürk Kasım Kampüsü	MERKEZ	TOKAT	
Erdoğan Eğitim Uygulama Okulu	426 231 07 85	426 231 07 85	3 Nolu Erdoğan Mah. Hızurevi Altı	MERKEZ	TRABZON	
Tunceli Eğitim Uygulama Okulu			Yeni Mah. Okullar Cad. No: 31	MERKEZ	TUNCELI	
Şanlıurfa Eğitim Uygulama Okulu	414 215 17 79		Yeni Mah. Yalı Fuat Cad.	MERKEZ	ŞANLIURFA	
Mehmet Akif Ersoy Eğitim Uygulama Okulu	276 216 28 27		Cumhuriyet Mah. Halk Konutları	MERKEZ	UŞAK	
Kilimli Serğibeği Eğitim Uygulama Okulu	372 265 54 57		Kilimli	MERKEZ	ZONGULDAK	
Aksaray Eğitim Uygulama Okulu	382 215 66 03	382 215 66 03	Süleyman Demirel Eğitim Kampüsü	MERKEZ	AKSARAY	
Karaman Eğitim Uygulama Okulu	338 217 47 70	338 217 00 66	Mehmet Akif Ersoy Mah. Yılmaz Babaoğlu Camii Karşısı	MERKEZ	KARAMAN	
Mehmet İştan Eğitim Uygulama Okulu	318 224 26 21		Çallöz Mah. 68. Sok. No: 2	MERKEZ	KIRIKKALE	
Bartın Eğitim Uygulama Okulu	378 228 30 01	378 228 29 36	Sıtmayarı Mah.	MERKEZ	BARTIN	
Hasan Gemicci Eğitim Uygulama Okulu	370 712 33 36	370 712 35 63	Barış Mah. Kireç Ocağı Mevki	SAFRANBOLU	KARABÜK	
Narıkşla Eğitim Uygulama Okulu	328 725 63 32		Narıkşla Köyü	KADIFLI	OSMANIYE	
Hacı Bestami Aksu Eğitim Uygulama Okulu	328 825 64 20		Mehmet Akif Ersoy Mah. 10. Sok. No: 15	MERKEZ	OSMANIYE	

ZİHNSEL ÖZÜRLÜLER MESLEKİ EĞİTİM MERKEZLERİ						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Niyazi Ekerbiçer Mesleki Eğitim Merkezi	322 435 95 47		Hurmalı Mah.	SEYHAN	ADANA	
Osman Yıldırım Mesleki Eğitim Merkezi	358 218 01 59		Şamlar Mah. Sıpathi Cad. Bahçelercı Mevkii	MERKEZ	AMASYA	
Başkent Mesleki Eğitim Merkezi	312 317 20 40	312 347 08 07	Geçici Olarak Çağdaş Eğitim Uygulama Okulu	ALTINDAĞ	ANKARA	
Sincan Mesleki Eğitim Merkezi	312 273 52 88	312 273 52 10	Ulubatlı Hasan Mah. Samsun Cad. Cansu Sok. No: 14	SINCAN	ANKARA	
Akdeniz Mesleki Eğitim Merkezi	242 332 41 60	242 331 18 53	Fatih Mah. 2804 Sok. No: 31	MERKEZ	ANTALYA	
Dr. Hüseyin Vural Mesleki Eğitim Merkezi	242 746 81 19	242 746 81 19	Y. Hisar Mah. 7122. Sok.	MANAVGAT	ANTALYA	
Atatürk Mesleki Eğitim Merkezi	256 213 78 02	256 214 79 79	Orta Mah. Egemenlik Cad. No: 106	MERKEZ	AYDIN	
Yunus Emre Mesleki Eğitim Merkezi	266 244 33 37	266 244 33 37	Yıldırım Mah. Gazi Bulvarı	MERKEZ	BALIKESİR	
Bilecik Mesleki Eğitim Merkezi	228 212 44 87	228 212 44 87	Beşiktaş Mah. Selöz Yolu Okullar Bölgesi	MERKEZ	BİLEÇİK	
Şehit Zafer İpek Mesleki Eğitim Merkezi	228 314 40 35	228 314 40 36	Kasmpaşa Mah. Hacı Bölük Sok. No: 1	BOZÜYÜK	BİLEÇİK	
Nilüfer Mesleki Eğitim Merkezi	224 241 74 11	224 241 74 10	Fethiye Mah. Nilüfer Hatun Cad. Feda Sok. No: 6	NİLÜFER	BURSA	
Mithat Erç Mesleki Eğitim Merkezi	224 241 74 05	224 241 74 04	İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü	NİLÜFER	BURSA	
Yıldırım Mesleki Eğitim Merkezi	224 364 84 45	224 368 84 55	Şükranıye Mah. Küçük Sanayi İçi	YILDIRIM	BURSA	
Anadolı Mesleki Eğitim Merkezi	364 224 78 81		Bahçelievler Mah. Dumlupınar Sok.	MERKEZ	ÇORUM	
Çamlık Mesleki Eğitim Merkezi	258 377 09 45	258 377 09 44	Bahçelievler Mah. İftaiye Müd. Üstü	MERKEZ	DENİZLİ	
Edirne Mesleki Eğitim Merkezi	284 213 89 55	284 213 89 55	Uzun Kaldırım Cad. Neboysa Sok.	MERKEZ	EDİRNE	
Gazi Mesleki Eğitim Merkezi	284 714 81 00	284 714 46 25	İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü	KEŞAN	EDİRNE	
Hazar Mesleki Eğitim Merkezi	424 247 46 95		Cumhuriyet Mah. Yay Sok. No: 30	MERKEZ	ELAZĞ	
Sümer Mesleki Eğitim Merkezi	446 224 36 56	446 224 36 56	Fabrika Cad. No: 4	MERKEZ	ERZINCAN	
Recep Brisin Mesleki Eğitim Merkezi	442 316 56 02		Kazım Yurdalan Mah. Türbe Yolu	MERKEZ	ERZURUM	
Av. Lütfi Ergökmen Mesleki Eğitim Merkezi	222 229 11 36	222 239 11 36	Akarbaşı Mah. Ada Sok. No: 35	MERKEZ	ESKİŞEHİR	

ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLER MESLEKİ EĞİTİM MERKEZLERİ						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Abdülkadir Konukoğlu Mesleki Eğitim Merkezi	342 321 86 86	342 321 86 36	Güvenver Mah. 12. Cad. 74. Sok.	ŞEHİTKAMİL	GAZİANTEP	
Giresun Mesleki Eğitim Merkezi	454 215 53 67	454 215 60 50	Gaziler Mah. Güre Mevki	MERKEZ	GİRESUN	
İskenderun Mesleki Eğitim Merkezi	326 616 09 89		Yunus Emre Mah.	İSKENDERUN	HATAY	
İsparta Mesleki Eğitim Merkezi	246 242 15 30	246 242 70 46	Vatan Mah. 4405. Sok. No: 8	MERKEZ	İSPARTA	
Çankaya Mesleki Eğitim Merkezi	324 238 91 93		Kiremithane Mah. Sıfıke Cad. No: 204	MERKEZ	MERSİN	
Eram Fatih Mesleki Eğitim Merkezi	212 523 04 94	212 521 17 63	Keçeci Karabaş Mah. Yazmacı Hüsnüv Sok. No: 3	FATİH	İSTANBUL	
Şöhret Kurşunoğlu Mesleki Eğitim Merkezi			Kadıköy İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü	KADIKÖY	İSTANBUL	
Yakacak Mesleki Eğitim Merkezi			Kartal İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü	KARTAL	İSTANBUL	
Saadet Mesleki Eğitim Merkezi	212 288 25 35	212 273 10 34	Ali Sami Yen Sok. No: 11 MECİDİYEKÖY	ŞİŞLİ	İSTANBUL	
Kazım Beyaz Mesleki Eğitim Merkezi	212 651 39 93			BAHÇELİEVLER	İSTANBUL	
Vala Gedik Mesleki Eğitim Merkezi	216 392 45 77	216 392 45 77	İçmeler Mah. Ankara Cad. No: 51	TUZLA	İSTANBUL	
Hasan Tahsin Mesleki Eğitim Merkezi	232 388 56 60	232 339 07 38	373/2 Sok. No: 6 Köhler Okulu Yanı	BORNOVA	İZMİR	
Hacı Mustafa Posta Ağa Mesleki Eğitim Merkezi	352 233 84 35		Mimar Sinan Mah. Murat Cad. No: 8	KOCAŞİMAN	KAYSERİ	
Kanuni Mesleki Eğitim Merkezi			İl Millî Eğitim Müdürlüğü	MERKEZ	KOCAELİ	
Çinikent Mesleki Eğitim Merkezi	274 226 04 36	274 224 72 50	Cernalettin Mah. Kobak Cad. No: 72	MERKEZ	KÜTAYHA	
Turgut Özal Mesleki Eğitim Merkezi	422 238 39 56	422 238 48 56	Turgut Özal Mah. İpaş Fab. Yanı Yeni Yol Üzeri	YEŞİLYURT	MALATYA	
Adil Karibet Mesleki Eğitim Merkezi	452 234 64 37	452 234 04 71	Şirinevler Mah. Steller Cad. Özel Eğitim Sok. No: 4	MERKEZ	ORDU	
Şehit Ali Borinli Mesleki Eğitim Merkezi	264 277 30 21	264 277 30 21	Arabacı Alanı Mah. Mert Sok. No: 28 Serdivan ADAPAZARI	MERKEZ	SAKARYA	
İlkadım Mesleki Eğitim Merkezi	362 438 05 55	362 438 05 55	Esenevler Mah. Valide Sok. Atakum	MERKEZ	SAMSUN	
Ahmet Kutsi Tecer Mesleki Eğitim Merkezi	346 223 38 03		Kaleardı Mah. Gökmadrese Cad. 9. Sok. No: 13	MERKEZ	SIVAS	
Mehmet Akif Ersoy Mesleki Eğitim Merkezi	356 228 76 56	356 228 04 58	Güneşli Mah. 24 Kasım Başögretmen Atatürk Kampüsü	MERKEZ	TOKAT	

ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLER MESLEKİ EĞİTİM MERKEZLERİ						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Karadeniz Mesleki Eğitim Merkezi	426 231 13 76	426 231 13 76	3 Nolu Erdoğdu Mah. Çamlık Altı Mevki	MERKEZ	TRABZON	
Vala Gedik Mesleki Eğitim merkezi	276 234 41 61	276 231 41 60	Çivril Cad. Yolu Üzeri Kalpa Orman Deposu	MERKEZ	UŞAK	
Zübeyde Hanım Mesleki Eğitim merkezi	432 214 54 45		Ali Paşa Mah. Altaylı 1. Çıkmaz Sok.	MERKEZ	VAN	
Kanuni Sultan Süleyman Mesleki Eğitim Merkezi	354 212 88 35	354 217 69 87	Bahçeşehir Mah. Saygılar Petrol Arkası	MERKEZ	YOZGAT	
Aksaray Mesleki Eğitim Merkezi	312 215 66 03	312 215 66 03	Süleyman Demirel Eğitim Kampüsü	MERKEZ	AKSARAY	
Umut Mesleki Eğitim Merkezi	378 228 30 01	378 228 29 36	Çaydızi Balamba Mevki Karayolları Yanı	MERKEZ	BARTIN	
Milli Piyango Mesleki Eğitim Merkezi	226 824 70 23	226 824 71 61	İsmetpaşa Mah. Millis Teğ. Rasim Koçal Cad. Çömlek Mevki	MERKEZ	YALOVA	
Yaşama Sevinci Mesleki Eğitim merkezi	370 433 21 66		5000 Evler Cumhuriyet Mah. 37. Sok.		KARABÜK	
Sevgibağı Mesleki Eğitim Merkezi	370 433 07 03				KARABÜK	

ZİHNSEL ÖZÜRLÜLER İŞ EĞİTİM MERKEZLERİ						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Mehmet Kamuran Tekin İş Eğitim Merkezi	322 435 20 25	322 432 24 01	Mehmet Akif Ersoy Cad. No: 71 Yeşilevler	SEYHAN	ADANA	
Kocatepe İş Eğitim Merkezi	272 214 94 24		Yeşilyurt Mah. Uydu Kent	MERKEZ	AFYONKARAHİSAR	
Amasya İş Eğitim Merkezi			Mehmet Varinli İ.Ö.O	MERKEZ	AMASYA	
Çağdaş İş Eğitim Merkezi	312 347 33 24	312 347 34 23	Samsun Asfatiği Üzeri Türk Telekom Yan Telsizler	ALTINDAĞ	ANKARA	
Süha Alemdaroğlu İş Eğitim Merkezi	312 495 04 07	312 495 08 88	Birlik Mah. 9. Cad. Birlik	ÇANKAYA	ANKARA	
Sirkelli İş Eğitim Merkezi	312 821 31 33	312 821 31 33	Sirkelli Belediye Sirkelli	ÇUBUK	ANKARA	
Kızılcaören İş Eğitim Merkezi	312 736 54 10		Kızılcaören Köyü	KIZILCAHAMAM	ANKARA	
Polatlı İş Eğitim Merkezi	312 821 15 63	312 822 13 83	Fatih Mah. Çamlıca Cad.	POLATLI	ANKARA	
Batıkent İş Eğitim Merkezi	312 278 39 17	312 278 21 26	Ergazi Mah. Köy İçi Serpme Evler No. 196 Batıkent	YENİMAHALLE	ANKARA	
Yağlıpınar İş Eğitim Merkezi	312 499 50 90		Yağlıpınar Köyü	GÖLBAŞI	ANKARA	
Ali Aktürk İş Eğitim Merkezi	312 273 39 17	312 272 69 69	G.Osmanpaşa Mah. Yaşar Doğu Cad.	SINCAN	ANKARA	
Kumpınar İş Eğitim Merkezi	312 814 27 60	312 814 27 60	Kumpınar Köyü	KAZAN	ANKARA	
Büğdüz İş Eğitim Merkezi	312 842 63 00	312 842 63 00	Büğdüz Köyü	AKYURT	ANKARA	
Eryaman İş Eğitim Merkezi	312 282 92 90	312 282 92 90	Eryaman Köyü Güzelkent	ETİMESGÜT	ANKARA	
Aydın İş Eğitim Merkezi	256 214 34 27	256 214 34 27	Anadolu Teknik Lise Bahçesi Topyatığı	MERKEZ	AYDIN	
Nazilli İş Eğitim Merkezi	256 315 03 93	256 315 03 93	Atatürk Bulvarı Yeşil Mah.	NAZILLI	AYDIN	
Kırıyalar İş Eğitim Merkezi	256 511 08 86	256 511 08 86	Yenikent M.Dubleks Evler Arkası	SÖKE	AYDIN	
İl Özel İdare İş Eğitim Merkezi	266 246 33 97	266 246 33 97	Kredi ve Yurtlar Kurumu Karşısı	MERKEZ	BALIKESİR	
Emine-Mehmet Baysal İş Eğitim Merkezi	374 215 28 72	374 215 28 72	Küçükberk Köyü	MERKEZ	BOLU	
Burdur İş Eğitim Merkezi Müdürlüğü	248 232 67 67	248 232 24 56	Emek Mah. Feslikan Sok. No: 1		BURDUR	
İpek İş Eğitim Merkezi	224 241 73 92	224 241 73 91	Fehiye Mah. Dilek Sok.	NİLÜFER	BURSA	

ZİHNSEL ÖZÜRLÜLER İŞ EĞİTİM MERKEZLERİ						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Valı Aylhan Çevik İş Eğitim Merkezi	376 213 24 37		H. Çakmak İlköğretim Okulu Binası	MERKEZ	ÇANKIRI	
Güzel yurt İş Eğitim Merkezi	258 211 99 01	258 211 99 01	Anadolu Lisesi Yeni Bursa Cad. No: 94 Kınıklı	MERKEZ	DENİZLİ	
Ayten Elyesa Erdoğan İş Eğitim Merkezi	412 262 41 84	412 262 43 46	Süleyman Demirel Kampüsü, Elazığ Yolu Üzeri	MERKEZ	DIYARBAKIR	
Zeynep-Mustafa Han İş Eğitim Merkezi	446 214 22 95	446 214 22 95	Gülabi Bey Mah. Fabrika Cad. No: 4 Yeni Bina	MERKEZ	ERZINCAN	
Recep Birsin Özen İş Eğitim Merkezi	442 316 56 92		Kazım Yurdatan Mah. Türbe Yolu	MERKEZ	ERZURUM	
Ulu Önder İş Eğitim Merkezi	222 335 16 24	222 335 16 24	Ulu Önder Mah. 7. Cad	MERKEZ	ESKİŞEHİR	
Giresun İş Eğitim Merkezi	454 215 47 79	454 215 47 79	Gaziler Mah. Güre Mevki	MERKEZ	GİRESUN	
İsparta İş Eğitim Merkezi	246 242 15 30	246 242 70 46	Vatan Mah. 4405 Sok. No: 8	MERKEZ	İSPARTA	
Mareşal Fevzi Çakmak İş Eğitim Merkezi	324 341 59 38	324 341 59 38	Barbaros Mah. Göçmen Karvsağı Gıma Ark. 2227 Sok. No:5	MERKEZ	MERSİN	
Nefus Nakipoğlu İş Eğitim Merkezi	212 567 37 42	212 572 45 61	Osmaniye Yolu No: 18/B Osmaniye	BAKIRKÖY	İSTANBUL	
Mevlana Kapı İş Eğitim Merkezi	212 585 06 73	212 633 11 21	Veledi Karabaş Mah. Hac Evliya Camii Sok. No: 3 Şehremini	FATİH	İSTANBUL	
Eram İş Eğitim Merkezi	212 631 43 00	212 631 43 00	Haydar M. Hacı Ferhat Cami No: 24	FATİH	İSTANBUL	
Ergün Baylav İş Eğitim Merkezi	212 595 45 33	212 595 11 21	Habibler Mah. Abir Cad.	GAZİOSMANPAŞA	İSTANBUL	
Şöhret Kurşunoğlu İş Eğitim Merkezi	216 411 73 73	216 478 19 68	19 Mayıs Mah. Tüccarbaşı Sok. No: 12 Kozyatığı	KADIKÖY	İSTANBUL	
Mediha-Turban Tansel İş Eğitim Merkezi	216 386 87 44	216 386 87 44	Kaptan Arif Sok. No: 57 Erenköy	KADIKÖY	İSTANBUL	
Hayriye Kemal Kusun İş Eğitim Merkezi	216 418 03 95	216 348 44 32	Dr. Esat Işık Cad. No: 116 Moda	KADIKÖY	İSTANBUL	
Sabriye Taşkın İş Eğitim Merkezi	216 523 37 93	216 523 37 93	Çavuşoğlu Mah. Samanyolu Cad. No: 1/6	KARTAL	İSTANBUL	
Selahaddin Korkmaz İş Eğitim Merkezi	212 284 37 30	212 284 37 30	Sanayi Mah. Sultan Selim Cad. Şahinler Sok	KAĞITHANE	İSTANBUL	
Zehra Ülker İş Eğitim Merkezi	216 523 37 93	216 523 37 93	Kazım Karabekir Mah. Anadolu C. Toğçu Sok. No: 33	ÜMRANİYE	İSTANBUL	
Avclar İş Eğitim Merkezi	212 423 69 89	212 423 86 76	Mustafa Kemalpaşa Mah. İstiklal Cad. No: 158	AVCILAR	İSTANBUL	
Sarıcaektepe İş Eğitim Merkezi	212 634 19 79	212 634 19 77	Sarıcaektepe Mah. Bağcılar Meydanı Karşısı	ESENLER	İSTANBUL	

ZİHNSEL ÖZÜRLÜLER İŞ EĞİTİM MERKEZLERİ						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Körfez İş Eğitim Merkezi	232 339 80 35	232 339 80 35	373/2. Sok. No: 6/2	BORNOVA	İZMİR	
Safiyse Nadir İş Eğitim Merkezi	232 366 58 58	232 372 11 69	1853/2. Sok. No: 3	KARŞIYAKA	İZMİR	
Konak İş Eğitim merkezi	232 446 46 88	232 446 50 55	1308. Sok. No: 1 Yeniğün Mah. Çankaya	KONAK	İZMİR	
Ahmet Şefika Kılıncı İş Eğitim Merkezi	232 441 57 81	232 489 38 29	Eşref Paşa Cad. No: 105 İki Çeşmelik	KONAK	İZMİR	
Atatürk Organize Sanayi Bölgesi İş Eğitim Merkezi	232 376 27 77	232 386 19 91	8786. Sok. No: 50 Balatçık	ÇİĞLİ	İZMİR	
75. Yıl İş Eğitim Merkezi	474 212 11 83		Cumhuriyet Mah. Adliye Karşısı Lise Sok.	MERKEZ	KARS	
Kuzeykent İş Eğitim merkezi	366 215 11 84		Devrekani Yolu Üzeri Yığapan Sunta Fab.	MERKEZ	KASTAMONU	
Erciyes İş Eğitim Merkezi	352 222 54 50		Gavernoğlu Mah. Hal Cad. No: 5	MELİKGAZI	KAYSERİ	
Kırklareli İş Eğitim Merkezi	288 214 20 18	288 214 20 18	Karacaibrahim Mah. Kurtuluş Cad. No: 12	MERKEZ	KIRKLARELİ	
Gebze İş Eğitim Merkezi	262 642 88 15	262 642 88 15	İnönü Mah. 1996 Sok. No: 1	GEBZE	KOCAELİ	
Yaşama Sevinci İş Eğitim Merkezi	262 412 53 13	262 412 53 13	Saraylı	GÖLCÜK	KOCAELİ	
Nasrettin Hoca İş Eğitim Merkezi	332 812 85 71		Seyran Mah. Konya Cad. Selçuklu Lisesi	AKŞEHİR	KONYA	
Sevgi İş Eğitim Merkezi	332 734 54 70	332 734 54 71	Ereğli Şeker Fabrikası Yanı Adana Astıh Üzeri	EREĞLİ	KONYA	
Merkezi İş Eğitim merkezi	332 354 05 99		Ankara Yolu Horozlu Han Mevki	SELÇUKLU	KONYA	
Yavuz Sultan Selim İş Eğitim Merkezi	274 225 12 67	274 225 12 68	Yimpaş Yolu Üzeri Türem Yanı	MERKEZ	KÜTAHYA	
Ali Kuşçu İş Eğitim Merkezi	422 326 15 79	422 325 91 30	Zafer Mah. 13. Sok. No: 10	MERKEZ	MALATYA	
Manisa İş Eğitim Merkezi	236 233 96 78		Fevzi Çakmak Mah. Cami Cad. Tayranlı İlhan İ.Ö.O Binası Horozköy	MERKEZ	MANİSA	
Salihli İş Eğitim Merkezi	236 713 32 88	236 715 37 61	Yüksel Özdemir No: 42	SALIHLI	MANİSA	
Firdavs Gürel İş Eğitim Merkezi			Yıldırım Mah. Yan Sok. No: 2/A	TURGUTLU	MANİSA	
Muğla İş Eğitim Merkezi	252 212 89 16		Orhaniye Mah.	MERKEZ	MUĞLA	

ZİHNSEL ÖZÜRLÜLER İŞ EĞİTİM MERKEZLERİ						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Saruhan İş Eğitim Merkezi	388 232 24 24		Yenice Mah. Atatürk İlköğretim Okulu Yanı	MERKEZ	NİĞDE	
Zehra Usta İş Eğitim Merkezi	464 214 06 13	464 214 06 14	Paşakuyu Mah. Halk Eğitim Merkezi Yanı	MERKEZ	RİZE	
Kanada İş Eğitim Merkezi	264 211 45 50	264 211 47 40	Arabacı Alanı Mah. Mert Sok. No. 25 Serdivan	MERKEZ	SAKARYA	
İlkışık İş Eğitim Merkezi	362 438 60 98	362 438 63 50	Eseneiler Mah. Valide Sok. Atakum	MERKEZ	SAMSUN	
Merkez İş Eğitim Merkezi	346 225 76 84	346 257 62 84	Yüceyurt Mah. Karabağ Cad.	MERKEZ	SIVAS	
Tokat İş Eğitim Merkezi	365 228 31 13	356 228 04 58	Güneşli Mah. 24 Kasım Başöğretmen Atatürk Kampüsü	MERKEZ	TOKAT	
Erdogdu İş Eğitim Merkezi	462 231 20 30	462 231 07 85	3 Nolu Erdogdu Mah. Huzurevi Altı	MERKEZ	TRABZON	
Tunceli İş Eğitim Merkezi			Yeni Mah. Okullar Cad. No: 31	MERKEZ	TUNCELI	
Şanlıurfa İş Eğitim Merkezi	414 215 17 79		Yeni Mah. Yalı Fuat Cad.	MERKEZ	ŞANLIURFA	
Mehmet Akif Ersoy İş Eğitim Merkezi	276 216 28 27		Cumhuriyet Mah. Halk Konutları	MERKEZ	UŞAK	
Mehmet Sevgi Bağ İş Eğitim Merkezi	372 265 54 57		Kilimli	MERKEZ	ZONGULDAK	
Aksaray İş Eğitim Merkezi	382 215 66 03	382 215 66 03	Süleyman Demirel Eğitim Kampüsü	MERKEZ	AKSARAY	
Karaman İş Eğitim Merkezi	338 217 47 70	338 217 00 66	Mehmet Akif Ersoy Mah. Yılmaz Babaoğlu Camii Karşısı	MERKEZ	KARAMAN	
Mehmet İştan İş Eğitim Merkezi	318 224 26 21		Çallöz Mah. 68. Sok. No: 2	MERKEZ	KIRIKKALE	
Bartın İş Eğitim Merkezi	378 228 30 01	378 228 29 36	Sırmayarı Mah.	MERKEZ	BARTIN	
Karabük İş Eğitim Merkezi	370 412 79 77		Fatih Cad. Yenişehir	MERKEZ	KARABÜK	
Hasan Gemici İş Eğitim Merkezi	370 712 33 36	370 712 35 63	Barış Mah. Kireç Ocağı Mevki	MERKEZ	SAFRANBOLU	
Narkışla İş Eğitim Merkezi	328 725 63 32		Narkışla Köyü	MERKEZ	KADIRLI	
Hacı Bestami Aksu İş Eğitim Merkezi	328 825 64 20		Mehmet Akif Ersoy Mah. 10. Sok. No: 15	MERKEZ	OSMANIYE	

ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLERE AİT SIVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
AYOD Adana Yeterli Olmayan Çocuklara Hizmet Derneği	322 453 64 57		Cemal Paşa Mah. Bahar Cad. No: 16/5	SEYHAN	ADANA	
Çukurova Özürlüler Derneği (ÇÖZ-DEF)			Tepedağ Mah. 19. Sok. No: 66 Kat: 1	SEYHAN	ADANA	
Eğitilebilir Özürlü Çocuklara Yardım Derneği	416 216 73 15		Ulu Cami Yanı Belediye İşhanı K: 3 No: 41	MERKEZ	ADYAMAN	
Merzifon Bedensel ve Zihinsel Engellilerle Yardımlaşma Derneği			Cumhuriyet Cad. Yeni Belediye Pasajı Kat: 1	MERZIFON	AMASYA	
Başkeki Mesleki Eğitim Merkezi Zihinsel Engelliler ve Öğrencilerini Koruma Derneği	312 317 20 40	312 347 08 07	Türk Telekom Yanı Çağdaş Eğitim Merkezi 2. Kat	ALTINDAĞ	ANKARA	
Bedensel Engelliler Spor Federasyonu Başkanlığı	312 309 73 97	312 311 62 14	Sanayi Cad. Nüzhet Atav İş Hani 5. Kat. No: 28 Ulus	ALTINDAĞ	ANKARA	
Zihinsel Engelliler Spor Federasyonu Başkanlığı	312 310 39 60		Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü Ulus	ALTINDAĞ	ANKARA	
Fenileketörül Çocukları Tarana ve Koruma Derneği	312 430 14 93		Hacettepe Üniversitesi Çoc. Hast. Metabolizma Bes. Ünitesi Sıhniye	ÇANKAYA	ANKARA	
ÖZ-BİR Özürlüler Kültür ve Dayanışma Derneği	312 230 82 00	312 232 18 72	GMK Bulvarı No: 59/12 Demirtepe	ÇANKAYA	ANKARA	
Türkiye Sakatlar Konfederasyonu Başkanlığı	312 434 51 00	312 434 10 25	Soyсал İşhanı 1. Kat No: 108 Kızılay	ÇANKAYA	ANKARA	
Zihinsel Özürlüler Federasyonu Başkanlığı	312 362 48 84	312 362 05 54	Gündoğdu Mah. Dumlupınar Cad. No: 13 Kurtuluş	ÇANKAYA	ANKARA	
Batıkent Zihinsel Engellileri Koruma Derneği	312 354 67 60	312 354 67 60	Alinteri Bulvarı E Blok No: 31/23 Batıkent	YENİMAHALLE	ANKARA	
Eğitilebilir Eğitim ve Rehabilitasyon Vakfı			Yenimahalle Belediyesi Binası Zemin Kat	YENİMAHALLE	ANKARA	
Öğretilebilir Çocukları Koruma Derneği Batıkent Şubesi	312 385 28 35		İlk Yereşim Mah. 10. Cad. Kent Koop. Teknik İşler Müd. Yanı Batıkent	YENİMAHALLE	ANKARA	
Zihinsel Yetersiz Çocuk ve Yetişkinleri Koruma Derneği	312 484 24 70	312 484 08 58	Vilayetler Evi Karşısı Gülermak Fab. Yanı PK: 29	GÖLBAŞI	ANKARA	
Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı	312 484 24 70	312 484 08 58	Vilayetler Evi Karşısı Gülermak Fab. Yanı PK: 29	GÖLBAŞI	ANKARA	
Öğretilebilir Çocukları Koruma Derneği	312 321 02 52	312 323 70 55	Kuyuyazısı Cad. Kıvrımlı Sok. No: 25-27 Etilik	KEÇÖREN	ANKARA	
Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı	242 322 16 56	242 312 28 09	Meydan Karacağı Mah. 1568 Sok. Türbeli Mezarlık Karşısı		ANTALYA	

ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLERE AIT SIVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Zihinsel Özürlüler Özel Eğitim Rehberlik Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	242 511 79 89	242 513 71 90	Saray Mah. Çelikkler Sok. No: 10	ALANYA	ANTALYA	
Özel Çocuklar Dayanışma ve Koruma Derneği	242 227 43 20	466 212 73 33	Meltem mah. Kartal Sitesi Kat: 2 Daire: 7	MERKEZ	ANTALYA	
Artvin Zihinsel Özürlüler Derneği	466 212 14 49	266 312 96 59	Çarşı Mah. Halkevi Cad. Özel İdare Sıra Dükkanları No: 19	MERKEZ	ARTVİN	
Zihinsel Özürlüler Koruma Derneği	266 312 49 78	266 312 96 59	Toplu Konut Alanı Güzel Ada Yapı Koop. İdare Binası	AYVALIK	BALIKESİR	
Zihinsel Engelli Çocukları Koruma Derneği	266 249 52 03		Anafatılar Cad. Mortaş İşhanı Kat: 4 No: 108	MERKEZ	BALIKESİR	
Eğitilebilir Özürlü Çocuklara Yardım Derneği	266 718 99 82		17 Eylül Mah. Kaşif Acar Cad. Karadeniz Pasajı No:46 D:13	BANDIRMA	BALIKESİR	
Zihinsel Özürlü Çocukları Koruma Derneği	224 524 71 88	224 513 45 28	Gümüşçeken Cad. Erkmən İşhanı K: 2/7 Heykel		BURSA	
İrem Zihinsel Özürlüler Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Yapım ve Koruma Derneği	224 441 13 23	224 441 00 80	İzmir Yolu No: 197	NİLÜFER	BURSA	
Çan ÖZ-KUR Zihinsel Özürlüler Bakım Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Yapıtma ve Koruma Derneği	286 416 22 52	286 416 27 54	Belediye İşhanı B Blok No: 413	ÇAN	ÇANAKKALE	
Zihinsel Yetersiz Çocukları Yeiştirme ve Koruma Vakfı Çankırı Şubesi	376 213 38 75		B. Pazarı Mah. Adalet Sitesi A Blok No: 5		ÇANKIRI	
Özel Eğitime Muhtaç Çocukları Koruma Derneği	258 415 16 67		Sarayköy Özel Eğite Muhtaç Çocukları Koruma Derneği		DENİZLİ	
Zihinsel Özürlü Çocukları Koruma Okullarını Yapıtma ve Yaşatma Derneği	258 211 99 01	258 211 99 01	Ulus Cad. No: 6		DENİZLİ	
Dişarbakır Zihinsel Engelliler Derneği	412 262 27 54	412 262 27 54	Ayten Elyesa Erdoğan Eğitim Uygulama Okulu Süleyman Demirel Kampüsü Elazığ Yolu		DIŞARBAKIR	
Zihin ve Hareket Özürlü Çocukları Koruma Derneği	284 235 31 93	284 225 10 36	Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Armağan Döneraş Eng. Merkezi		EDİRNE	
Zihinsel Yetersiz Çocukları Yeiştirme ve Koruma Vakfı Elazığ Şubesi	424 247 45 38		Cumhuriyet Mah. General Hulusi Sayın Cad. No: 121		ELAZİĞ	

ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLERE AİT SIVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Zihinsel Özürlüler Derneği	442 213 09 53	442 213 37 09	Tebrikkapı Cad. İkinci Vakıf İş Hanı No: 204		ERZURUM	
Sevgi Zihinsel Yetersiz Çocukları Araştırma, Eğitime ve Kazandırma Vakfı	222 230 75 38	222 221 76 83	Delikli Mah. Delikli Taş Cad. No: 52		ESKİŞEHİR	
Sevgi Zihinsel Yetersiz Çocukları Koruma ve Kazanma Derneği	222 230 75 38	222 221 76 83	Delikli Mah. Delikli Taş Cad. No: 52		ESKİŞEHİR	
Özel Eğitime Muhtaç Çocukları Koruma Derneği	454 215 17 24		Güre Mevki Rehberlik ve Araştırma Merkezi		GİRESUN	
Hakkari Zihinsel Engelliler Derneği	438 211 80 78	438 211 80 78	Altay Cad. Belediye İş Hanı Kat: 3 No: 11		HAKKARI	
Hacı Nihat Sözmen Zihinsel Özürlü Çocukları Koruma Derneği	324 223 33 53		Güneykent Rehberlik Merkezi Binası Güneykent		MERSİN	
Dost Yaşam Down Sendromu Vakfı	212 632 74 44		Millîyet Cad. Alceylan Apt. No: 11/7 Yusufpaşa Aksaray		İSTANBUL	
Ehram Özel Eğitime Muhtaç Çocuklara Yardım Derneği	212 533 10 09	212 531 47 82	Yazmacı Hüseyin Sok. No: 5 Karagümrük		İSTANBUL	
Fenilketonürlü Çocukları Tarama ve Koruma Derneği İstanbul Şubesi						
Zihinsel Engellilere Destek Derneği	212 644 30 79	212 644 30 79	İstanbul Tıp Fakültesi Çocuk Kliniği Çapa 34390		İSTANBUL	
Zihinsel Özürlülere Destek Derneği			Gülşen Sok. Simitaş 1. Blok D:74 No: 17 Merter		İSTANBUL	
Zihinsel Engellileri Eğitim Derneği	212 570 83 63	212 570 83 63	Gürpınar Sok. Simitaş 1. Blok Kat: 7 D: 74 Merter		İSTANBUL	
Gaye Sevgi Öğretilebilir Gençler Rehabilitasyon Merkezi ve Derneği	216 336 02 05	216 336 02 05	Kartaltepe Sayfiye Sok. Sefa Apt. No: 18/1 İncirli		İSTANBUL	
Umud İşçi Özürlü Çocukları Destekleme Derneği	216 455 20 68	216 455 20 68	Rasimpaşa Mah. Misak-ı Milli Cad. 57/59		İSTANBUL	
Eğitilebilir Özürlüler Koruma Derneği	212 415 82 01	212 415 82 01	İçerenköy Mah. Sarmaşık Sok. No: 19		İSTANBUL	
Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı İstanbul Şubesi	216 412 63 80	216 412 63 82	Merkez Efendi Mah. G-63. Sok. No: 5		İSTANBUL	
			Çakmak Mah. Nezyen Tevfik Sok. No:0 18		İSTANBUL	

ZİHNSEL ÖZÜRLÜLERE AİT SIVIL TOPLUM ÖRGÜTLERİ						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Elele Çitengeller Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Özel Eğitime Muhtaç Çocuklara Yardım Derneği	212 674 67 27	212 674 67 29	Numunebağ Cad. No: 94/1 Kat: 4	BAYRAMPAŞA	İSTANBUL	
Çığıl Fakir Kimsesiz ve Zihinsel Engellileri Koruma Derneği	232 386 13 13		8786. Sok. No: 5 Kırçıkçı		İZMİR	
Down Sendromlu Çocukları Geliştirme Koruma, Yardımcı Olma Derneği	232 422 07 20		1480. Sok. No: 14 Alsancak		İZMİR	
Dünya Spastik Ortopedik ve Zihinsel Özürlüler Vakfı Ege Bölge Başkanlığı	232 464 85 26		1469 Bornova Sok. No: 3 Kat: 2. Kordon		İZMİR	
Özel Özel Eğitim Kurumları Derneği		232 448 44 73	492-1 Sok. No: 11 Şirinyer		İZMİR	
Zihinsel Engellileri Geliştirme ve Koruma Derneği	232 483 05 84		1309 Sok. No: 14 Çolakoğlu İşhanı Kat: 3 D: 301 Çankaya		İZMİR	
Zihinsel Özürlüleri Yetiştirme ve Koruma Vakfı	232 433 49 72	232 422 14 72	1202 Sok. No: 72 Yenışehir		İZMİR	
Dikili Zihinsel ve Bedensel Özürlüleri Koruma ve Eğitim Derneği	232 671 46 81		Adnan Menderes Cad. Eski Belediye Binaları No: 36	DİKİLİ	İZMİR	
Sevgi Zihinsel Engelliler Yardım ve Dayanışma Vakfı	232 368 66 84	232 435 14 28	1879/1 Sok. No: 13	KARŞIYAKA	İZMİR	
Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı İzmir Şubesi	232 366 88 42	232 366 88 42	1595. Sok. No: 103	KARŞIYAKA	İZMİR	
Naridere Zihinsel Özürlüleri Koruma ve Destekleme Derneği	232 238 11 07	232 238 11 07	Narlı Mah. Meim Oktay Sok. No: 17	NARLIDERE	İZMİR	
Zihinsel Engellilerin Eğitimi Rehabilitasyonu ve İstihdam Derneği	352 330 02 71	352 330 47 29	Aydınlıkevler Mah. Şebboy Sok. No: 26	MELİKGAZI	KAYSERİ	
Kocaeli Zihinsel Özürlü Çocukları Kaynaştırma Derneği			Belediye İşhanı Doğru Blok K: 5 No: 2		KOCAELİ	
Gölcük Zihinsel Özürlü Çocukları Koruma ve Geliştirme Derneği	262 414 52 22	262 414 52 22	Yenimahalle Kızılrmak Cad. No: 22	GÖLCÜK	KOCAELİ	
Zihinsel ve Fiziksel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Derneği	332 712 53 70		İstasyon Cad. Esnaf Sitesi B Blok K: 2 No: 52		KONYA	
Kütahya Özel Eğitime Muhtaç Çocukları Koruma Derneği	274 212 37 00	274 225 12 68	Yıldırım Beyazıt Mah. Çiğir Cad. Erdek Apt. Altı No: 13		KÜTAHYA	

ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLERE AİT SIVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Malatya Zihinsel Özürlü Çocukları Koruma ve Yetiştirme Vakfı			Ali Kuşçu Eğt. Uyg. Okulu İş Eğt. Mirk. Zafer Mah. 13. Sk Faith Lisesi Arkası		MALATYA	
Alaşehir Belediyesi Engelliler Masası			Belediye Binası	ALAŞEHİR	MANISA	
Salihli Eğitilebilir Özürlüleri Koruma Derneği	236 713 32 88	236 715 37 61	Yüksel Özdemir Cad. Sonu	SALIHLI	MANISA	
Muğla Zihinsel Özürlü Çocukları Koruma Okullarını Yapıtırma ve Yaşatma Derneği			Orhaniye Mah. Hastane Cad. No: 10	MUĞLA		
Bodrum Zihinsel ve Bedensel Engelli Çocukları Eğitime ve Koruma Derneği			Çarşı Mah. Çarşı İçi 2. Sok. No: 5	BODRUM	MUĞLA	
Fethiye Zihinsel Özürlüler Derneği	252 614 63 13	252 614 34 40	Otopark Cad. Erdener Pasajı Zemin Kat	FETHİYE	MUĞLA	
Muğla Marmaris Zihinsel Özürlü Öğretilebilir ve Eğitilebilir Çocukları Koruma ve Eğitimlerini Sağlama Derneği			Murathan İşhanı Demek Binası	MARMARIS	MUĞLA	
Saruhan Uygulama ve Eğitim Okulu Yapıtırma Yaşatma ve Öğrencilerini Koruma Derneği			Atatürk İlkokulu Yanı Saruhan		NIĞDE	
Keçkar Eğitim Uygulama Okulu	464 214 06 13		Okul Binası		RİZE	
Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukları Koruma Derneği	464 217 24 34		Belediye Blokları 2. Blok K: 2		RİZE	
Özel Eğitim ve Rehberliği Muhtaç Çocukları Koruma Derneği			Selahiyeh Mah. Ebu Suud Cad. No: 15		SAMSUN	
Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Samsun Şubesi						
Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı Tekirdağ Şubesi	282 262 02 95	282 293 11 02	Hürriyet Mah. Dereağzı Mevkii		TEKİRDAĞ	
Zihinsel Engelli Çocukları Koruma Rehberlik Araştırma Merkezini Güçlendirme Derneği			Rehberlik Araştırma Merkezi Ardok Sok. No: 6		TOKAT	
Zihinsel Özürlüleri Eğitime ve Koruma Derneği	462 326 20 16		Halkevi Sok. No: 50 Kemerkeleye Mah.		TRABZON	

ZİHNSEL ÖZÜRLÜLERE AIT SIVIL TOPLUM ÖRGÜTLERİ						
ADI	TELEFON	FAKS	ADRES	İLÇE	İL	
Zihinsel Engelli Çocukları Yetiştirme ve Koruma Derneği	414 314 25 55	414 314 25 55	Mimar Sinan Mah. Cengiz Topel Cad. Üçyol Apt. 1/6		ŞANLIURFA	
URAM Zihinsel Özenlileri Koruma ve Eğitim Derneği	276 223 39 96		Bir Eylül İlköğretim Okulu Rehberlik Araştırma Merkezi		UŞAK	
Uşak Zihinsel Özenlileri Eğitim ve Koruma Derneği	276 231 41 61	276 231 41 61	Vale Gedik İlköğretim Okulu ve Mesleki Eğitim Merkezi, Çivril Yolu Üzeri		UŞAK	
Özel Eğitim Muhtaç Çocukları Koruma Derneği	338 214 53 75		Molla Feneri Mah.		KARAMAN	
Batman Zihinsel Engellileri Eğitim ve Koruma Derneği	488 214 97 60		Yeni Mah. 16. Cad. Medine İş Merkezi Kat: 3/8		BATMAN	
Karabük Zihinsel Özenlüler Yardım ve Dayanışma Derneği	370 412 50 01	370 412 78 30	İsviçre Sigorta A.Ş. İlimat Sigorta Acenteliği Marko Çarşısı Kat: 1 No: 5	MERKEZ	KARABÜK	

29- KAYNAKLAR

- 1- Akkök F.: "**Bayan Perşembeler**", Metu Press Yayınları, Ankara, 1997
- 2- Akkök, F. (1991), "**Özürlü Çocukların Eğitiminde Aile Rehberliği**", Özel Eğitim Dergisi, 1 (1), 54-56.
- 3- Arı M., Darıca N.& Metin N. (1997). "**Korunmaya Muhtaç Ve Öğretilbilir Düzeyde Zihinsel Özürlü Çocuklara Oyun Oynama Becerisinin Kazandırılması**", Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Dergisi, 4, 3-9.
- 4- Arsu, T. (2004). "**Farklı Gelişenlerin Özel Eğitimi**" <http://www.hastarehberi.com/psikiyatri/psikiyatri2/ozelegitim.htm#3>
- 5- Aspray TJ, Francis RM, Tyrer SP, Quilliam SJ.: "**Patients With Learning Disability In The Community Have Special Medical Needs That Should Be Planned For. BMJ**" 1999; 318: 476-477.
- 6- Aydın, A. (2003), "**Zihin Engellilerde Davranış Değişirme.**" A.Kulaksızoğlu (Ed.), "Farklı Gelişen Çocuklar" (172-190), İstanbul: Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tic. San. Ltd. Şti.
- 7- Biasini FJ, Grupe L, Huffman L, Bray NW: "**Mental Retardation: A symptom and a syndrome**", "In: **Comprehensive Textbook of Child and Adolescent Disorders**", Netherton S, Holmes D, & Walker CE, (Eds.). New York: Oxford University Press, 2003.
- 8- Bulut, Ayşen, "**Çocuklukta Cinsel Eğitim**", Nobel Tıp Kitabevi. İstanbul, 1999.
- 9- Bumin,G. (1998) "**Serebral Paralizili Çocuklarda Bireysel ve Grup Duyu-Algı-Motor Tedavi Yöntemlerinin Etkilerinin Karşılaştırılması**", Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fizik Tedavi Rehabilitasyon Programı.
- 10- Cavkaytar, A. (1998) "**Özel Eğitimde Anne-Baba Katılımı**", Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü <http://www.egitim.com/egitimciler/0708/0708.ortak/0708.123456.ozelegitimdeannebabakatilimi.p05.asp>.

- 11- Fincancıoğlu, Nuray, Ayşen Bulut, "**Cinsel Sağlık Bilgileri Eğitimi**", İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı. İstanbul, 2000.
- 12- Kayıhan, H., Kırdı, N., Uyanık, M., Akçay, T., Hazar, G. "**Serebral Paralizli Çocuk ve Bağımsız Yaşam**", Hacettepe Üniversitesi, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksekokulu Yayınları:15, Volkan Matbaacılık, Ankara 1995.
- 13- Kerem M., Livanelioğlu A., Ataş A. "**Serebral Paralizi ve Mental Motor Retarde Çocuklarda Yürüyüşün Gelişimini Etkileyen Faktörler Üzerine Retrospektif Bir Çalışma**", Türkiye KlinikleriPediatri, 5 (4):147-150, 1996
- 14- Kerem M.; Livanelioğlu A.;Aysun S.: "**Serebral Paralizde Erken Tanı ve Rehabilitasyonun Önemi**", Türkiye Klinikleri Pediatri, 9 (1): 23-27, 2000
- 15- Kınalı, G. (2003). "**Zihin Engellilerde Beden-Resim-Müzik Eğitimi**" A. Kulaksızoğlu (Ed.), Farklı Gelişen Çocuklar (244-271), İstanbul: Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tic. San. Ltd. Şti.
- 16- Küçükkaraca, N. (2004). Zihinsel Engellilik ve İletişim. <http://www.sosyal-hizmetuzmani.org/zihinselengelliletilisim.htm> .
- 17- Metintaş S, Sarboyacı MA, Arslantaş D, Nuhuğlu S.: "**Eskişehir İlinde Özel Eğitim Gören Zihin Engelli Çocukların Annelerinde Depresyon**", Sevgi Çiçekleri, Zihinsel Yetersizlik Araştırma, Eğitim ve Haber Dergisi 1996; 1(1):3-7.
- 18- Metintaş S, Kaya D, Sarboyacı MA, Kaya E.: "**Eskişehir İli Alt Özel Sınıf Öğrencilerinde Barsak Parazitleri Görülme Sıklığı**", Sevgi Çiçekleri, Zihinsel Yetersizlik Araştırma, Eğitim ve Haber Dergisi 1996; 1(1): 39 - 42.
- 19- M.E.B.: "**Otistik Çocukların Eğitiminde Aile El Kitabı**", Milli Eğitim Basımevi, Ankara 2002.
- 20- Neyzi O: "**Anne ve Çocuk Sağlığında Öncelikler**", Nobel Tıp Kitabevleri, 1994.
- 21- Okanlı A, Ekinci M, Gözüağca D, Sezgin S.: "**Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadıkları Psikososyal Sorunlar**", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. www.insanbilimleri.com (2004).

- 22- Özsoy, Y., Özyürek, M. & Eripek, S. (1998). "**Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar**", Ankara: Karatepe Yayınları.
- 23- Sarp Bengü, "**Çocukta ve Gençte Cinsel Eğitim**", Esin Yayınevi, 2001.
- 24- Sucuoğlu, B. Küçüker, S. & Kanık, N. (1994). "**Anne Babaların Özürlü Çocuklarının Eğitimine Katılımları**", 1. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri. Çukurova Üniversitesi Yayınları, 1, 318-331.
- 25- Sucuoğlu, B. (2001). "**Zihinsel Engelli Olan ve Olmayan Çocuk-Anne İkililerinin Etkileşim Örüntülerinin Karşılaştırılması**", Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Dergisi, 8 (1), 27-38.
- 26- Taşçı, Ali İhsan. "**Cinsel Eğitim**", Yedirenk Kitapları. 2001.
- 27- Uyanık, M., Sümbüloğlu, V., Kayıhan, H., Kırdı, N., Akçay, T. "**Duyu-Algı-Motor Gelişimine Yaş, Cinsiyet Ve Sosyo-ekonomik Düzeyin Etkileri**", Türkiye Klinikleri Pediatri Dergisi, 1(1): 19-26, 1992.
- 28- Uyanık, M. (Doç.Dr.), E., Tural. (Uz Fzt), "**Mental Retarde Çocuklarda Fonksiyonel Bağımsızlık Ölçümü ve Çocuk Özur Değerlendirme Envanteri'nin Güvenirlik Ve Uyum Geçerliliği**" Fizyoterapi Rehabilitasyon 14(2): 72-79, 2003.
- 29- Uyanık, M., Bumin, G., Kayıhan, H. "**A comparison of different therapy approaches in children with Down Syndrome**", Pediatrics International, 45(1):68-73, 2003.
- 30- Ural B. "**Benim Çocuğum Özürlü**", Sevgi Çiçekleri, Zihinsel Yetersizlik Araştırma, Eğitim ve Haber Dergisi 1996; 1(2): 93 -94.
- 31- Wenar, C. (1994), "**Developmental Psychopathology**", (3rd.ed.). New York: McGraw-Hill.
<http://www.curry.edschool.virginia.edu/sped/projects/ose/categories>

